

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut Politologických studií

Katedra Mezinárodních vztahů

**Přístupy k členství Velké Británie v Evropské unii
(1993-2016)**

Diplomová práce

Autor práce: Barbora Vavrušková

Studijní program: Mezinárodní vztahy

Vedoucí práce: PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.

Rok obhajoby: 2018

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze, dne 3. května 2018

Barbora Vavrušková

Bibliografický záznam

VAVRUŠKOVÁ, Barbora. *Přístupy k členství Velké Británie v Evropské unii (1993 – 2016)*. Praha, 2018. 113 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut Politologických studií. Katedra Mezinárodních vztahů. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.

Rozsah práce: 248 857

Anotace

Cílem diplomové práce „Přístupy k členství Velké Británie v Evropské unii (1993-2016)“ je analyzovat jednotlivé teoretické a politické přístupy k členství Velké Británie v Evropské unii převážně po přijetí Maastrichtské smlouvy v roce 1993, a to za vlády konzervativního premiéra Johna Majora (1990 – 1997), labouristického premiéra Tonyho Blaira (1997 – 2005) a konzervativního premiéra Davida Camerona (2010 – 2016), za jehož předsednictví došlo v roce 2016 ke konání referenda o vystoupení Velké Británie z Evropské unie („Brexit“). Spojené království se od počátku svého členství v Evropském společenství přiklánělo spíše k mezivládnímu přístupu a obávalo se přenesení pravomocí na nadnárodní orgány i federalizačních tendencí. Z důvodu velkého počtu přístupů a teorií, které se váží k evropské integraci, se práce bude detailněji věnovat teorii federalismu, vůči němuž se Velká Británie po celou dobu svého členství silně vymezovala. V kontextu přístupů k evropské integraci se dále zaměřím na model víceúrovňového vládnutí, který charakterizuje i současný politický systém v Británii. V minulosti byl britský politický systém postavený na tzv. Westminsterském modelu, avšak od 80. let 20. století se postupně proměnil na model víceúrovňového vládnutí. Jádrem práce je klasifikace vztahů mezi Velkou Británií a EU, a to prostřednictvím analýzy jednotlivých přístupů a postojů britských premiérů a jejich vlád k evropské integraci. V závěrečné části se práce věnuje komparativní analýze dvou probíhajících volebních kampaní „Odejít“ a „Zůstat“ („Leave“/„Remain“) před referendem o „Brexitu“, ve snaze identifikovat důvody, které přispěly k volbě Britů vystoupit z EU.

Annotation

The aim of master's thesis "Attitudes to the UK membership in the European Union (1993-2016)" is to analyse the individual theoretical and political attitudes towards the UK membership in the European Union. In particular, the thesis focuses on the period after the adoption of the Maastricht Treaty in 1993, during the governments of Conservative Prime Minister John Major (1990-1997), Labour Prime Minister Tony Blair (1997-2005) and Conservative Prime Minister David Cameron (2010-2016), who called a referendum on "Brexit" in 2016. Since the beginning of its membership in the EU, the United Kingdom has been more inclined towards an intergovernmental approach and worried about the delegation of power to supranational authorities as well as federalist tendencies. Due to the

large number of approaches and theories related to the European integration, the thesis will focus in detail on federalism theory, to which the United Kingdom has always strongly defined itself, contrary to the model of multilevel governance that characterizes the current political system in Britain. In the past, the British political system was based on the so-called Westminster model, however, since the 1980s it has gradually transformed into a model of multilevel governance. The core of the thesis is to classify the relations between Great Britain and the EU by analysing the individual attitudes and approaches of British Prime Ministers and their governments towards the European integration. In an effort to identify the reasons that contributed to the British election to leave the EU, the final part of the thesis deals with the comparison and analysis of two ongoing "Leave" and "Remain" election campaigns preceding the 2016 „Brexit“ referendum.

Klíčová slova

Velká Británie, Evropská unie, Brexit, John Major, Tony Blair, David Cameron

Keywords

Great Britain, European Union, Brexit, John Major, Tony Blair, David Cameron

Title

Attitudes to the UK membership in the European Union (1993-2016)

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce PhDr. Jaromíru Soukupovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky, které mi poskytl v průběhu vypracování práce.

Obsah

Seznam použitých zkratk	3
Úvod	4
1. Evropská integrace	11
1.1 Nadnárodní (supranacionální) a mezivládní (intergovernmentální) integrační paradigmat	12
1.2 Teorie a přístupy k evropské integraci	13
1.2.1 Teorie federalismu	14
1.2.2 Model víceúrovňového vládnutí	19
1.2.3 Model víceúrovňového vládnutí na příkladu Velké Británie	22
1.3 Europeizace	24
1.3.1 Europeizace na příkladu Velké Británie - koordinační proces evropské politiky ve Velké Británie	25
2. Velká Británie a evropská integrace	27
2.1 Postoj Velké Británie k evropské integraci po 2. sv. válce	27
2.2 Období před vstupem Velké Británie do Evropského společenství	29
2.2.1 Počátky evropské spolupráce a vznik Evropského hospodářského společenství	29
2.3 Velká Británie a Evropské společenství	32
2.3.1 První britská žádost o vstup do EHS	32
2.3.2 Druhá britská žádost o vstup do ES	33
2.3.3 Přístupová vyjednávání	34
3. Přístupy k evropské integraci za vlády Margaret Thatcherové (1979 – 1990)	36
3.1 Vztahy s Evropským společenstvím (1980 – 1986)	36
3.2.1 Britský problém	37
3.2.2 Jednotný trh a posílení evropské integrace	38
3.3 Vztahy s Evropským společenstvím (1987 – 1990)	39
4. Přístupy k evropské integraci za vlády Johna Majora (1990 – 1997)	41
4.2 Cesta k Maastrichtské smlouvě (1990 – 1993)	42
4.2.1 Ratifikační proces Maastrichtské smlouvy ve Velké Británii	44
4.2.2 Britské výjimky (opt-outs) z Maastrichtské smlouvy	46
4.2.3 „Major on Europe: Raise your eyes, there is a land beyond“	49
4.3 Druhá polovina vlády premiéra Johna Majora (1994 – 1997)	50
4.3.1 Velká Británie a „hovězí válka“ s Evropskou unií	52
4.3.2 Konec vlády premiéra Johna Majora	55

5. Přístupy k evropské integraci za vlády Tonyho Blaira (1997 – 2007)	58
5.1 Vláda Tonyho Blaira (1997 – 2007)	59
5.1.1 Velká Británie: Sociální charta, politika rozšíření EU, evropský jednotný trh	62
5.1.2 Jednání o přijetí eura	63
5.1.3 Velká Británie a Smlouva o Ústavě pro Evropu	65
5.1.4 Velká Británie a vztahy s ostatními členskými státy Evropské unie	67
5.2 Konec vlády Tonyho Blaira	68
6. Přístupy k evropské integraci za vlády Davida Camerona – „Brexit“ (2010 – 2016)	71
6.1 Referendum o členství Spojeného království v Evropské unii - Brexit	73
6.1.1 Analýza kampaně „Remain“ a „Leave“	76
6.2 Dopady Brexitu	82
Závěr	86
Summary	94
Použitá literatura	96
Teze diplomové práce	104
Seznam příloh	112
Přílohy	113

Seznam použitých zkratek

Brexit	Odchod Velké Británie z Evropské unie
DUP	Demokratická unionistická strana
HMU	Hospodářská a měnová unie
EU	Evropská unie
EP	Evropský parlament
ESUO	Evropské sdružení uhlí a oceli
EHS	Evropské hospodářské společenství
ES	Evropské společenství
Euroatom	Evropské sdružení států pro atomovou energii
ESVO	Evropské sdružení volného obchodu
ERM	Evropský mechanismus směnných kurzů
JHA	Spravedlnost a vnitřní věci
MLG	Multilevel governance (víceúrovňové vládnutí)
NATO	Severoatlantická aliance
UKIP	Strana nezávislosti Spojeného království
VB	Velká Británie
SEU	Smlouva o EU
SNP	Skotská národní strana
SLDP	Sociálně demokratická labouristická strana
SZBP	Společná zahraničně – bezpečnostní politika
ZEU	Západoevropská unie

Úvod

Cílem této diplomové práce je analyzovat jednotlivé teoretické a politické přístupy k členství Velké Británie v Evropské unii převážně po přijetí Maastrichtské smlouvy v roce 1993, a to za vlády konzervativního premiéra Johna Majora (1990 – 1997), labouristického premiéra Tonyho Blaira (1997 – 2005) a konzervativního premiéra Davida Camerona (2010 – 2016), za jehož předsednictví došlo ke konání referenda o vystoupení Velké Británie z Evropské unie („Brexit“). Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V první kapitole, která tvoří teoretickou část, bych se ráda zaměřila na porovnání dvou integračních paradigmat (nadnárodní a mezivládní) a vybraných teorií a přístupů k evropské integraci. Z důvodu velkého počtu teorií, které se váží k evropské integraci, jsem se rozhodla detailněji věnovat teorii federalismu, vůči němuž se Velká Británie po celou dobu svého členství ve Společenství (EU) vždy silně vymezovala. Spojené království se od počátku svého členství v Evropském společenství přiklánělo spíše k mezivládnímu přístupu a obávalo se přenesení pravomocí na nadnárodní orgány a federalizačních tendencí. Proto se například z důvodu nesouhlasu premiéra Johna Majora s federalizací Evropské unie na jednáních v Maastrichtu v 90. letech nevyskytuje ve znění preambule zakládajících smluv cíl směřovat k federálnímu uspořádání Evropy a užívá se pojem „proces vytváření stále užšího svazku mezi národy Evropy“. V kontextu přístupů k evropské integraci se dále zaměřím na model víceúrovňového vládnutí, který charakterizuje i současný politický systém v Británii. V minulosti byl britský politický systém postavený na tzv. Westminsterském modelu, avšak od 80. let 20. století se postupně proměnil na model víceúrovňového vládnutí. Závěrem úvodní kapitoly bych ráda zmínila i proces europeizace v souvislosti s Velkou Británií.

Ve druhé a třetí kapitole této práce bych ráda věnovala pozornost období před a po vstupu Velké Británie do Společenství (1973) a postoji premiérky Margaret Thatcherové k evropské integraci v 80. letech, který měl podstatný vliv na budoucí utváření přístupu Spojeného království k Evropské unii. V následujících kapitolách, které tvoří jádro mé práce, se pokusím analyzovat jednotlivé přístupy a postoje k evropské integraci za vlády premiéra Johna Majora, Tonyho Blaira a Davida Camerona, a to jak z historické, tak z politické perspektivy. V závěrečné části práce bych ráda provedla komparaci a analýzu volebních kampaní „Odejít“ a „Zůstat“ („Leave“ a „Remain“)

probíhajících před referendem o Brexitu, s cílem identifikovat důvody, které následně přispěly k volbě Britů vystoupit z EU.

Metodou pro zhotovení práce bude komparativní analýza. Její pomocí porovnáám koncepcí přístupů jednotlivých britských premiérů k evropské integraci převážně po přijetí Maastrichtské smlouvy ve zkoumaném období (1993 – 2016), na základě teorií a přístupů k evropskému integračnímu procesu. Součástí práce bude tak rozbor politik vlád tří britských premiérů včetně jejich nejdůležitějších politických kroků souvisejících s Evropskou unií. V tomto kontextu bude pozornost zaměřena zejména na chronologickou klasifikaci vztahů mezi Velkou Británií a EU, a to z historické i politické perspektivy. Téma práce bude vymezeno převážně analýzou sekundární literatury a odborných studií z oboru politologie a mezinárodních vztahů. Ve své práci dále využiji novinové články z britského tisku, vztahující se k uvedeným vládám, jež měly také podstatný vliv na formování přístupu Britů k evropské integraci. Základní tezí práce bude prokázat, že Velká Británie v průběhu svého členství v Evropské unii ve zkoumaném časovém období (1993 – 2016) neměla jednotnou a dlouhodobou koncepci evropské politiky a jednotlivé vlády (Major, Blair, Cameron) zastávaly rozdílné přístupy vztahující se k evropské integraci.

Politický přístup a politická kultura Británie je spíše homogenní a vychází z tradičního britského způsobu života, spjatého s mocenskými elitami vládoucí vyšší střední třídy. Británie tradičně uplatňuje vůči evropskému kontinentu a Evropské unii postoj rozlišující mezi „my“ a „oni“. Důvodem pro toto chování jsou obavy o udržení národní suverenity. Zmíněný koncept charakterizuje přístup Velké Británie k evropské integraci po celou dobu jejího členství v EU. Tento koncept promítnu do své práce na příkladu jednotlivých přístupů britských premiérů k evropské integraci. Spojené království ve vztahu k evropské integraci vnímá samo sebe jako skupinu „my“ a evropský kontinent včetně EU jako skupinu „oni“. Pojem „my“ a „oni“ je termínem pocházejícím z oboru sociologie, ale v současnosti se uplatňuje i v oboru historie či politologie. V době stále rostoucí globalizace se toto spojení dostává do přímé souvislosti i s mezinárodními vztahy. Podle sociologa Baumana se jedná o rozdíl mezi vlastní („my“ – spojené s přátelstvím, pocitem bezpečí, jednotou) a cizí skupinou („oni“ – spojené s předsudky, nepřátelstvím, nevypočitatelností, odlišným chováním, nepochopením, strachem z cizího). Přesto ani

jedna skupina („my“ a „oni“) nemůže existovat bez té druhé.¹ Pecka toto dichotomní spojení aplikuje i v oboru sociologie politiky a dává do souvislosti s manifestním pojmem „národ“. Oba uvedené termíny jsou podle něj spjaté s dalšími dvěma pojmy - nacionalismem a vlastenectvím, jež jsou v dnešní společnosti úzce spojené právě s „národní identitou“.²

V závěrečné kapitole se práce zaměří na analýzu a komparaci volebních kampaní „Leave“ („Odejít“) a „Remain“ („Zůstat“) probíhajících před konáním referenda o vystoupení Velké Británie z EU. Dále bude hodnocen vliv a dopad kampaní na britské veřejné mínění a konečný výsledek referenda. Komparativní analýza bude provedena prostřednictvím informací získaných z internetových stránek kampaní, z odborných článků či studií vztahujících se k tématu referenda a britského tisku (elektronická verze). Probíhající kampaně totiž rozdělily renomovaná britská periodika. Většina respektovaných deníků, mezi něž patří „The Times“, „The Guardian“, „The Financial Times“ a magazín „The Economist“ anebo bulvárnější deník „The Daily Mirror“, se postavily na stranu kampaně pro setrvání. Naopak deníky „The Daily Mail“, „The Daily Telegraph“ a bulvární „The Sun“ se oficiálně vyjádřily k podpoře vystoupení z Unie, tzv. „brexitu“, a měly také podstatný vliv na závěrečné rozhodnutí britských voličů odejít z EU. Druhou tezí této práce tedy bude snaha prokázat, že pokud by kampaň „Remain“ (Setrvání) lépe informovala britské občany o kladných přínosech plynoucích ze členství v EU, vyjma těch ekonomických, a snažila se vyvrátit nepravdivé informace prezentované kampaní „Leave“ (Odchod), Británie by zůstala v Evropské unii.

Dále jsem si položila několik výzkumných otázek, na které bych ráda v průběhu své práce získala odpovědi: (1.) Převažoval v období 1993 – 2016 ve Velké Británii spíše prounijní či protiunijní přístup jednotlivých vlád? (2.) Mohla by lépe vedená kampaň „Remain“ (Setrvání) usilující o členství Velké Británie v Evropské unii změnit výsledky referenda ve prospěch setrvání Spojeného království v Evropské unii? (3.) Jaké byly hlavní důvody, kvůli nimž se Britové rozhodli v referendu vystoupit z Evropské unie? (4.) Proč kampaň podporující odchod („Vote leave“) z Velké Británie měla větší úspěch než kampaň pro její setrvání („Remain“)? (5.) Bylo navrácení suverenity nebo snaha o snížení

¹ BAUMAN, Zygmunt. *Myslet sociologicky: netradiční uvedení do sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1996. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s. 43 – 48. ISBN 80-858-5014-1.

² PECKA, Emanuel. *Sociologie politiky*. Praha: Grada, 2010. Sociologie (Grada), s. 94 – 107. ISBN 978-80-247-2793-6.

přistěhovalectví hlavním důvodem, proč Britové hlasovali pro odchod z Unie? (6.) Jaké dopady může mít odchod Velké Británie z Evropské unie?

Je možné říci, že Spojené království je/bylo v několika důležitých ohledech nejméně integrovaným členským státem EU. Poměrně omezená integrace Velké Británie v Evropské unii se projevovala zejména v občanské identitě, v nedůvěře vůči EU a v odlišných přístupech k imigrační politice. Tato skutečnost pravděpodobně vyplývá z určitých historických rysů Spojeného království, které pravděpodobně představují i hlavní příčiny „Brexitu“. Británie se vždy snažila podporovat mezivládní přístup ke spolupráci postavený na nezávislých státech. Prvním cílem po 2. sv. válce byla snaha zabránit jakékoliv možné hrozbě namířené proti západní Evropě, která by mohla přijít ze Sovětského svazu. Druhým cílem bylo stabilizovat britskou ekonomiku. Obou záměrů bylo podle Británie možné dosáhnout pouze limitovanou kooperací silných národních států bez dlouhodobých politických závazků. Proto se vůči alternativnímu federalistickému přístupu, kterým se postupně začalo Evropské společenství vyvíjet, striktně vymezovala. Jednou ze skutečností, která měla bezpochyby silný vliv na utváření vztahu mezi Velkou Británií, a Evropskou unií bylo, že se stala jejím členem až v roce 1973. Británie tedy nepatřila mezi zakladatelské státy, a proto se od počátku nepodílela na budování konstitučních a politických přístupů Společenství. Konstituční základy Společenství jsou tak převážně založeny na oddělení institucionální moci a politické koalice než na britské tradici centralizovaného státu, nepsané ústavě a principech parlamentní svrchovanosti.³ Britští politici a úředníci si proto nikdy příliš nezvykli na konsensuální a vyjednávací politiku, charakterizující jednání v EU. To z velké části vysvětluje i britskou neochotu sdílet svoji svrchovanost s nadnárodními institucemi EU prostřednictvím hlubší politické a ekonomické integrace, a riskovat tak ztrátu nezávislosti. Proto byl „Brusel“ často znázorňován v britském tisku jako narušitel britského veřejného života a národního politického rozhodování.⁴ Každý pokrok v integraci (ať už jde o novou politickou oblast nebo o formální smlouvu) mohl být v euroskeptickém čtení interpretován jako porušení britských svobod. Jakýkoliv dlouhodobý závazek vůči evropskému kontinentu byl proto považován za ohrožení britské nezávislosti a tradicím politického systému.⁵

³ V Británii je uplatňován jednokolový většinový volební systém (FPTP, tj. first-past-the post).

⁴ BACHE, Ian a Andrew JORDAN. *The Europeanization of British politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008, s. 3 - 17. ISBN 978-0742541320.

⁵ SCHWEIGER, C. *Britain, Germany and the future of the European Union*. New York: Palgrave Macmillan, 2007, s. 14 - 42. ISBN 0230008097.

Existuje několik možných předpokladů, kvůli nimž Británie zastávala po celou dobu svého členství ve vztahu k Evropské unii rezervovaný, místy až negativní postoj či přístup. Relativně nízké ztotožnění Velké Británie s evropskou identitou a přetrvávající nedůvěra vůči EU se pravděpodobně objevily z následujících příčin. Prvním důvodem může být skutečnost, že se Británie jako ostrovní stát nacházela z geografického hlediska v izolující pozici. Většina obyvatel přesto separaci od evropského kontinentu považovala naopak za výhodnou. V minulosti si tak země mohla udržovat odstup od sporů probíhajících na kontinentu a uchovat si dlouhodobý mír i prosperující růst. Británie si mohla míru svého zapojení do evropských záležitostí vybírat na základě dočasných koalic či udržovat svoji zahraniční pozici „skvělé izolace“ („splendid isolation“) vůči ostatním mocnostem. To potvrzují i slova bývalého britského premiéra Davida Camerona: „*Je pravda, že naše geografie formovala naši psychologii. Máme charakter ostrovního národa - nezávislý, přímý a vášnivý v obraně svrchovanosti. A kvůli této citlivosti přicházíme do Evropské unie s myšlením, které je spíše praktické než citové. Evropská unie je pro nás nástrojem konečné prosperity, stability, ukotvení svobody a demokracie jak v Evropě, tak i mimo její břehy - nikoliv samoúčelným cílem.*“⁶

Tím, že si po 2. sv. válce udržovala odstup od evropské integrace, dávala najevo svoji odlišnost od zbytku kontinentu.⁷ K Evropskému společenství se rozhodla připojit až ve chvíli, kdy již nebyla sama schopna udržet svoji imperiální pozici, aniž by nedošlo k závažnému poškození britské ekonomiky. Primárním důvodem, proč se nakonec Británie rozhodla stát členem Společenství, byl přístup ke společnému evropskému trhu a z něho plynoucí výhody. Spojené království si v 60. letech začalo uvědomovat, že členství v Evropském sdružení volného obchodu (ESVO)⁸ nenaplnilo původní očekávání a jeho ekonomická výkonnost byla v porovnání se Společenstvím neuspokojivá. Podání přihlášky do ES se tak stalo pro britskou vládu nutnou volbou, která měla znovu obnovit ekonomický růst po světové válce. Členství začalo být mnohými politiky vnímáno jako možnost, jak opět dosáhnout v budoucnu nových cílů z pozice nezávislé mocnosti a obnovit svůj status světové velmoci. Nikdy tedy zcela nesdílela evropský integrační idealismus svých kontinentálních sousedů pro udržení míru a stability v Evropě. Evropské

⁶ David Cameron's EU speech in full. In: *The Telegraph* [online]. London, 2013 [cit. 2018-03-29]. Dostupné z: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/eu/9820230/David-Camerons-EU-speech-in-full.html>

⁷ SCHWEIGER, C. *Britain, Germany and the future of the European Union*. New York: Palgrave Macmillan, 2007, s. 14 - 42.

⁸ Evropské sdružení volného obchodu (EFTA) založené v roce 1960 jako mezinárodní organizace na podporu hospodářské spolupráce. Mezi zakládající členy patřila Velká Británie.

společenství vnímala spíše jako mezivládní kooperativní ekonomický subjekt. Jak bylo již řečeno, většina britské veřejnosti a politiků pokládá svoji zemi za výjimečnou a odlišnou od zbytku pevniny. Jedním z hlavních důvodů, proč považují svoji zemi za tak jedinečnou, je role Británie jako bývalé koloniální mocnosti, která přetrvávala až do poloviny 20. století. Británie byla i poté často kritizována za přetrvávající vazby k již bývalým britským koloniím v rámci Commonwealthu. Britští vládní představitelé totiž vždy považovali ekonomické a politické vazby se zeměmi Commonwealthu za stěžejní pro udržení statusu světové velmoci. Obchod s těmito zeměmi byl založený na příznivých clech pro obě strany, na rozdíl od obchodu s evropskými zeměmi, kde přetrvávaly různé obchodní bariéry. Avšak po roce 1955, kdy většina států získala nezávislost, obchod s bývalými koloniemi začal upadat a s tím upadala i snaha udržet Británii jako globální velmoc. Británie se proto začala orientovat více směrem k Evropě a Spojeným státům, což vedlo k nárůstu britského exportu do těchto zemí. Členství v ES mělo Británii napomoci k obnovení jejího globálního vlivu, kompenzovat tak ztrátu vlivu v Commonwealthu a posílit ekonomickou výkonnost.⁹ I v současnosti si Británie snaží udržet alespoň částečně prvky světové mocnosti. Spojené království je pokládáno za západoevropskou jadernou velmoc, je stálým členem Rady bezpečnosti OSN, byla klíčovým členem západní vojenské aliance a je často pokládána za výborného diplomata, i přes svůj středně ekonomický status. Podobně jako Francie se vždy snažila střežit své zahraniční politické pravomoci.¹⁰

Dalším důvodem, který vysvětluje určitý pocit nadřazenosti vůči ostatním evropským zemím, je tzv. zvláštní vztah („*special relationship*“) ke Spojeným státům, který podle většiny evropských představitelů během integrace upřednostňovala před tím evropským. Po konci 2. sv. války potřebovaly Spojené státy v Evropě partnera, jenž by jim pomohl zabránit narůstajícímu vlivu a expanzi Sovětského svazu v Evropě. Británie považuje Spojené státy za své bezprostřední sousedy, ke kterým má blíže než k evropskému kontinentu. Tato skutečnost je zajisté dána i jednotnou řečí a podobnou kulturou či ekonomickým modelem založeném na liberálním trhu. Británie se jevila jako ideální spojenec i Spojeným státům, a proto ji USA začaly pobízet, aby se zapojila do evropského integračního procesu. Když ale Británie odmítla, Spojené státy začaly svůj

⁹SCHWEIGER, C. *Britain, Germany and the future of the European Union*. New York: Palgrave Macmillan, 2007, 14 - 42.

¹⁰ASPINWALL, Mark. Structuring Europe: Powersharing Institutions and British Preferences on European Integration. *Political Studies* [online]. 2016, 48(3), 415-442 [cit. 2018-03-01]. DOI: 10.1111/1467-9248.00268. ISSN 0032-3217. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1111/1467-9248.00268>

zájem přesouvat na ostatní země zakladatelské šestky a podporovat je v další a hlubší integraci. To bylo však nepříjemným překvapením pro Británii, která doufala, že USA naopak podpoří její snahy o vytvoření zóny volného obchodu, což se nestalo. Sdružení EFTA totiž USA nepřikládalo tak velkou politickou váhu. V 60. letech tak tlak Američanů na Brity a jejich členství v ES ještě zesílil. V roce 1961 se proto premiér Harold MacMillan rozhodl po letech odmítání podat první britskou přihlášku do Společenství. Obával se zejména přerušení vzájemného spolenectví mezi oběma zeměmi a z toho plynoucích možných ekonomických a politických dopadů. Zatímco ekonomická kooperace mezi USA a Británií byla vždy vnímána pozitivně, zapojení do finančního a ekonomického rámce EU bylo považováno za nevýhodné.¹¹ „Zvláštní vztah“ mezi oběma státy s menšími výkyvy stále přetrvával a po útocích z 11. 9. 2001, kdy se Británie postavila na stranu Spojených států v boji proti terorismu, ještě zesílil. Postupně se ale jejich „zvláštní vztah“ omezil převážně na vojenskou spolupráci. Podle Bulmera mohl argument postavený na „zvláštním vztahu“ mezi oběma zeměmi obstát v padesátých a šedesátých letech, ale v devadesátých letech již přestal být přesvědčivý. V současné době jsou americké zájmy stále více spjaté s východní Asií než s evropskými zeměmi.¹²

Převládající přístupy k britsko-evropskému vztahu se soustřeďují převážně na historické zkušenosti, zakotvené z generace na generaci, nebo na domácí ekonomické a společenské zájmy, které jsou v rozporu se zbytkem Evropy. Kombinace těchto širokých charakteristik britské socioekonomické krajiny spočívá v tom, že Británie je „odlišná“. Vojenské zkušenosti, kolonizace, vztahy s Commonwealthem a Spojenými státy, upřednostňování světových hospodářských vztahů a globálních ekonomických zájmů nad těmi evropskými či dlouhá zkušenost s evoluční ústavní demokracií odklání britskou politiku od nadnárodních závazků na kontinentu. Jednotlivé britské vlády utvářejí své názory a postoje a na jejichž základě formulují svoje preference a politiku. Británie má zesílený smysl pro národní identitu a větší povědomí o významu zachování svrchovanosti, které se vžilo do následujících generací politických představitelů i obecné populace. Na druhé straně to znamená, že národní zájmy jsou ve Spojeném království výrazněji

¹¹ Britská vláda se později odmítala vzdát své svrchovanosti zejména v oblasti HMU a společné evropské měny, kontroly hranic, daní, sociálního pojištění, obrany a mechanismu zvyšování příjmů.

¹² ASPINWALL, Mark. Structuring Europe: Powersharing Institutions and British Preferences on European Integration. *Political Studies* [online]. 2016, 48(3), 415-442 [cit. 2018-03-01]. DOI: 10.1111/1467-9248.00268. ISSN 0032-3217. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1111/1467-9248.00268>

obhajovány než kdekoli jinde, protože riziko ztráty identity a svrchovanosti je vysoké, a tím je méně pravděpodobné, že bude tolerováno.¹³

Evropská unie byla navržena tak, aby posilovala nejen hospodářskou, ale i politickou, strategickou a sociální integraci vytvořením jednotné měny se společným trhem, jednotnou zahraniční a bezpečnostní politikou i společnými občanskými právy tím, že rozvíjí spolupráci v oblasti imigračních, azylových a soudních záležitostí. Unie ale požaduje i jisté oběti, které pro členské státy představují částečné ohrožení suverenity, nezávislosti politik i rozhodování. Podobné „hrozbě“ na národní úrovni bylo vystaveno i Spojené království a způsobilo britské vládě a jejím občanům hluboké dilema, jestli zůstat v EU nebo odejít. Společný měnový systém a jednotný trh se společnými občanskými právy a přistěhovaleckou politikou vytvořily problémy, které způsobily obavy mezi Brity, protože Británie začala stále více ztrácet hlavní slovo v postupně konsolidovanější EU. Jak v současnosti již víme, dne 23. června 2016 zvolila Británie v referendu slíbeném premiérem Davidem Cameronem již v roce 2013, odchod z Evropské unie, tzv. Brexit. Referendum Spojeného království je tak konečným výsledkem všech výše zmíněných probíhajících faktorů v rámci EU, které vyústily v boj mezi protichůdnými vizemi o členství Spojeného království v EU a skončily Brexitem.

1. Evropská integrace

Definice, které se snaží pojem integrace popsat je velké množství. Pokusím se zde proto uvést pouze ty nejčastěji zmiňované. Podle Haase je integrace „*proces, při němž jsou političtí aktéři z rozdílného národního prostředí vedeni k tomu, aby přesunuli svou loajalitu, očekávání a politické aktivity k novému centru, jehož instituce disponují jurisdikcí nad již existujícími státy, anebo ji požadují*“.¹⁴ Wallace chápe integraci jako „*vytvoření a udržování intenzivních a různorodých vzorců interakcí mezi dříve autonomními jednotkami*“.¹⁵ Hix a Goetz se již zabývají konkrétně Evropskou integrací, která podle nich zahrnuje „*dva vzájemně provázané procesy: delegaci politických kompetencí na nadnárodní úroveň a vytvoření nového souboru politických institucí s*

¹³ ASPINWALL, Mark. Structuring Europe: Powersharing Institutions and British Preferences on European Integration. *Political Studies* [online]. 2016, 48(3), 415-442 [cit. 2018-03-01]. DOI: 10.1111/1467-9248.00268. ISSN 0032-3217. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1111/1467-9248.00268>

¹⁴ HAAS, Ernst, B. *The uniting of Europe*. Reiss. Stanford, Calif: Univ. Pr, 1958, s. 16. ISBN 08-047-0515-1.

¹⁵ WALLACE, William. *The dynamics of European integration*. [Paperback Ed.]. London: Pinter for the Royal Institute of International Affairs, 1992, s. 9. ISBN 978-185-5670-877.

výkonnými, zákonodárnými a soudními pravomocemi.“¹⁶ Kratochvíl shrnuje základní znaky evropské integrace do následujících bodů: „(1) *Integrace je spojená s Evropským kontinentem, (2) je vnímána jako proces, (3) obsahuje ekonomickou, politickou, sociální i kulturní rovinu, (4) její počátek se odvíjí od konce 2. sv. války, (5) snahou politické integrace je vytvořit nadnárodní instituce, jež získaly v některých oblastech určitou autonomii a pravomoci, (6) mezi základní aktéry nepatří pouze stát, ale nadnárodní instituce, regiony a transnacionální aktéři.*“¹⁷ Je možné říci, že od 60. let se teorie evropské integrace (evropská studia) pokládají za akademickou disciplínu.

1.1 Nadnárodní (supranacionální) a mezivládní (intergovernmentální) integrační paradigmatata

Paradigmatata slouží jako vodítka k porozumění jednotlivých vlivů působících na postupné sjednocování Evropy. Tzv. integrační paradigmatata vznikla z potřeby klasifikovat základní alternativy integrace. Mají stanovit postoj k zásadním bodům integrace, jak z hlediska metody a struktur, tak z hlediska cílů sjednocení. Měla by sloužit k teoretickému uchopení již existujícího stavu integrace či jako pomocný analytický nástroj s normativní ideově-politickou koncepcí, vyjadřující politické, sociálně-vědní představy o dalším směru sjednocování. Základním východiskem pro členění integračních paradigmat je změna stávajícího charakteru národních států, resp. zachování či překročení jeho dimenze. Jedná se o zásah do suverenity národních států. Podle tohoto kritéria jsou modely sjednocení členěny na paradigma nadnárodní (supranacionální) a mezivládní (intergovernmentální). Supranacionalismus předpokládá, že jedině nadnárodní autorita je schopná naplnit zájmy a cíle členských států a udržovat mezi nimi mírové vztahy. Supranacionální paradigma předpokládá posilování nadnárodní kompetence společných evropských orgánů na úkor zúčastněných členských států. Nadnárodní paradigma se odvíjí od myšlenky založení politického centra, v jehož prospěch odevzdávají všechny zúčastněné státy jistou část své suverenity. Centrální nadnárodní orgány následně v rámci přesně vymezených oblastí přijímají rozhodnutí závazná pro integrované subjekty.¹⁸

¹⁶ HIX, Simon a Klaus H. GOETZ. Introduction: European integration and national political systems. *West European Politics*[online]. 2000, **23**(4), 1 – 26. [cit. 2018-03-01]. DOI: 10.1080/01402380008425398. ISSN 0140-2382. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01402380008425398>

¹⁷ KRATOCHVÍL, Petr. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008, s. 17 – 30. ISBN 9788073674670.

¹⁸ PITROVÁ, Markéta. Teorie evropské integrace a politický vývoj Společenství. *Politologický časopis*, 2002, **2002** (4), 415-431.

Paradigma mezivládní požaduje, aby si národní státy a jejich vlády zachovaly suverenitu. Intergovernmentalismus klade do popředí zahraničně-politické vztahy a bezpečnostní zájmy. Externí zásahy do oblasti zahraniční politiky a obrany se snaží minimalizovat. Hlavním cílem je politická jednota, založená na institucionalizované spolupráci jednotlivých států. Stát je základní aktér mezinárodních vztahů, schopný zajistit vlastní politický rozvoj a sociálně-ekonomickou modernizaci. Národní vlády jsou aktéři se silným vlivem. Realizace probíhá prostřednictvím smlouvy nebo organizace. Mezivládní integrační paradigma není v otázce limitů suverenity státu zcela kompaktní a zahrnuje různé pozice. Rozčlenit škálu postojů spadajících pod intergovernmentalistickou koncepci je možné – stejně jako tomu bylo u vnitřní diferenciaci supranacionálního paradigmatu – např. na základě teorií mezinárodních vztahů. Podíl na integraci může pro zúčastněné subjekty představovat hru s nulovým součtem, kdy zisk jedné strany znamená nezbytně nevýhodu či ztrátu strany druhé, nebo lze na dopad integrace pohlížet jako na nenulový výsledek, a tudíž jako na zisk výhod pro všechny zúčastněné.¹⁹

1.2 Teorie a přístupy k evropské integraci

Kratochvíl rozděluje teorie a přístupy k evropské integraci do čtyř období, přičemž v každém z nich si klade jinou výzkumnou otázku při zkoumání evropské integrace. První období, které začíná po 2. sv. válce (40. – 50. léta), si pokládá otázku „*Jak integrací odstranit konflikt?*“. Řadí se sem zejména teorie funkcionalismu a komunikace. Ozývají se kritické ohlasy na státo-centrické uspořádání, které podle mnohých selhalo při udržení míru a bezpečnosti. Do popředí se naopak dostávají názory, které vyzdvihují sjednocování států a jejich vzájemnou integraci. Druhé období, 60. – 70. léta, se snaží vypořádat s otázkou „*Jaké jsou příčiny integrace, a kdo jsou hlavní aktéři – členské státy nebo nadnárodní instituce?*“. V tomto období dominuje neofunkcionalistická teorie a realistický mezivládní přístup. Hlavním tématem mezi výzkumníky je debata mezi mezivládním (realisté) a nadnárodním přístupem (neofunkcionalisté). Ve třetím období, 80. léta, převládá otázka „*Jak funguje systém vládnutí v ES/EU?*“. K dominantním přístupům patří víceúrovňové vládnutí a model politických sítí. Evropské společenství (ES) je pokládáno za politický systém tvořený nadnárodními institucemi, ale i členskými státy. Někteří odborníci se zabývají také transnacionálními aktéry a regiony, které mají rovněž vliv na utváření evropské integrace. Poslední, čtvrté období - 90. léta, si pokládá otázku,

¹⁹ FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie. 2., dopl. a aktualiz. vyd.* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 16-21. ISBN 978-80-7325-180-2.

„*Jak ES/EU mění normy a identity aktérů?*“. Dominantní je sociální konstruktivismus, sociologický institucionalismus a liberální mezivládní přístup. Hlavním tématem jsou instituce, jako soubor norem a pravidel, které mají vliv na chování a identitu aktérů v evropském procesu.²⁰ Teorie evropské integrace se v minulosti dělily pouze na mezivládní a nadnárodní, v současné době se však používá mnohem širší klasifikace evropských teorií. První kategorii tvoří teorie evropské integrace dle jejího rozsahu („široká teoretická perspektiva“), kam patří marxismus, postmodernismus a sociální konstruktivismus. Druhou kategorií tvoří „ucelená teorie integrace“, kam je řazen federalismus, funkcionalismus, liberální mezivládní přístup, realismus, neofuncionalismus a teorie komunikace. Třetí kategorie, „teorie středního rozsahu“, zahrnuje model politických sítí, nový institucionalismus a víceúrovňové vládnutí. Teorie evropské integrace se dělí také podle oboru vzniku (mezinárodní vztahy, politologie, sociologie a ekonomie).

1.2.1 Teorie federalismu

V této podkapitole bych se ráda detailněji zaměřila na teorii federalismu, vůči níž se právě Velká Británie po celou dobu svého členství striktně vymezovala. Již předseda Labouristů, Hugh Gaitskell v roce 1962 na Výroční konferenci strany v Brightonu ve svém proslovu prohlásil, že „*účast Británie ve federální Evropě by znamenala konec Británie jako nezávislého evropského státu, na konci tisícileté historie!*“²¹ Zmíněné obavě ze ztráty národní suverenity, která Británii neopustila po celou dobu členství v Evropském společenství (Evropské unii), jsem se již podrobněji věnovala v úvodu práce. Federalismus jako teorie integrace je mnohem relevantnější pro studium evropské politiky, než se často přiznává. Jedná se o jednu z nejstarších teorií evropské integrace, společně s teorií komunikace a funkcionalismu. Federalismus je založen na předpokladu nevhodnosti koncepce národních států. Stát není sám schopen udržet mír, protože je pokládán za ohnisko možných střetů a není tak schopný zajistit bezpečnost. Proto je sloučení suverénních politických jednotek pod nadnárodní politické centrum nutností. Federalismus zdůrazňuje formální politické instituce jako symbol dohody mezi integrovanými subjekty a nadnárodním centrem. Státy se rozhodnou, v jakém rozsahu předají svou suverenitu na

²⁰ KRATOCHVÍL, Petr. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008, s. 17 – 30.

²¹ NUGENT, Neill. Sovereignty and Britain's membership of the European Union. *Public Policy and Administration* [online]. 2016, **11**(2), 3-18 [cit. 2018-03-01]. DOI: 10.1177/095207679601100202. ISSN 0952-0767. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/095207679601100202>

vyšší úroveň.²² Původ slova pochází z latinského výrazu pro smlouvu - „foedus“ a věřit - „fidere“. Zpočátku tedy federace představovala vzájemné spojení států (alianci) na základě smlouvy. Postupně se ale její význam měnil a začala být chápána jako užší spojení, které nevzniká pouze v období války, ale přetrvává i v období míru.²³

Podle Kratochvíla, je potřeba odlišovat mezi „*federalismem jako politickou teorií a federací jako objektem, jímž se federalismus zabývá*.“²⁴ Preston King definuje federaci jako „*institucionální uspořádání, která má formu suverénního státu a odlišuje se od ostatních států skutečností, že jeho ústřední vláda začleňuje regionální jednotky do svého rozhodovacího procesu na nějakém ústavně zakotveném základě*“.²⁵ Federace je podle něho specifickou organizační formou, která zahrnuje struktury, instituce, postupy a techniky. Federalismus prostupuje federací a naopak. Jedná se v podstatě o symbiotický vztah. Federalismus lze považovat za ideologickou pozici, filozofické prohlášení či empirickou skutečnost. Způsob, jakým lidé žijí a přirozeně se organizují bez státních zásahů, je skutečně federální. Jedná se o přirozenou společenskou realitu vyjadřující překrývání různých rolí, cílů a identit. V praxi by měla být autorita rozdělena a moc rozptýlena mezi různými skupinami a organizacemi ve společnosti.²⁶

V současnosti je federalismus pokládán za politickou teorii, jež zkoumá vzájemné vztahy mezi jednotlivými účastníky (federální vláda a autonomní jednotky federace) v rámci federálního uskupení (státu). Tato teorie se snaží o spojení mezi ústřední vládou a členskými státy, které si zachovávají určité pravomoci.²⁷ Podle Kinga existují tři hlavní tendence v ideologii federalismu: centralistická (centralized), decentralistická (decentralized) a vyvážená (balanced). Nadnárodní stát podle federalistů vytváří míru efektivitu prostřednictvím centralizace a přesunem politických kompetencí směrem „nahoru“.²⁸ V současné době se může federalismus jevit jako alternativa k liberálně mezivládnímu přístupu. Federalismus bývá často z hlediska politického diskurzu chápán v jednotlivých státech odlišně. Jako nástroj centralizace nebo naopak způsob, jak

²² FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 16-21.

²³ KRATOCHVÍL, Petr. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008, s. 49 – 61.

²⁴ Tamtéž, s. 49 – 61.

²⁵ KING, Preston T. *Federalism and federation*. Baltimore, Md.: Johns Hopkins University Press, 1982, s. 17 – 56. ISBN 978-0801829239.

²⁶ BURGESS, Michael. *Federalism and European union: the building of Europe, 1950-2000*. New York: Routledge, 2000. s. 23-54. ISBN 04-152-2647-3.

²⁷ KRATOCHVÍL, Petr. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008, s. 49 – 61.

²⁸ ROSAMOND, Ben. *Theories of european integration*. Basingstoke: Palgrave, 2000. European union series, s. 24. ISBN 03-336-4717-3

dosáhnout zajištění samosprávy jednotlivých částí. Jedná se o politickou ideologii či systém založený na dělbě moci mezi ústřední a regionální (nebo státní) úrovní. Může být chápán jako spojení sdílené vlády a samosprávy.²⁹ Stručně řečeno, federalismus může být definován jako víceúrovňové politické uspořádání založené na ústavním systému delegovaných, vyhrazených anebo sdílených pravomocí mezi relativně autonomními, avšak navzájem propojenými strukturami vlády. Jejich vícenásobná interakce má sloužit k suverénní vůli federálního demos.³⁰

V kontextu evropské integrace je ale situace odlišná. Je nutné si uvědomit, že Evropská unie není federací; nesplňuje stanovená kritéria, která federaci definují. Jedná se o tzv. případ federalismu bez federace.³¹ Členské státy sdružené v Evropské unii jsou staré, historicky utvářené jednotky, vzájemně se od sebe odlišující. Jako první existovaly silné státy, které postupem času vytvořily nadnárodní rozhodovací centrum. Federalisté si proto ve vztahu k evropské integraci pokládají otázku: „*Jsou ústřední orgány EU dostatečně nezávislé na členských státech?*“. Sami federalisté se domnívají, že nadnárodní uskupení se dokáže lépe vypořádat s politickými problémy než stát, který někteří vnímají jako příčinu pro nefunkční mezinárodní vztahy v Evropě. Proto se evropští federalisté vymezují vůči těm, kteří supranacionální evropské instituce kritizují.³² Například Velká Británie se během členství v Evropském společenství, později v Evropské unii, vůči federalismu vždy vymezovala. Jak jsem již uvedla, každý evropský stát chápe význam federalismu odlišně. Británie se především obávala přenesení pravomocí na nadnárodní orgány a ztráty národní suverenity. Například premiér John Major se při vyjednávání o Maastrichtské smlouvě striktně distancoval od navrhovaného „federálního uspořádání Evropy“ uvedeného v preambuli zakládající smlouvy a trval na jejím nahrazení termínem „stále užší svazek“ („ever closer union“). Své jednání odůvodnil snahou dodržet princip subsidiarity a uchovat Británii národní suverenitu.³³ V současné době se teorie federalismu převážně opírá o dva modely – anglosaský a kontinentální. Anglosaský se od kontinentálního modelu liší zejména oddělením státní a federální úrovně rozhodování. Naopak kontinentální se odlišuje decentralizací jednotlivých autonomních federálních útvarů. Nadnárodní a národní

²⁹ KRATOCHVÍL, Petr. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008, s. 49 – 61.

³⁰ CHRYSOCHOOU, Dimitris, N. *Theorizing European Integration*. 2nd ed. London: Sage Publications, 2000, s. 45. ISBN 14-129-3165-7.

³¹ BURGESS, Michael. *Federalism and European union: the building of Europe, 1950-2000*. New York: Routledge, 2000, s. 23-54.

³² KRATOCHVÍL, Petr. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008, s. 49 – 61.

³³ ROSAMOND, Ben. *Theories of european integration*. Basingstoke: Palgrave, 2000. European union series, s. 24-25.

úrovně se postupně úzce propojují. Tento model je typický pro Německo, Švýcarsko nebo Belgie.³⁴

Do středu dění se federalismus dostal po 2. sv. válce, kdy se začalo rozlišovat mezi evropským (snaha o vytvoření evropské federace prostřednictvím Evropského společenství) a světovým federalismem (vznik globální federace), který nesouhlasil se zúžením přístupu pouze na Západní Evropu. Evropská federace byla mnohými příznivci v 50. letech chápána jako prostředek, jak vyřešit politické problémy po 2. světové válce. V tomto období se začaly utvářet různé organizace na bázi federalismu, jako například Unie evropských federalistů³⁵ v roce 1946.³⁶ Britský premiér Winston Churchill byl už před vypuknutím 2. sv. války podporovatelem „jednotné Evropy“. Na začátku 2. sv. války Churchill navrhl plán na vytvoření francouzsko – britské unie³⁷, který byl ale nakonec po okupaci Německem francouzskou vládou zamítnut. Není zcela jisté, zda měla tato unie symbolizovat pouze společný cíl, a to boj proti nacismu, nebo měla být naopak vyjádřením britského prointegračního postoje.³⁸ V roce 1947 byl ustanoven „Mezinárodní přípravný výbor hnutí za spojenou Evropu“ v čele s Churchillem, kde měly být projednány představy o ustanovení budoucí evropské federace, aby mohl být započat proces evropské integrace.³⁹ O rok později, v roce 1948, byl Uní evropských federalistů uspořádán Evropský kongres v Haagu, kde byly přijaty podklady k vytvoření Rady Evropy (1949)⁴⁰ Přesto se krátce poté ukázalo, že Evropská rada nespĺnila očekávání, která v ní byla vkládána. Hlavním záměrem federalistů se proto stalo vytvoření Evropského politického společenství. Federalisté v čele s Altierem Spinellim⁴¹ požadovali okamžitou změnu politické scény (jednorázový ústavní vznik evropské federace) prostřednictvím „radikální demokracie“ za účasti samotných občanů. Naopak Jean Monnet prosazoval spíše přístup založený na postupných změnách a přechodu k federaci (tzv. gradualistická metoda) se

³⁴ FIALA, Vlastimil, Pavel ŠARADÍN, Blanka ŘÍCHOVÁ, Markéta ŠŮSTKOVÁ, Jan OUTLÝ a Lenka ŠPIČANOVÁ. Teoretické a metodologické problémy evropské integrace. V Olomouci: Periplum, 2007. Studie a analýzy, s. 31 – 61. ISBN 978-80-86624-37-2.

³⁵ Členy se stala Velká Británie, Belgie, Itálie, Francie, Lucembursko, Švýcarsko a Nizozemsko.

³⁶ KRATOCHVÍL, Petr. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008, s. 49 – 61.

³⁷ Zřízení jednotného válečného kabinetu, společná správa zahraniční politiky, financí a hospodářství, možnost získání dvojího občanství a formální sjednocení parlamentů.

³⁸ YOUNG, John W. *Britain and European unity, 1945-1999*. 2nd ed. New York: St. Martin's Press, 2000, s. 18-20. ISBN 978-0312231231.

³⁹ Krátce poté vzniklo Evropské hnutí, pokládáno za první panevropskou politickou stranu, či evropská vysoká škola (College of Europe) v Belgii.

⁴⁰ FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 16-21.

⁴¹ Italský politik (1907 – 1986), podílel se na vzniku federalistického Manifestu z Ventotene, později se stal členem Evropské komise a poslancem Evropského parlament. Byl příznivcem hlubší evropské integrace.

souhlasem politických představitelů (elit) jednotlivých zemí. Postupně ale vliv federalismu upadá. Teorie se znovu objevuje až v souvislosti s Jednotným evropským aktem.⁴²

V 80. letech přichází tzv. neofederalismus, za jehož autora je pokládán John Pinder. Pinder uvádí dva typy federalismu, první je založený na vzniku evropské federace a druhý si za hlavní cíl integrace klade právě federaci. Neofederalismus sdílí s klasickým federalismem představu o tom, že konečným cílem integrace je evropský stát. Neofederalisté se spolu s neofunkcionalisty domnívají, že integrace postupuje sektor od sektoru na základě neofunkcionalistické dynamiky. Pozornost, kterou (neo)federalisté věnují evropským institucím, v nichž vidí zárodky institucí výkonné, zákonodárné a soudní moci budoucího evropského státu, je sblížuje se širokým proudem institucionalismu. Federalistické myšlenky se znovu obnovily na začátku 21. století v průběhu jednání Konventu o budoucnosti Evropy (2002 – 2003) a výsledným návrhem Smlouvy o Ústavě pro Evropu. Ta byla ve velké míře postavena právě na federalistické ideji.⁴³

Federální myšlenky vstoupily do každé ústřední instituce EU, ať už nadnárodní nebo mezivládní, a významně ovlivnily interinstitucionální vztahy. EU představuje uplatňování federálních a konfederalních principů pro evropskou integraci a podtrhuje, jak byly receptivní institucionální a politické arény alternativními vizemi budoucnosti Evropy. Podle Burgesse je pro pochopení fungování EU zapotřebí modelu, který efektivně kombinuje teorii MV, analýzy na evropské úrovni a vnitrostátní zájmy. Federalismus jako organizační princip se hodí do každého z těchto široce propojených a překrývajících se přístupů ke studiu EU. Pro federalisty byl hlavním cílem institucionální kontext, vzájemně propojená politika a politické vedení. Proto měla pro ně i konfederalisty role Evropského soudního dvora vždy zásadní význam. Z právního hlediska funguje Evropský soud v EU v mnoha směrech tak, jak funguje federace. Jedná se o soubor právních předpisů, které jsou nezávislé na vnitrostátních právních předpisech členských států.⁴⁴

Kritika evropského federalismu se opírá o to, že se v něm často míchá praxe a teorie, tudíž objektivní věda a normativní politika nejsou vzájemně odděleny. Pozitivisté dále federalismu vyčítali, že není jasně definován rozdíl mezi působením v politické a akademické sféře. Dále panovaly obavy z toho, že mnohé politické elity by během procesu

⁴² KRATOCHVÍL, Petr. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008, s. 49 - 61.

⁴³ PINDER, John. *European community and the Nation-state: A case for a neofederalism*. *International Affairs*, Volume 62, Issue 1, 1 January 1985, Pages 41–54, <https://doi.org/10.2307/2618066>.

⁴⁴ BURGESS, Michael. *Federalism and European union: the building of Europe, 1950-2000*. New York: Routledge, 2000. s. 273-280.

federalizace přišly o svůj vliv. V případě gradualistického federalismu zase není zcela jasné, jak by konečné federální uspořádání mělo být konstituováno, jestli na myšlence volného federalismu, nebo naopak se silným nadnárodním orgánem.⁴⁵

1.2.2 Model víceúrovňového vládnutí

Model víceúrovňového vládnutí (MLG)⁴⁶ vychází z politologie a staví se do opozice vůči striktně nadnárodnímu či mezivládnímu modelu. Diskuse o MLG se odvíjí od klíčového článku Garyho Markse (1992), který jej nejprve navrhl jako užitečný koncept pro pochopení rozhodovací dynamiky Evropské unie. Do té doby oblast studií o EU ovládaly teorie neofunkcionismu a intergovernmentalismu, které se snažily vysvětlit nejen to, jak EU vznikla, ale také jak funguje.⁴⁷ MLG probíhá na třech analytických úrovních: politická mobilizace (politika), politické uspořádání (policy) a státní struktura (polity). Teorie MLG se začala uplatňovat při zkoumání opatření pro tvorbu politik EU a obecněji na celkové fungování EU. V evropských studiích obecně označováno jako "postontologická" fáze. Pojem „vládnutí“ („governance“) je charakterizován jako „*nepřetržitý politický proces, který stanovuje jasné cíle pro společnost a zasahuje do ní za účelem dosažení těchto cílů*“. Víceúrovňové vládnutí si vydobylo své místo převážně v diskuzi o mezinárodní a domácí politice. Překračuje tradičně oddělené oblasti domácí a mezinárodní politiky, aby vyzdvihlo stále ne úplně jasný rozdíl mezi oběma obory v kontextu evropské integrace.⁴⁸ Stoupenci MLG si pokládají otázku: „*Jak evropská integrace ovlivňuje systém vládnutí v EU?*“. Evropská unie je chápána jako politický systém, kde autorita nespočívá pouze na jediném aktéru. Víceúrovňové vládnutí předpokládá, že v Evropské unii existuje několik rovin (úrovní) vládnutí, na nichž evropská integrace paralelně probíhá. Kratochvíl uvádí tři modely víceúrovňového vládnutí: nadnárodní, státní a substátní. Systém MLG je postavený na myšlence, že autorita nespočívá pouze na centrálních institucích. Na rozhodování se podílejí i aktéři místní (regionální). V případě aplikace modelu MLG na EU, zůstává hlavním aktérem stále stát jako zástupce určitých skupin. Předpokládá se, že rozhodování ovlivňují i další aktéři (např. evropské regiony). Přestože nemají stejné pravomoci jako státy, může jejich vliv v budoucnu narůstat. V případě unijní legislativy

⁴⁵ KRATOCHVÍL, Petr. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008, s. 49 - 61.

⁴⁶ Multilevel governance

⁴⁷ PIATTONI, Simona. *The theory of multi-level governance: conceptual, empirical, and normative challenges*. New York, NY: Oxford University Press, 2010, s. 17. ISBN 978-0199562923.

⁴⁸ BACHE, Ian. *Europeanization and multilevel governance: Cohesion policy in the European Union and Britain*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2008, str. 21 – 39. ISBN 978-0742541320.

totiž často záleží na ochotě regionů členských států ji aplikovat. Dalším předpokladem je, že aktéři účastníci se evropské integrace racionálně sledují svůj zájem.⁴⁹

Až do poloviny 80. let dominovaly při studiu evropské integrace tradiční přístupy vycházející ze studia mezinárodních vztahů, které se zabývaly pochopením procesu integrace. Kontrastní názor přišel ze strany intergovernmentalismu, vycházejícího z realistického přístupu MV (IR). Více kritické přístupy (strukturalismus, konstruktivismus) se do popředí dostaly až později. Podepsání JEA spolu s programem na vznik jednotného trhu mělo na proces evropské integrace a EU ve smyslu politického systému značný vliv. Začaly proto vznikat nové teorie zpochybňující do té doby dominantní mezivládně – nadnárodní debatu. Stále více se začaly vyvíjet paralely mezi EU a domácím politickým systémem. MLG vychází jak ze studia domácí/komparativní politiky, tak ze studia mezinárodní politiky. Čerpalo jak ze starších, tak i novějších debat o evropské integraci. Poprvé se uplatnilo v kontextu politiky soudržnosti EU⁵⁰ a následně při rozhodovacím procesu v EU.⁵¹

Výraz „víceúrovňové“ odkazuje na stoupající vertikální spolupráci a vzájemnou závislost mezi vládami působícími na různých úrovních. Zatímco pojem „vládnutí“ signalizuje rostoucí horizontální interakci a vzájemnou závislost mezi vládními a nevládními aktéry. Model víceúrovňového vládnutí upozorňuje nejen na horizontální vztah mezi státem a společnostmi, ale i na změny probíhající ve vertikálním vztahu mezi aktéry na nadnárodní či národní úrovni. Tvrdí, že rozhodovací kompetence jsou mezi aktéry a různými úrovněmi spíše sdíleny než monopolizovány jednotlivými představiteli státu. Kolektivní rozhodování mezi státy představuje významnou ztrátu kontroly pro jednotlivé představitele státu, zejména prostřednictvím hlasování KV v Radě. Politické arény jsou podle systému víceúrovňového vládnutí propojené. Nadnárodní aktéři operují jak v nadnárodních tak národních arénách. Zároveň během toho vytváří transnacionální sdružení. Velký rozdíl je také mezi institucemi a aktéry. Politické instituce specifikují strukturu a rozdělení pravomocí na daném území. Političtí aktéři, jednotlivci a skupiny jednotlivců působící v kontextu těchto institucí, se rovněž pokouší o jejich proměnu. Pokud chceme porozumět tomu, jak se instituce proměňují, je nutné se zaměřit na preference jednotlivých aktérů v rámci institucí, kteří jsou skutečnými účastníky rozhodovacího

⁴⁹ KRATOCHVÍL, Petr. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008, s. 147 – 150.

⁵⁰ EU cohesion policy

⁵¹ BACHE, Ian. *Europeanization and multilevel governance: Cohesion policy in the European Union and Britain*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2008, s. 21 – 39.

procesu. Tento názor de facto zpochybňuje předpoklad, že institucionální zájmy a zájmy aktérů v rámci institucí jsou téměř shodné.⁵²

Hooghe a Marks rozlišují dva typy víceúrovňového vládnutí. První typ se podobá federalismu. Rozlišení pravomoci je v něm určeno omezeným počtem (nepřekrývajících se) jurisdikčních hranic na omezeném počtu jednotlivých úrovní. V této typologii je rozdělení pravomocí považováno za poměrně stabilní a zaměření analýzy je spíše na jednotlivé vlády či instituce než na konkrétní otázky nebo politiky. Druhý typ představuje vládnutí, které je složitější, plynulejší a sestává z nesčetných soudních pravomocí. Soudní pravomoci se často navzájem překrývají a mají tendenci být flexibilní, neboť vládní požadavky vyžadují změnu. Zaměřují se na konkrétní oblasti a otázky politiky. Jsou navrženy tak, aby zajistily optimální účinnost tvorby politik. V této typologii je rozdělení pravomocí méně stabilní a analýza je zaměřena spíše na konkrétní otázky a politické oblasti než na jednotlivé vlády nebo instituce. Oba typy MLG se vzájemně nevylučují, ale vzájemně spolu koexistují.⁵³ Británie je příklad existující jurisdikce společně s jurisdikcemi zvláštního účelu. Formální vládní instituce zde působí a vytvářejí subjekty zvláštního účelu, které provádějí konkrétní úkoly nebo řeší konkrétní problémy. Může zde ale docházet k napětí, například ve vztahu k otázkám odpovědnosti vůči konkrétním rozhodnutím a výsledkům.⁵⁴

V průběhu uplynulých desetiletí došlo k postupnému posunutí politické autority mimo tradiční národní stát, jak směrem nahoru k mezinárodním institucím (Evropská unie), tak i směrem dolů ke stále silnějším sub-národním vládám. Tyto změny mohou ale částečně ohrozit demokratickou odpovědnost, protože voliči nejsou schopni určit, která úroveň vlády by měla být odpovědná za politické výsledky. Například občané v Británii, kteří jsou skeptičtější k prohlubování integrace v Evropě, pravděpodobně častěji připisovali odpovědnost za britskou ekonomiku národní vládě. Naopak, ta část veřejnosti, která podporovala evropskou integraci, přisuzovala odpovědnost za ekonomiku právě Evropské unii. Míra vlivu evropské integrace v Británii se liší v různých oblastech politiky. Je pravda, že regulační rozhodnutí Evropské unie mají výrazný dopad na oslabení

⁵² BACHE, Ian. *Europeanization and multilevel governance: Cohesion policy in the European Union and Britain*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2008, s. 21 – 39.

⁵³ HOOGHE, Liesbet. a Gary MARKS. *Multi-level governance and European integration*. 1. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, c2001, s. 1 – 33. ISBN 978-0742510203.

⁵⁴ BACHE, Ian. "Europeanization and Britain: Towards Multi-Level Governance?". In: *Pitt.edu: University of Pittsburgh* [online]. Austin, Texas: European Union Studies Association (EUSA), Biennial Conference (9th), 2005 [cit. 2018-02-27]. Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/id/eprint/3158>

schopnosti britské vlády rozhodovat v oblastech hospodářské politiky. Například vytvoření jednotného trhu v Evropě vedlo k oslabení schopností členských států stanovit cla, daně a spotřební daně na zboží, s nímž se obchoduje.⁵⁵

Kritici tohoto modelu především nesouhlasí s tvrzením, že je Evropská unie politickým systémem. Podle nich totiž v EU chybí určitá hierarchie aktérů i legislativy, která je typická pro státy. Vychází z předpokladu, že hlavními aktéry v Evropské unii jsou státy, které se mohou samy rozhodovat a Společenství v případě vůle i opustit. Oponenti MLG dále zdůrazňují, že se jedná pouze o model, nikoliv teorii (podle pozitivistů není proto víceúrovňové vládnutí testovatelné). Nemůže tak předpovídat budoucí vývoj a směřování evropské integrace, což potvrzují i sami teoretici MLG. Navzdory konceptuálnímu zdokonalení se MLG ještě nemůže vyvodit výroky týkající se empirické platnosti a normativní věrohodnosti MLG.⁵⁶ Domnívají se také, že pro pochopení integrace stačí pouze jedna úroveň – nadnárodní nebo státní. Kritika tohoto systému se rovněž vymezuje vůči tvrzení, že jednotlivé regiony získají v budoucnosti silnější politickou pozici a budou moci ovlivňovat rozhodování či samotný vývoj integrace.⁵⁷

1.2.3 Model víceúrovňového vládnutí na příkladu Velké Británie

Ráda bych zde model víceúrovňového vládnutí představila na příkladu Velké Británie, kde postupně došlo ke změně tradičního Westminsterského modelu (moc legislativní, soudní a výkonná), na systém MLG. V tomto kontextu se hovoří o přechodu směrem od vlády k vládnutí („*from government to governance*“). Zmíněný proces zahrnoval rozšíření počtu hráčů činných na politické scéně, přičemž došlo k překrytí rozdílů v dichotomii domácí a mezinárodní politiky. Svrchovanost centralizovaná v britské Dolní sněmovně se postupně přesunula i na další úrovně a aktéry (politické strany, místní vlády, nevládní sektor). Současný politický systém Velké Británie je tedy z velké části postavený na modelu víceúrovňového vládnutí. K asi největšímu přesunu pravomocí došlo za vlády premiéra Tonyho Blaira, kdy ve Velké Británii proběhl proces devoluce

⁵⁵ ANDERSON, Cameron, D. 'Responsibility Attributions, Accountability and Economic Voting: The effect of European Multi-level Governance in Britain', Conference Papers -- American Political Science Association, 2006, pp. 1-19, Political Science Complete, EBSCOhost, viewed 25 February 2018.

⁵⁶ PIATTONI, Simona. The theory of multi-level governance: conceptual, empirical, and normative challenges. New York, NY: Oxford University Press, 2010, s. 17.

⁵⁷ KRATOCHVÍL, Petr. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008, s. 147-150.

(vytvoření decentralizovaných institucí) ve Skotsku, Walesu a v Severním Irsku či reforma Sněmovny Lordů a nezávislost Anglické banky (The Bank of England).

Je ale nutné podotknout, že konstituční reforma labouristické vlády vycházela z modelu, který vznikl již za vlády konzervativní premiérky Margaret Thatcherové. Sám Blair svoji vládu nazýval jako „postthatcherovskou“. Thatcherová jako první zavedla kroky vedoucí k procesu od „vlády k vládnutí“, s kritickým přístupem k úloze státu při řízení společnosti. Vláda přestala být výsadním aktérem podílejícím se na vládnutí. Bývalá premiérka začala v procesu rozhodování využívat manažerské prvky s důrazem na hospodářství (inspiraci čerpala převážně ve Spojených státech). Během své vlády se již musela vypořádat i s počínající europeizací. Blair na některé její změny navázal, převážně se ale zaměřil na zlepšení veřejných služeb a implementaci politik. Westminsterský model se tak od 80. let postupně proměňoval na model víceúrovňového vládnutí. Na scénu vstoupili kromě státu i další aktéři (ze soukromého sektoru). Ale až za vlády Tonyho Blaira v 90. letech začal proces víceúrovňového vládnutí probíhat na více úrovních. Nikoliv již pouze na národní, ale i subnárodní (devoluce, místní správy) a nadnárodní (evropské a globální) rovině.⁵⁸

Z pohledu britské zahraniční politiky se premiérka Thatcherová zasadila o realisticky inspirovanou konzervativní a nacionalistickou linii. Naproti tomu Blair zkoušel formu ohraničeného liberalismu, který se snažil pozměnit prostředky, s jejichž pomocí by mohla Británie dosáhnout své velikosti. Oba byli přesvědčeni, že je Británie evropskou zemí. Proto podporovali rozšíření Unie, aby se přiblížili historicko-geografickému chápání Evropy, které bylo po 2. sv. válce částečně ztraceno. Avšak Blairovy vlažné pokusy prezentovat se navenek jako pro-evropsky smýšlející, nikdy euroskeptickou veřejnost či média doopravdy nepřesvědčily.⁵⁹ Stručně řečeno, pro Británii je charakteristické víceúrovňové vládnutí a EU hrála při jeho podpoře nezanedbatelnou roli. I když se Británie stává víceúrovňovou politikou, centrální stát má přesto stále větší prostředky - politické, ústavně-právní, finanční a organizační - než ostatní aktéři v domácí aréně. V tomto

⁵⁸ HUBÁČEK, FILIP and LENKA ROVNÁ. "Westminsterský Model: Adaptace, Či Eroze?." ["The Westminster Model, Adaptation or Erosion?"]. *Mezinárodní Vztahy*, vol. 46, no. 1, Mar. 2011, pp. 91-110. EBSCOhost, search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,uid,url&db=poh&AN=59602186&lang=cs&site=ehost-liv

⁵⁹ DADDOW, Oliver. Margaret Thatcher, Tony Blair and the Eurosceptic Tradition in Britain. *The British Journal of Politics and International Relations* [online]. 2012, 15(2), 210-227 [cit. 2018-03-01]. DOI: 10.1111/j.1467-856X.2012.00534. x. ISSN 1369-1481. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1111/j.1467-856X.2012.00534. x>

měnícím se kontextu ale musí centrální stát stále více hledat nové a inovativní řídicí nástroje, aby zajistil, že zůstane více než "první mezi rovnými".⁶⁰

1.3 Europeizace

Pojem europeizace se obecně týká primárně vlivu EU na členské státy. Jedna část odborníků spojuje termín europeizace jako jev výlučně související s Evropskou unií. Druhá část teoretiků naopak termín vnímá jako související s EU, ale v žádném případě s ní výhradně spojený. Bache a Jordan vymezují 6 hlavních použití termínu europeizace: (1) Europeizace jako vliv EU řízený „shora dolů“ (top – down) na členské státy, (2) Europeizace chápána jako akumulace politických pravomocí na úrovni EU, (3) Europeizace ve smyslu rostoucího významu EU jako referenčního bodu pro vnitrostátní a dílčí národní aktéry, (4) Europeizace jako horizontální přesun koncepcí a politik mezi členskými státy, (5) Europeizace jako obousměrná interakce (spolupráce) mezi členskými státy a EU, (6) Europeizace jako diskursivní referenční rámec pro národní aktéry. Héritier definuje pojem europeizace jako „*Proces ovlivňování pocházející z evropského rozhodování mající dopad na politiky členských států a politické a administrativní struktury.*“⁶¹ Ladrech už chápe europeizaci přímo v kontextu Evropské unie: „*Postupný proces přeorientování směru a podoby politiky do té míry, že politická a ekonomická dynamika EU se stává součástí organizační logiky národních politik a politické strategie.*“⁶²

Europeizace je obecně vnímána spíše jako proces „shora dolů“ („top – down process“), jež ovlivňuje národní státy a je náročná na jejich životaschopnost i účinnost jako geopolitické instituce. Aby Evropská unie mohla dosáhnout svých cílů, potřebuje ze strany členských států nutnost kooperace a dodržování pravidel. Podle Doreyho by proces europeizace neměl být vnímán pouze jako jednosměrný, ale naopak obousměrný. Prostřednictvím tohoto procesu mohou domácí političtí aktéři v některých klíčových agendách spoluutvářet evropskou politiku nebo ho naopak využít k dosažení svých

⁶⁰ BACHE, Ian. "Europeanization and Britain: Towards Multi-Level Governance?". In: *Pitt.edu: University of Pittsburgh* [online]. Austin, Texas: European Union Studies Association (EUSA), Biennial Conference (9th), 2005 [cit. 2018-02-27]. Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/id/eprint/3158>

⁶¹ BACHE, Ian a Andrew JORDAN. Britain in Europe and Europe in Britain. *The Europeanization of British politics*. [New ed.]. New York: Palgrave Macmillan, 2006, s. 3 - 17.

⁶² Europeanization is an incremental process reorienting the direction and shape of politics to the degree that EC political and economic dynamics become part of the organizational logic of national politics and policy-making. In: *Europeanization.wordpress.com* [online]. 2011 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <https://europeanization.wordpress.com/2011/02/27/definitions-of-europanization/>

vlastních politických cílů. Europeizace by tak měla mít ve skutečnosti dvě dimenze, „shora dolů“ („top – down“) a „zdola nahoru“ („bottom up“).⁶³

1.3.1 Europeizace na příkladu Velké Británie - koordinační proces evropské politiky ve Velké Británie

V této podkapitole bych se ráda krátce zmínila o procesu europeizace a jeho dopadu na fungování britské domácí vládní politiky. Nejvíce kontroverzním aspektem internacionalizace britské politiky byla europeizace, která se vztahovala ke stále narůstajícímu vlivu EU na britskou veřejnou politiku. Pokud jde o stanovenou definici europeizace, v rámci politiky soudržnosti EU došlo skutečně k "přeorientování a přetváření aspektů politiky a správy na domácí scéně". Empirické důkazy naznačují, že vliv ze strany EU se výrazně objevil na regionální úrovni a níže.⁶⁴ Ve Velké Británii byly založeny speciální výbory zabývající se dopady a účinky evropských politik na domácí politiky. Přesto nebylo v Británii nikdy zřízeno samostatné ministerstvo zabývající se výhradně evropskými záležitostmi. Jedním z možných důvodů mohly být obavy spojené s rizikem zneužití ministerstva ze strany odpůrců členství v Evropské unii. Již konzervativní premiér Edward Heath tvrdil, že „interakce s ES by se neměla příliš soustředit do působnosti jednoho vládního úřadu. Myslet a jednat evropsky by měla všechna ministerstva.“⁶⁵ Dalším důvodem byly obavy z toho, že některá odvětví budou více europeizovaná než ostatní. Jinými slovy, „pro některá odvětví Evropa poskytuje příležitost pro posílení jejich role a autonomii, zatímco pro jiná může znamenat naopak omezení v jejich aktivitách“.⁶⁶

Jak bylo již řečeno, v Británii nebylo zřízeno samostatné ministerstvo zabývající se evropskými záležitostmi. Evropskou agendu měl na starost ministr pro Evropu, většinou vybírán z rezortu Ministerstva zahraničních věcí. Odpovědnost za jednotlivé evropské politiky měla konkrétní rezortní ministerstva. Po referendu o odchodu Velké Británie z Evropské unie bylo dne 14. června 2016 vytvořeno Ministerstvo pro odchod z Evropské unie (Department for exiting the European union). Současným ministrem zodpovědným za

⁶³ DOREY, Peter. *Policy making in Britain: an introduction*. Second edition. Los Angeles: SAGE, c2014, s. 208-230. ISBN 18-492-0848-4.

⁶⁴ BACHE, Ian. "Europeanization and Britain: Towards Multi-Level Governance?". In: *Pitt.edu: University of Pittsburgh* [online]. Austin, Texas: European Union Studies Association (EUSA), Biennial Conference (9th), 2005 [cit. 2018-02-27]. Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/id/eprint/3158>

⁶⁵ VÁŠKA, Jan a Zuzana KASÁKOVÁ. *Velká Británie a EU: váhavý člen i efektivní administrátor. Evropská unie v členských státech a členské státy v Evropské unii: europeizace vybraných zemí EU*. Praha: Eurolex Bohemia; VIP Books, 2007, s. 168-200. ISBN 978-80-87134-10-8.

⁶⁶ DOREY, Peter. *Policy making in Britain: an introduction*. Second edition. Los Angeles: SAGE, c2014, s. 208-230.

tuto agendu je konzervativní politik Lord Callanan. Ministerstvo je primárně odpovědné za dohled nad jednáními spojenými s odchodem Velké Británie z Evropské unie a za navázáním budoucího vztahu po vystoupení.⁶⁷ Od července 2016 byly povinnosti ministra pro Evropu spojeny s portfoliem ministra zahraničí pro Evropu a Ameriku. Nyní tento rozšířený post zastává konzervativní politik sir Alan Duncan.

Podle Bulmera a Burche měla jednotlivá ministerstva v rámci Whitehallu své tzv. „vnitřní a vnější jádro“ („inner and outer core“). Ministerstva s vnitřním jádrem byla přímo ovlivněná procesem europeizace, jednalo se o agendy spojené s ekonomikou, životním prostředím a zemědělstvím. Ministerstva s vnějším jádrem byla zasažena pouze v limitovaném rozsahu. Dorey dodává, že by měla být přidána ještě „mezivrstva“, která by zahrnovala ministerstva, která spadají mezi „vnitřní a vnější jádro“ a část jejich povinností je europeizována, zatímco druhá zůstává autonomní.⁶⁸

V empirické studii věnující se britskému přizpůsobení se Evropské unii z roku 1992, byla Británie charakterizována jako tzv. „poloviční člen“ zastávající klíčovou roli v některých oblastech, ale nikoliv ve všech. Bulmer v této studii shrnul klíčové znaky tohoto „polovičního členství“ následovně: (1) Neochota či averze vzdát se národní suverenity i přes vidinu vzájemné ekonomické provázanosti, (2) nedostatečná rychlost britských politiků v přizpůsobení se členství v ES a (3) neochota omezit zahraniční a zahraničně ekonomickou politiku vůči evropské scéně. Studie dochází k závěru, že britské politické instituce nebyly dostatečně uzpůsobeny k přizpůsobení se členství v EU, a to zejména kvůli averzi k postoupení národní suverenity, úzkému vztahu se Spojenými státy, schématu ekonomické aktivity, který udržoval Británii odstup od ostatních členských států, silným obchodním globálním vazbám, a netrpělivosti s jakýmikoliv vizemi „stále užšího svazku“. „Poloviční členství“ může být tedy v důsledku přetrvávajícího institucionálního pluralismu v rámci státu. Britská vláda proto často hrála roli tzv. strážce, který se snažil uchránit Británii od procesu evropské integrace, jenž by mohl převzít kontrolu nad její domácí politikou.⁶⁹

Z jednoho pohledu je Británie známá spíše jako euroskeptický člen, zdrženlivý vůči postupující evropské integraci. Z druhého pohledu jsou naopak britští politici (např.

⁶⁷ DOREY, Peter. *Policy making in Britain: an introduction*. Second edition. Los Angeles: SAGE, c2014, s. 208-230.

⁶⁸ Tamtéž, s. 208-230.

⁶⁹ BACHE, Ian a Andrew JORDAN. *Britain in Europe and Europe in Britain. The Europeanization of British politics*. [New ed.]. New York: Palgrave Macmillan, 2006, s. 3 - 17.

premiéři) v kontextu evropské integrace řazení ke schopným vyjednavacům. Britští úředníci byli zase pokládáni za bezproblémové v kontextu zavádění evropského práva. Je proto možné říci, že britská státní správa byla plně europeizovaná a jednotlivé státní instituce si podle Rovné a Hubáčka: „vytvořily vlastní mechanismy přenášení britských zájmů na evropskou úroveň a zpětné ovlivňování národní úrovně evropskou“.⁷⁰

2. Velká Británie a evropská integrace

Přestože se ve své práci zaměřím převážně na přístupy Velké Británie k evropské integraci až po přijetí Maastrichtské smlouvy, pokládám za důležité uvést i události tomu předcházející. V této kapitole bych se ráda věnovala zejména období vstupu Velké Británie do Evropského společenství (ES). Velká Británie měla své nezanedbatelné postavení již při utváření evropské integrace, přestože se členem Evropského společenství stala až v roce 1973. Ve většině odborných prací, které se zabývají vztahem Velké Británie a ES, je země často popisována jako rozpačitý („awkward“), zdráhající („reluctant“) a váhavý („hesitant“) člen, stojící spíše na okraji evropského integračního procesu. Tento přístup měl dopad i na většinu britské veřejnosti, která začala vůči Evropské unii zastávat značně skeptický přístup. Částečnou vinu na tom nesou i političtí představitelé, kteří dostatečně neprosazovali význam a výhody plynoucí z členství, a názorová roztržičnost dvou hlavních politických stran (konzervativců a labouristů) na evropskou problematiku (konkrétně národní suverenitu). Většina politiků navíc ponechala tisku dostatečný prostor, aby ještě více prohluboval už tak skeptickou náladu panující mezi obyvateli vůči všemu „unijnímu“. Podle Geddes se dá britský přístup k evropské integraci charakterizovat třemi znaky: mezivládní (intergovernmentální) model spolupráce, transatlantická vazba a liberalizace evropského obchodu a ekonomiky.⁷¹

2.1 Postoj Velké Británie k evropské integraci po 2. sv. válce

Po skončení 2. světové války si evropské státy uvědomovaly nutnost sjednocení Evropy, aby se zabránilo dalšímu válečnému konfliktu plynoucímu mimo jiné z rivality národních států. Myšlenka společné evropské federace se proto jevila jako vhodný způsob jak zajistit mírový vývoj Evropy. Britský premiér Churchill chápal britskou zahraniční

⁷⁰ HUBÁČEK, FILIP a LENKA ROVNÁ. "Westminsterský Model: Adaptace, či eroze?." ["The Westminster Model, Adaptation or Erosion?"]. *Mezinárodní Vztahy*, vol. 46, no. 1, Mar. 2011, pp. 91-110. EBSCOhost, search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,uid,url&db=poh&AN=59602186&lang=cs&site=ehost-liv

⁷¹ GEDDES, Andrew. *The European Union and British politics*. [Repr.]. Basingstoke [u.a.]: Palgrave Macmillan, 2007, s. 1-32. ISBN 03-339-8121-9.

politiku ve smyslu tří vzájemně se prolínajících kruhů (Evropa, Commonwealth⁷² a „zvláštní vztah“ mezi Británií a USA). Během svého proslovu v Curychu v roce 1946 zdůraznil, že podporuje evropské sjednocení, ale konkrétně se nevyslovil k tomu, že by souhlasil s tím, aby Británie odevzdala svoji suverenitu některé nadnárodní instituci. I když byl tedy prokazatelně stoupencem evropského sjednocení, účast Velké Británie na integračním procesu blíže nespecifikoval a země si tak zachovávala spíše rezervovaný postoj.⁷³ Churchillův přístup k evropskému sjednocení podle mého názoru vystihuje jeden z jeho výroků: „*J sme s nimi, ale ne jedni z nich.*“⁷⁴

V roce 1948 byl Unii evropských federalistů uspořádán Evropský kongres v Haagu, kterého se zúčastnilo mnoho významných představitelů evropských států včetně britského premiéra Clementa Attlee. Hlavním tématem jednání bylo sjednocení některých oblastí, v nichž státy uplatňovaly suverenitu, pod kompetenci jednoho federálního útvaru. Británie se ale vůči návrhu na institucionalizaci politické spolupráce distancovala. Na rozdíl od ostatních evropských států. Přesto se pod nátlakem ze strany Spojených států nakonec rozhodla zúčastnit. Pod podmínkou, že bude zřízena Rada ministrů místo dosud prosazovaného Evropského shromáždění. Jak bylo již zmíněno v předchozí kapitole, Británie se vždy vymezovala vůči federálnímu uspořádání, proto se od počátku snažila státy navést k vytvoření mezinárodní organizace na bázi intergovernmentální spolupráce. Státy se zde rozdělily na dvě skupiny, stoupence mezivládního modelu s Radou ministrů (např. Británie) a příznivce nadnárodního modelu s Evropským shromážděním (např. Francie) jako supranacionální institucí.⁷⁵ Státy se nakonec v prosinci 1948 domluvily na vzniku obou institucí. Británii se podařilo vyjednat ústupek, aby mohla Rada ministrů kontrolovat Evropské shromáždění. Dalším požadavkem z britské strany bylo, aby národní parlamenty volily členy Shromáždění. Výsledkem jednání byl vznik Westminsterské smlouvy, na jejímž základě vznikla Rada Evropy.⁷⁶

⁷² Britské Společenství národů (Commonwealth of Nations) je sdružení složené z Velké Británie a dnes již bývalých zemí britského impéria, kteří uznávají britského panovníka za hlavu státu.

⁷³ YOUNG, John W. *Britain and European unity, 1945-1999*. 2nd ed. New York: St. Martin's Press, 2000, s. 18-20.

⁷⁴ „*We are with them, but not of them.*“

⁷⁵ Tamtéž, s. 18 – 20.

⁷⁶ FIALA, Vlastimil, Pavel ŠARADÍN, Blanka ŘÍCHOVÁ, Markéta ŠŮSTKOVÁ, Jan OUTLÝ a Lenka ŠPIČANOVÁ. Teoretické a metodologické problémy evropské integrace. V Olomouci: Periplum, 2007. Studie a analýzy, s. 31 – 61.

V roce 1948 byla založena i Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci⁷⁷. Německo a Francie považovaly tuto organizaci za základ pro budoucí celní unii a volný obchod mezi evropskými státy. Británie s podporou Švýcarska a skandinávských zemí jejich myšlenky nesdílela, protože nesouhlasila s plánovaným nadnárodním uspořádáním organizace. Jejich obavy se ale po začátku fungování OEEC nakonec ukázaly jako liché, protože organizace zvolila mezivládní princip rozhodování. Británie se přesto rozhodla upřednostnit obchod se zeměmi Commonwealthu a vztahy se Spojenými státy, které se jí jevily jako ekonomicky výhodnější, než účast na evropské integraci.⁷⁸

Je patrné, že se Velká Británie od počátku řadila ke stoupencům mezivládního přístupu spolupráce. Británie měla po válce jako vítězná mocnost odlišné zájmy než kontinentální Evropa. Orientovala se především na rozvoj mezinárodního obchodu se Spojenými státy a vztah se zeměmi Commonwealthu než na evropský integrační proces. Proto se později zaměřila na vytvoření zóny volného obchodu, která by obchodní vztahy s Commonwealthem nenarušila, tak jak by mohla pro Británii obávaná společná celní unie.

2.2 Období před vstupem Velké Británie do Evropského společenství

Integrační přístup Velké Británie je možné podle historika a ekonoma Richarda Griffithse znázornit ve čtyřech fázích. První fází je „ustoupení od členství v 50. letech (1955 – 1956)“, druhá fáze je vymezena „podporou vzniku zóny volného obchodu (1956 – 1958)“, třetí fáze je definována „snahou o vznik ESVO (1958 – 1959)“ a poslední čtvrtá fáze je charakterizována „prvními pokusy Velké Británie o vstup do Evropského hospodářského společenství (1959 – 1960)“.⁷⁹

2.2.1 Počátky evropské spolupráce a vznik Evropského hospodářského společenství

Počátky Evropského hospodářského společenství jsou spojeny se vznikem tzv. Schumanova plánu zahájeném 8. května 1950. Pařížská smlouva zakládající Evropské sdružení uhlí a oceli (ESUO)⁸⁰ byla podepsána 18. dubna v roce 1951 na dobu 50 let a vstoupila v platnost o rok později. Británie se včele s premiérem Clementem Attleem

⁷⁷ OEEC (Organization for European economic cooperation)

⁷⁸ FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 44 - 46.

⁷⁹ Tamtéž, s. 76-78.

⁸⁰ Členy se staly Francie, Německo, Itálie a země Beneluxu.

rozhodla na projektu Schumanova plánu nepodílet, nechtěla odevzdat svůj uhelný trh pod společnou kontrolu. Proto nadnárodní princip spolupráce a federativní uspořádání ESUO odmítla. Britská neochota účastnit se evropské integrace částečně pramenila také z privilegovaného vztahu ke Spojeným státům, který uplatňovala v 50. a 60. letech zejména kvůli závazkům ke zbylým částem britského impéria a nově se utvářejícím nezávislým státům Společenství národů. Proto pro ni byl zpočátku hlavní prioritou rozvoj obchodních vztahů a upevnění pozice v oblasti zahraničního obchodu se zámořskými státy než s kontinentální Evropou. Mnohými historiky je toto rozhodnutí pokládáno za jednu z největších ztracených příležitostí na udržení vedoucí pozice v Evropě.⁸¹

Podle Andrew Moravcsika existovaly i další geopolitické důvody, kvůli nimž Británie zastávala vůči jednotnému trhu (celní unii) skeptický postoj. První důvod plynul z již zmiňované obavy týkající se narušení závazků se západními spojenci (např. v rámci členství NATO), které by mohla způsobit právě celní unie. Další příčinou bylo možné oslabení kontroly nad Německem a přetrvávající obavy ze znovuobnovené dominance Německa. Třetím důvodem bylo hrozící oslabení pozice Velké Británie v Commonwealthu a zahraničních vztahů s Amerikou (členství v NATO), které pro Británii představovaly jistou globální prestiž a moc. Čtvrtý argument pramenil ze stále pokračující britské nedůvěry vůči federalistickému uspořádání EHS.⁸²

Kvůli svému skeptickému postoji vůči evropské integraci představila Británie členským státům vlastní koncept na vytvoření zóny volného obchodu, tzv. „Plán G“, zaměřený na volný pohyb průmyslových výrobků mezi státy (odstranění cel). Zóna měla být utvářena v rámci OEEC a do projektu mělo být zapojeno co nejvíce zemí, včetně států ESUO.⁸³ Státy ESUO nakonec s britským návrhem na vytvoření hospodářské integrace se základem v OEEC nesouhlasily.⁸⁴ Členové ESUO se domnívali, že britský návrh by byl spíše doplňkem k plánované celní unii, proto se na zapojení rozhodly definitivně nepodílet. Vytvoření celní unie se pro ně jevilo jako vhodnější řešení.⁸⁵ Young ve své knize dodává,

⁸¹ SYCHRA, Zdeněk. (2003). První rozšíření: Velká Británie, Irsko, Dánsko. In: Fiala, P. a Pitrová M. *Rozšiřování ES/EU*. Brno, s. 27 - 48. ISBN 80-210-3041-0.

⁸² MORAVCSIK, Andrew. *The choice for Europe: social purpose and state power from Messina to Maastricht*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1998, s. 127. ISBN 978-0801485091.

⁸³ FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 78-82.

⁸⁴ Jednání týkající se britského návrhu na vytvoření zóny volného obchodu, tak začala nově probíhat na zasedáních mezivládního Maudlingova výboru⁸⁴ jako součást organizace OEEC.

⁸⁵ SYCHRA, Zdeněk. (2003). První rozšíření: Velká Británie, Irsko, Dánsko. In: Fiala, P. a Pitrová M. *Rozšiřování ES/EU*. Brno, s. 27 - 48.

že jednání s členy ESUO o vytvoření společné a jednotné zóny volného obchodu nebyla úspěšná i z několika dalších důvodů. Prvním byl vznik Evropského hospodářského společenství (EHS) v roce 1958, kdy se zájmy členských států následně zaměřily na plnění závazků v rámci Společenství. Druhým důvodem byla stále trvající britská nedůvěra vůči nadnárodnímu principu Společenství. Třetím argumentem byla obava členských států EHS z volného importu a exportu průmyslových výrobků, který by mohl ohrozit Společenství, a čtvrtou příčinu spatřovala Británie v zahrnutí zemědělského sektoru do EHS.⁸⁶

Proces evropské integrace v dalších oblastech se na kontinentu i bez účasti Británie nadále prohluboval. Smlouvy o Evropském hospodářském společenství (EHS) a Euratomu byly podepsány 25. března 1957 v Římě.⁸⁷ Velká Británie se, jak bylo již uvedeno, členem EHS nestala převážně kvůli oblasti uhlí a oceli, jaderné energetice a zemědělství⁸⁸, v nichž prokazovala vysokou úroveň, a EHS ji proto nenabízelo tolik adekvátních možností jako ostatním evropským zemím. Ani vzájemné politické vztahy mezi kontinentální Evropou a Británií nebyly natolik perspektivní, vzhledem k britské dlouhotrvající orientaci směrem ke Spojeným státům. Británie také zdůrazňovala odlišný politický systém, tradici a nezávislost, a proto nadále uplatňovala vůči hlubší evropské spolupráci rezervovaný postoj.⁸⁹

Po dalším a tentokrát definitivním zamítnutí propojit britský návrh zóny volného obchodu s integračním procesem EHS se Británie společně s Dánskem, Norskem, Švédskem, Rakouskem, Švýcarskem a Portugalskem dohodla na vytvoření vlastní Evropské zóny volného obchodu (ESVO). Dne 4. ledna v roce 1960 byla podepsána Stockholmská dohoda⁹⁰ deklarující její vytvoření. ESVO se však nadále nebránilo spolupráci ani s EHS či OEEC. Hlavním záměrem nově vzniklé organizace bylo již uváděné postupné zrušení importních cel mezi členskými státy a zajištění volného obchodu s průmyslovými výrobky.

⁸⁶ YOUNG, John W. *Britain and European unity, 1945-1999*. 2nd ed. New York: St. Martin's Press, 2000, s. 53 - 54.

⁸⁷ Smlouvy vstoupily v platnost dne 1. ledna 1958. Cílem EHS byla spolupráce a propojení hospodářských politik členských států. Společenství Euratomu se snažilo o vytvoření společného trhu s nukleárními materiály s mírovým využitím.

⁸⁸ Mechanizace, užívání moderních metod v zemědělství a odlišný systém podpory zemědělců zajišťoval Británii efektivně fungující zemědělství. Benefity plynoucí z plánovaného jednotného trhu a zemědělské politiky se proto pro Británii nezdály až tak výhodné.

⁸⁹ FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 72-103.

⁹⁰ Smlouva vstoupila v platnost 3. května 1960.

2.3 Velká Británie a Evropské společenství

Narůstající obavy spojené s možným ekonomickým úpadkem jako důsledkem Suezské krize z roku 1956 Británii poprvé přinutily začít se zajímat o členství v EHS. Británie si postupně uvědomila, že neúčast v ESUO a později i v EHS může oslabit její pozici ve světě i vztahy se Spojenými státy.⁹¹ Dalšími důvody byla i postupná ztráta vlivu v Commonwealthu během probíhající dekolonizace a vazby mezi členy ESVO a EHS, které se příliš uspokojujivě nevyvíjely. Zóna volného obchodu nedokázala efektivně nahradit ztrátu některých obchodních vztahů, která se naplno projevila právě ve druhé polovině 60. let, a zastavit stále rostoucí nezaměstnanost. Snaha o vstup do EHS byla rovněž podmíněna výzvou USA, které stále nabádaly Británii k navázání užších politických vztahů s kontinentální Evropou, zejména s Francií, a to kvůli upevnění a posílení bezpečnostních vazeb jako ochrany před rostoucí sovětskou agresí.⁹²

2.3.1 První britská žádost o vstup do EHS

Mnoho odborníků přičítá britskou dlouhodobou nedůvěru vůči evropskému Společenství také odlišnému ideologickému zaměření konzervativních premiérů Harolda Macmillana a později i Edwarda Heatha, které nekorespondovalo s evropským federalismem.⁹³ Moravcsik uvádí, že Macmillan, ač byl jedním z nejvíce proevropsky smýšlejících britských politiků, ve svém projevu řekl, že bude v rámci EHS vždy preferovat „*pragmatická, flexibilní a mezivládní řešení*“.⁹⁴ Když se Británie dne 31. července 1961⁹⁵ (spolu s Dánskem a Irskem) poprvé rozhodla přistoupit k rozhovorům o vstupu do Evropského hospodářského společenství (EHS), britská vláda tvrdila, že členství by významně nezahrnovalo větší odevzdání svrchovanosti než členství v jiných organizacích.⁹⁶ Přístupové rozhovory byly zahájeny 8. listopadu, jako problematické se

⁹¹ BACHE, Ian a Andrew JORDAN. *The Europeanization of British politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008, s. 3 – 17.

⁹² FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 76 - 82.

⁹³ BACHE, Ian a Andrew JORDAN. *The Europeanization of British politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008, 3 – 17.

⁹⁴ MORAVCSIK, Andrew. *The choice for Europe: social purpose and state power from Messina to Maastricht*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1998, s.123 - 124.

⁹⁵ Oficiální žádost o členství podala Británie 9. srpna 1961.

⁹⁶ WILKES, George. *Britain's failure to enter the European community, 1961-63: the enlargement negotiations and crises in European, Atlantic, and Commonwealth relations*. Portland, OR: Frank Cass, 1997, s. 1 – 35. ISBN 978-0714642215.

však jevíly některé požadavky, jimiž Británie podmínila svůj vstup v tzv. Bílé knize⁹⁷. Premiér navrhl, aby tyto preference byly zohledněny ve zvláštním protokolu. Británie nadále upřednostňovala vztahy s Commonwealthem a respektování závazků s ESVO. V oblasti zemědělství trvala na požadavku, že se Británie nestane součástí Společné zemědělské politiky (SZP) a nebude přispívat do společného rozpočtu Společenství neadekvátní částkou. Do opozice se rovněž stavěla v oblasti spolupráce na politických a bezpečnostních otázkách, kde se obávala narušení vztahů s NATO.⁹⁸

Rozhovory se nakonec nepodařilo úspěšně dokončit i přes podporu evropské Komise. Dne 14. ledna 1963 se Francouzský prezident rozhodl britskému vstupu na zasedání Rady ministrů udělit veto⁹⁹. Hlavním důvodem de Gaullova odmítnutí byla obava z narušení obchodních a ekonomických zájmů Francie. Oficiálně ale francouzský prezident zdůvodnil své odmítnutí tím, že Británie podporuje obchodní vztahy spíše s neevropskými státy. Udělením veta francouzský prezident chránil společnou zemědělskou politiku, která byla pro jeho zemi stěžejní.¹⁰⁰ Někteří odborníci tvrdí, že francouzský prezident pokládal Británii za tzv. „trojského koně“ suplujícího americké zájmy v Evropě. Přesto je francouzské veto britskému členství v EHS pokládáno za počátek dlouhodobě krize¹⁰¹, která v celém Evropském společenství v 60. letech nastala.¹⁰²

2.3.2 Druhá britská žádost o vstup do ES

Ve druhé polovině 60. let se Británie za vlády labouristického premiéra Harolda Wilsona rozhodla znovu požádat o vstup do EHS. Své rozhodnutí zdůvodnila vyhlídkami na výhody plynoucí z evropské ekonomické integrace (technická spolupráce) a také oslabení supranacionálního charakteru institucí po přijetí Lucemburského kompromisu¹⁰³ v roce 1966. Svoji oficiální přihlášku podala Británie 11. května 1967, a to společně

⁹⁷ Mezi tři hlavní britské priority patřil vztah s Commonwealthem, členství v ESVO a zemědělství.

⁹⁸ SYCHRA, Zdeněk (2003). První rozšíření: Velká Británie, Irsko, Dánsko. In: Fiala, P. a Pitrová M. *Rozšiřování ES/EU*. Brno, s. 27 - 48.

⁹⁹ Oficiální žádost o členství (přihlášku) do ES ale Velká Británie podala až 10. května 1967, přesto se mluví o zamítnutí ze strany Francie jako o „vetu“.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 27 - 48

¹⁰¹ Británie měla během rozhovorů podporu ostatních členských států i Komise. Proto následné zamítnutí, které francouzský prezident s ostatními členskými státy nekonzultoval, vyvolalo značné překvapení a nesouhlas. Norsko, Irsko a Dánsko své žádosti po zamítnutí britského členství stáhli.

¹⁰² FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 86-89.

¹⁰³ Lucemburským kompromisem došlo k posílení mezivládního principu rozhodování a naopak k omezení pravomocí Komise jako nadnárodního orgánu, jeho přijetí výrazně zpomalilo integrační postup ES.

s Dánskem a Irskem¹⁰⁴. Francouzský prezident přesto 27. listopadu 1967 udělil na tiskové konferenci tzv. „sametové veto“ i druhé přihlášce, kterou tentokrát zamítl z důvodu ekonomické nepřipravenosti.¹⁰⁵

Situace se začala pozvolna měnit až v roce 1969, kdy se stal v červnu novým francouzským prezidentem Georges Pompidou.¹⁰⁶ Na rozdíl od svého předchůdce de Gaulla zastával Pompidou názor, že Francie by se měla s Velkou Británií spojit a kontrolovat společně Německo, které v té době začalo uplatňovat svoji politiku směrem na východ (tzv. ostpolitik¹⁰⁷). I v hospodářské oblasti si byl francouzský prezident vědom toho, že by Británie mohla pomoci vyrovnat ekonomickou recesi panující ve Francii a zároveň posílit i celé Evropské společenství (ES). V říjnu Komise vydala revizi posudku ke členství Velké Británie a dalších uchazečů, kde souhlasila se zahájením přístupových jednání.¹⁰⁸

2.3.3 Přístupová vyjednávání

Po vítězství Konzervativní strany ve volbách v roce 1970 předložil premiér Edward Heath vládě určité legislativní změny. Nový vládní program mimo jiné obsahoval úsilí o vstup Velké Británie do ES, které se stalo hlavní prioritou Heathovy politiky. Rozhovory o vstupu Velké Británie, Dánska a Irska do ES byly zahájeny 30. června 1970 a dokončeny 23. června 1971. Dolní sněmovna odhlasovala 356 hlasy vstup do ES 28. října 1971. V červnu Británie vydala další Bílou knihu¹⁰⁹, která upozorňovala na nutnost členství v ES zejména z důvodu ochrany ekonomických a politických zájmů země. Smlouvy o přistoupení do ES byly podepsány 22. ledna 1972.¹¹⁰ Britský premiér následně zahájil rozsáhlou vnitropolitickou kampaň na základě ekonomických výhod plynoucí pro

¹⁰⁴ SYCHRA, Zdeněk. (2003). První rozšíření: Velká Británie, Irsko, Dánsko. In: Fiala, P. a Pitrová M. *Rozšiřování ES/EU*. Brno, s. 27 - 48.

¹⁰⁵ Británie měla problémy s platební bilancí, které vedly k devalvaci měny. De Gaulle se obával možného narušení ekonomické integrace Společenství.

¹⁰⁶ Francouzský prezident (1969 – 1974).

¹⁰⁷ Snaha SRN iniciovaná německým kancléřem Willy Brandtem o navázání zahraničních vztahů s NDR, SSSR a Polskem na přelomu 60. a 70. let 20. století.

¹⁰⁸ FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 96 - 103.

¹⁰⁹ V Bílé knize bylo zmíněno i možné riziko plynoucí ze SZP, která by mohla zvýšit ceny potravin a narušit tak obchod se zeměmi Commonwealthu. Naopak britský roční příspěvek do společného rozpočtu ve výši 1 mld. liber se měl podle premiéra vyvážit dalšími výhodami plynoucími ze společného evropského trhu. Kniha vyvracela i pochyby o možné ztrátě státní suverenity. Zdůraznila, že Británie svým členstvím v ES bude moci ovlivňovat evropské politiky včetně HMU.

¹¹⁰ YOUNG, John W. *Britain and European unity, 1945-1999*. 2nd ed. New York: St. Martin's Press, 2000, s. 100-111.

Británii ze společného evropského trhu. Podobně jako v případě zahájení prvních přístupových rozhovorů v roce 1961, britská vláda opět zdůraznila, že podpisem Římských smluv nebude narušena podstata národní suverenity. Členství v ES představuje dobrovolný závazek suverénního státu dodržovat politiky, které pomohl vytvořit. Pochyby o žádné zásadní erozi národní suverenity nejsou na místě. Samotné členství pouze podporuje sdílení a rozšíření národních suverenit ve veřejném zájmu. Z tohoto prohlášení je znovu patrné, že Británie se snažila stále zdůrazňovat, že národní suverenita nesmí být porušena.¹¹¹ Dolní sněmovna parlamentu vstup Velké Británie oficiálně schválila 13. července 1972 většinou 112 hlasů. Velká Británie se tak společně s Dánskem a Irskem stala členem Evropského společenství 1. ledna 1973 v rámci takzvaného severního rozšíření.¹¹²

Krátce po vstupu do ES došlo ke změně britské vlády z konzervativní na labouristickou s premiérem Haroldem Wilsonem¹¹³, která byla vnitřně značně nejednotná ohledně členství. Vláda proto 1. dubna 1974 znovu zažádala o projednání britských podmínek vstupu do ES. Hlavním důvodem byla problematika výše britského příspěvku do rozpočtu, který činil 8,64 % a po pěti letech hrozilo jeho navýšení až na 18,92 %.¹¹⁴ Proto bylo vládou 5. června uspořádáno referendum o setrvání Británie v ES. Konzervativci setrvání v ES podporovali, stejně tak i Liberálové, kteří byli stoupenci profederálního uspořádání. Naopak Labouristé a Skotská národní strana byli proti. Britové v referendu i přes nejasné řešení rozpočtové otázky nakonec hlasovali 67,2 % hlasů pro setrvání.¹¹⁵

¹¹¹ NUGENT, Neill. Sovereignty and Britain's membership of the European Union. *Public Policy and Administration* [online]. 2016, **11**(2), 3-18 [cit. 2018-03-01]. DOI: 10.1177/095207679601100202. ISSN 0952-0767. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/095207679601100202>

¹¹² YOUNG, John W. *Britain and European unity, 1945-1999*. 2nd ed. New York: St. Martin's Press, 2000. s. 175 – 183.

¹¹³ Britský premiér v období 1964 – 1970 a 1974 – 1976.

¹¹⁴ Výše příspěvku byla nastavena neadekvátně vzhledem ke skutečnosti, že Velká Británie patřila po svém vstupu mezi skupinu tří států s nejnižší hodnotou hrubého národního produktu (HNP).

¹¹⁵ SYCHRA, Zdeněk. (2003). První rozšíření: Velká Británie, Irsko, Dánsko. In: Fiala, P. a Pitrová M. *Rozšiřování ES/EU*. Brno, s. 27 - 48.

3. Přístupy k evropské integraci za vlády Margaret Thatcherové (1979 – 1990)

Ve třetí kapitole bych ráda přiblížila přístup k evropské integraci za vlády premiérky Margaret Thatcherové, který byl podle mého názoru důležitým mezníkem pro další vývoj vztahu mezi Británií a Evropským společenstvím. Velká Británie zůstávala v průběhu 80. letech vůči federalistickému pojetí integrace stále předpojatá a nedůvěřivá. Členství od roku 1974 nepřineslo zemi žádné významné ekonomické zisky, a proto i průzkumy veřejnosti ukazovaly stále rostoucí nespokojnost.¹¹⁶ Britská evropská politika byla podle Fajmona charakterizována třemi aspekty. Prvním byla snaha o snížení britského příspěvku do rozpočtu ES, dále prosazení principů volného trhu mezi státy ES a třetím úsilí zabránit prohloubení politické, měnové a sociální politiky v rámci Společenství. Nově zvolená premiérka za Konzervativní stranu Margaret Thatcherová odmítala zejména evropský protekcionismus, který pokládala za škodlivý. Přesto stála pevně za členstvím Británie v ES, což dokázala již při prvních volbách do EP v roce 1979.¹¹⁷ Ve svém projevu k předvolební kampani Thatcherová pronesla: „*Věříme ve svobodnou Evropu, ne v Evropu standardizovanou. Zmenšíme-li onu rozmanitost mezi členskými státy, ochudíme celé Společenství.*“¹¹⁸

3.1 Vztahy s Evropským společenstvím (1980 – 1986)

Nově zvolená premiérka Margaret Thatcherová zastávala silně protifederalistický postoj, což zdůrazňovala prostřednictvím svého nesouhlasu s posílením pravomocí nadnárodních institucí a kompetencí ES, zejména v oblastech sociální politiky a nepřímých daní. Thatcherové je často vyčítáno, že nebyla schopná dohodnout se s ostatními evropskými představiteli ani se členy své vlastní vlády na hlavních evropských tématech. Britská premiérka zastávala negativní postoj i v oblasti institucionálních záležitostí, obávala se zejména změn v zakládajících smlouvách. V oblasti zahraniční politiky podporovala výhradně mezivládní politickou spolupráci, ale jen do té míry, jak to bylo možné bez posílení byrokracie. Podobně jako většina konzervativních politiků byla v otázce zahraniční politiky a regionální bezpečnosti spíše proatlantická než proevropská.

¹¹⁶ YOUNG, John W. *Britain and European unity, 1945-1999*. 2nd ed. New York: St. Martin's Press, 2000, s. 126 – 128.

¹¹⁷ FAJMON, Hynek. *Margaret Thatcherová a její politika*. 2., rozš. vyd. Brno: CDK, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010, s. 259. ISBN 978-80-7325-217-5.

¹¹⁸ THATCHEROVÁ, Margaret. *Roky na Downing Street*. Praha: Naše vojsko, 1996, s. 49 - 52. ISBN 9788020604712.

Je zřejmé, že přístup Thatcherové k evropské politice byl primárně založený na ekonomických zájmech, ty geopolitické hrály spíše sekundární roli. Británie věnovala svoji pozornost spíše liberalizaci zahraniční ekonomiky než té v rámci evropské integrace. Jinými slovy, Thatcherová se nesnažila učinit z Británie „srdce Evropy“. Zastávala názor, že by měla být přijata pouze ta rozhodnutí, která budou korespondovat s ekonomickými zájmy Británie. Snažila se proto limitovat centralizovanou moc Společenství a vyvarovat se tzv. spill – over efektu (přelévání se) ve formě intenzivnější regulace či navýšení finančních závazků vůči Společenství. Ke vzájemné kooperaci v oblasti hospodářské a měnové integrace (HMU) se stavěla striktně proti.¹¹⁹

Premiérka kritizovala vznik evropského superstátu a pro ni zatím neurčitou teoretickou evropskou národnost. Thatcherová se domnívala, že stávající úroveň integrace je dostatečná a dalším prohlubováním by došlo k porušení státní suverenity a k potlačení národní příslušnosti členských států. Svá tvrzení o budoucnosti Evropy vyjádřila ve svém projevu v Bruggách dne 20. září 1988: *„Ochotná a aktivní spolupráce mezi nezávislými suverénními státy je nejlepším způsobem jak budovat úspěšné Evropské společenství...Evropa bude silnější přesně proto, že má Francii jako Francii, Španělsko jako Španělsko, Británii jako Británii, každou zemi s jejími zvyky, tradicemi a identitou. Bylo by proto pošetilé snažit se upravit je do nějaké uměle vytvořené evropské osobnosti.“*¹²⁰ V Evropě byl její projev interpretován jako protievropský a euroskepticky zaměřený.

3.2.1 Britský problém

K jednomu z nejvýznamnějších úspěchů ve vztahu k Evropskému společenství za vlády premiérky Thatcherové patřilo bezesporu vyřešení tzv. „britského problému“ spojeného s britským příspěvkem do společného rozpočtu. Británie při svém vstupu do ES v roce 1974 prokazovala nesrovnatelně nižší HDP (7. místo) než ostatní členské státy, přesto byla její výše příspěvků do rozpočtu nastavena poměrně vysoko. Země byla primárně průmyslovou zemí, a musela proto dovážet většinu potravin nejen z evropského kontinentu, ale i z nečlenských zemí ES, avšak za mnohem vyšší ceny. Británie tak přispívala do společného rozpočtu velkou částkou tvořenou převážně z dovozních cel,

¹¹⁹ MORAVCSIK, Andrew. *The choice for Europe: social purpose and state power from Messina to Maastricht*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1998, s. 189 - 190.

¹²⁰ THATCHEROVÁ, Margaret. *Roky na Downing Street*. Praha: Naše vojsko, 1996, s. 497 – 507.

kteřé musela platit.¹²¹ Až na summitu ve Fontainebleau konaného 25. – 26. června 1984 byla výše britského příspěvku konečně uspokojivě vyřešena. V rámci tzv. „britského rabatu“ bylo nakonec Británii přislíbena navrátit 66 % příspěvku, který po dobu členství odevzdala do společného rozpočtu. Výměnou za to, že vláda Thatcherové podpořil navýšení členského příspěvku do rozpočtu z 1 % na 1,4 % DPH. Thatcherová návrh přijala a cíl její kampaně „to get my money back“ byl splněn. Podle Moravcsika byl francouzský prezident Mitterand odhodlán, pokud by Británie na návrh nepřistoupila, vytvořit s podporou německého kancléře Helmuta Kohla systém dvourychlostní Evropy, ve kterém by byla Velká Británie odsunuta na tzv. „druhou kolej“.¹²²

3.2.2 Jednotný trh a posílení evropské integrace

V oblasti reforem a vývoje jednotného trhu byla Thatcherová jedním z hlavních příznivců ochotných přijmout v této agendě nová opatření. Většina politických návrhů doporučovala, aby se Británie zaměřila výhradně na ekonomické reformy, které mohou přinést zemi užitek, aniž by narušily nezávislost země. Velká Británie měla podle nich klást důraz na odstranění netarifních obchodních bariér a snažit se posunout Společenství směrem k vytvoření oblasti volného obchodu, což bylo hlavním britským cílem již od roku 1950.¹²³ Thatcherová odkazovala na nutnost dosáhnout původního cíle Společenství podle Římských smluv, a to vytvoření jednotného trhu pro volný obchod, nikoliv protekcionismus. V lednu 1985 se stal novým předsedou evropské Komise Jacques Delorse, který se snažil o rozvoj a výstavbu ES (měnová unie a odstranění hraničních bariér). S tím souviselo oslabení moci národních států a přenesení některých pravomocí na evropské instituce. Představa Margaret Thatcherové o mezivládní spolupráci států se tak dostala do sporu s Delorsovou vizí federální Evropy. Přesto se alespoň v oblasti jednotného trhu shodli na odstranění bariér bránících volnému obchodu. Dne 9. září 1985 Delorse oznámil ustanovení mezivládní konference¹²⁴ v Lucemburku na 2. prosince téhož roku. Konference měla být zaměřena na dokončení jednotného trhu, reformu institucí a posílení zahraniční spolupráce mezi státy. Uvedené cíle ale byly podmíněny změnami

¹²¹ THATCHEROVÁ, Margaret. *Roky na Downing Street*. Praha: Naše vojsko, 1996, s. 61 - 66.

¹²² MORAVCSIK, Andrew. *The choice for Europe: social purpose and state power from Messina to Maastricht*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1998, s. 189 - 190.

¹²³ YOUNG, John W. *Britain and European unity, 1945-1999*. 2nd ed. New York: St. Martin's Press, 2000, s. 126 – 183.

¹²⁴ Intergovernmental conference (IGC)

v zakládajících smlouvách.¹²⁵ Závěrem konference byl přijat návrh dokumentu Jednotný evropský akt (JEA)¹²⁶ pro nadcházející summit Evropské rady v prosinci.¹²⁷ V Británii Thatcherová JEA nakonec přijala a Dolní sněmovna parlamentu následně schválila. V prosinci 1986 v Londýně se konalo během britského předsednictví zasedání Evropské rady, kde se Británii podařilo schválit mnoho opatření nutných pro vznik jednotného trhu.¹²⁸

3.3 Vztahy s Evropským společenstvím (1987 – 1990)

Thatcherová se začala stále více obávat francouzsko – německého federalistického přístupu, který oba státy začaly na konci 80. let za podpory Komise a jižních zemí upřednostňovat. Británie naopak zaujala opačné stanovisko podporující národní suverenitu, svobodný trh a podnikání. Britská premiérka nadále odmítala protekcionismus, centralizaci a byrokracii, které podle ní stále ve Společenství dominovaly. Britská tradiční demokracie, parlamentní suverenita, obecná práva a schopnost řídit si vlastní záležitosti samostatně nekorespondovaly s evropským myšlením se stále užší integrací a byrokracií. Francie s Německem se i přes nesouhlas Británie přesto rozhodly vykročit směrem k dokončení Evropské hospodářské a měnové unii (HMU). Proto se státy dohodly na svolání mezivládní konference, kde měly být projednány návrhy na revizi zakládajících smluv a zejména další směřování Unie v oblasti HMU. Thatcherová se odvolávala na původní cíl Společenství, kdy význam HMU spočíval v posílení hospodářské a měnové spolupráce, ale bez přesunu k jednotné měně. Na Madridském summitu v červnu 1989 tak Velká Británie hlasovala proti svolání takovéto konference, ale byla ostatními státy nakonec přehlasována. Po událostech, které vypukly na začátku 90. let (Irácká okupace Kuvajtu a konflikt v Jugoslávii), si členské státy rovněž uvědomovaly potřebu sjednotit se i v oblasti zahraničně politických (bezpečnostních) zájmů.¹²⁹ Thatcherová posílení nadnárodního (supranacionálního) přístupu ani v této oblasti integraci nepodporovala. V rámci zahraniční politiky prosazovala, aby Západoevropská unie byla podřízena NATO. Postoj Británie

¹²⁵ Se svoláním IGC proto Velká Británie, Řecko a Dánsko nesouhlasili a hlasovali proti jejímu vzniku.

¹²⁶ Single european act (SEA)

¹²⁷ JEA se zaměřil na odstranění práva veta při hlasování v Radě ministrů v některých agendách (v oblasti harmonizace daní bylo ponecháno jednomyslné rozhodování), posílení role Evropského parlamentu v legislativním procesu (s čímž protifederalistické státy jako Británie, Francie a Dánsko nesouhlasili), rozšíření oblastí hlasování KV v Evropské radě a vytyčení nových cílů Společenství do budoucna. Nejdůležitějším bodem byl ale závazek všech států na vytvoření jednotného trhu do roku 1992.

¹²⁸ FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 112-125.

¹²⁹ Tamtéž, s. 127 - 128.

v jednáních o plánovaných změnách v zakládajících smlouvách v období 1988 - 1990 byl tak vymezen podle Moravcsika následovně. Británie podporovala vznik pilířovité struktury a jednomyslné rozhodování. Především se ale obávala přesunu dalších pravomocí na evropské instituce, zejména navýšení pravomocí Komise vůči EP (proto podporovala návrh na posílení dohledu EP nad Komisí). Rovněž v oblasti Sociální politiky se stavěla britská vláda do opozice.¹³⁰ Podle předsedy Komise Jacquese Delorse ale bylo nutné sociální oblast sjednotit, aby bylo možné umožnit volný pohyb pracovních sil v Evropě. Komise proto zahájila sociální dialog, jehož cílem bylo vydání Sociální charty. Charta základních sociálních práv pracujících¹³¹ zaručující stejné příležitosti a zacházení v zaměstnání občanům Společenství byla vydána v roce 1989. Chartu podepsalo všech 11 členských zemí Evropského společenství až na Velkou Británii. Ta jako hlavní důvod nesouhlasu uvedla, že příliš velká ochrana pracujících může vést k poškození zájmů zaměstnavatelů a ohrožení konkurenceschopnosti podniků. Charta tak nenabyla právních důsledků a stala se pouze politickým prohlášením.¹³²

Británie odmítala i členství v ERM¹³³ a nadále prosazovala pohyblivé směnné kurzy, volný trh a politické a ekonomické transatlantické vazby.¹³⁴ Zastávala názor, že volný kurz určovaný světovým trhem je pro libru lepší než systém vzájemných směnných kurzů mezi měnami členských států. Nakonec byla ale Thatcherová přesto přehlasována a 8. října 1990 oznámila oficiální vstup Velké Británie do ERM¹³⁵. Téhož roku na summitu v Římě uspořádaném 27. – 28. října, kde byly projednány otázky vztahující se ke 2. a 3. fázi HMU, premiérka deklarovala, že bude vetovat v této oblasti jakoukoliv budoucí smlouvu. Velká Británie byla nakonec ujištěna, že se na společném programu HMU a sociální politiky podílet nemusí. Kritici britské neúčasti v HMU se ale začali obávat především možných ekonomických ztrát a finančních důsledků na Londýn jako finanční

¹³⁰ MORAVCSIK, Andrew. *The choice for Europe: social purpose and state power from Messina to Maastricht*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1998, s. 189 - 190.

¹³¹ Nazývána také jako „Komunitární charta základních sociálních práv pracovníků“.

¹³² FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 125.

¹³³ Evropský mechanismus směnných kurzů (Exchange Rate Mechanism - ERM) byl součástí Evropského měnového systému (EMS), který existoval v období 1979 až 1999. Hlavním cílem EMS bylo udržet stabilní měnové kurzy mezi členskými státy. Společně s ERM byla založena i košová měnová jednotka ECU.

¹³⁴ THATCHEROVÁ, Margaret. *Roky na Downing Street*. Praha: Naše vojsko, 1996, s. 497 – 507.

¹³⁵ Velká Británie v září 1992 z EMS vystoupila. V roce 1999 vznikl Evropský mechanismus směnných kurzů II (ERM II), který nahradil ERM. Po zavedení eura v roce 1999 prošlo ERM II již 8 národních měn, které byly následně nahrazeny eurem. V současnosti je do ERM II zapojena pouze jedna měna a to dánská koruna.

centrum a na britský průmysl.¹³⁶ Tato starost již přešla na nástupce Margaret Thatcherové, jejíž vláda skončila 28. listopadu 1990. Ve své funkci ji nahradil předseda Konzervativní strany John Major.

4. Přístupy k evropské integraci za vlády Johna Majora (1990 – 1997)

John Major, bývalý ministr zahraničí a financí za vlády Margaret Thatcherové, se stal britským premiérem a předsedou Konzervativní strany 28. listopadu 1990. Ke zvolení Majorovi mimo jiné dopomohla právě bývalá premiérka tím, že mu vyjádřila během voleb svoji podporu. Velká Británie se od počátku svého členství přikláněla spíše k mezivládnímu přístupu a obávala se přenesení pravomocí na nadnárodní orgány a federalizačním tendencím. Thatcherová vnímala evropskou politiku jako minimalistickou, spojenou se silnou centralizovanou vládou v Londýně, svobodným podnikáním, blízkým spojenectvím s USA a prosazováním britské národní hrdosti. Proto Major krátce po svém zvolení zdůraznil, že se bude snažit ve vztahu k Evropskému společenství uplatňovat méně konfrontační přístup, než jaký zastávala právě jeho předchůdkyně.¹³⁷

Ve skutečnosti ale byla Majorova představa o Evropě stále postavená na silných národních státech, volném obchodu, zachování spojenectví s USA a snahy udržet si odstup od HMU. K federalizačním tendencím evropské integrace zastával negativní přístup, podobně jako jeho předchůdci. Z důvodu nesouhlasu britského premiéra s federalizací Evropského společenství, proto nebyl například přijat ve znění preambule zakládajících smluv původní cíl „...*směřovat k federálnímu uspořádání Evropy*“ a byl nahrazen novým pojmem „...*proces vytváření stále užšího svazku mezi národy Evropy*“. Ale i přes Majorovy snahy plynoucí z britského odporu k supranacionálnímu procesu, byla nová Maastrichtská smlouva vypracována převážně právě na nadnárodním přístupu.¹³⁸ S tím souvisí i Majorova podpora dalšího rozšiřování Společenství o státy západní Evropy. Domníval se, že by tím mohlo dojít ke zmírnění hlubší integrace. Mnohými odborníky byl proto Major charakterizován jako „europragmatik“.¹³⁹ Britský profesor Pete Dorey zdůrazňuje, že většina proevropsky smýšlejících členů Konzervativní strany ve volbách

¹³⁶ FAJMON, Hynek. *Margaret Thatcherová a její politika*. 2., rozš. vyd. Brno: CDK, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010, s. 129-133.

¹³⁷ Stejný postoj zastávaly i britské deníky „The Times“ a „Daily telegraph“ či bulvární „The Sun“.

¹³⁸ YOUNG, John W. *Britain and European unity, 1945-1999*. 2nd ed. New York: St. Martin's Press, 2000, s. 150 – 174.

¹³⁹ Tamtéž, s. 150 – 174.

hlasovala pro Majorova soupeře Michaela Heseltina a naopak euroskeptická část strany volila Majora, kterého považovala za více protievropského.¹⁴⁰

Majorova výchozí pozice po volbách nebyla záviděňhodná. Inlace se v zemi pohybovala okolo 10,9 % a nezaměstnanost dosahovala 1,8 milionů osob¹⁴¹. Rovněž události v Evropě i ve světě, mezi něž patřilo například sjednocení Německa, nestabilita Sovětského svazu a jeho následný rozpad v roce 1991, či irácká okupace Kuvajtu kvůli ropným nalezištím, byly kritické a vytvořily mezi státy značnou nejistotu. Na své návštěvě v německém Bonnu v květnu 1991 britský premiér řekl: „*Můj cíl pro Británii ve Společenství je jednoduchý: chci, abychom byli tam, kam patříme. V samém srdci Evropy, pracujíce s našimi partnery na vytváření lepší budoucnosti.*“¹⁴² Svůj slib přiblížit Británii Evropě se snažil naplnit prostřednictvím aktivní účasti na mezivládních konferencích Společenství (ICGs).

4.2 Cesta k Maastrichtské smlouvě (1990 – 1993)

Krátce po Majorově zvolení byly na summitu v Římě 15. prosince 1990 zahájeny dvě mezivládní konference (ICGs)¹⁴³. Británie si stanovila tři základní cíle, kterých chtěla během vyjednávání dosáhnout. Patřila mezi ně podpora mezivládní spolupráce, odmítnutí dvou rychlostní Evropy a přijetí principu subsidiarity. Jako další úkoly si Major stanovil odstranit termín „federální“ ze Smlouvy, začlenit tzv „opt- out“ z HMU a zajistit, že ustanovení týkající se Sociální kapitoly nebude pro Británii platit.¹⁴⁴ V oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky Británie vytvořila plán, v němž deklarovala, že Společenství by mělo při tvorbě obranné politiky zastávat určitou roli, ale prvenství by mělo v této oblasti nadále patřit NATO¹⁴⁵. V oblasti zahraniční vztahů se Major během probíhajících mezivládních konferencí snažil o navázání bližších vztahů s kontinentem, a to převážně s Německem. I

¹⁴⁰ DOREY, Peter. *Major Premiership, 1990–1997: Politics and Policies under John Major*. London: Palgrave Macmillan 1999, s. 3-4.

¹⁴¹ V roce 1991 nezaměstnanost stále rostla a dosáhla až 2,5 milionů osob.

¹⁴² YOUNG, John W. *Britain and European unity, 1945-1999*. 2nd ed. New York: St. Martin's Press, 2000, s. 150 – 174.

¹⁴³ K hlavním tématům patřily institucionální reformy Společenství a vznik Hospodářské a měnové unie (HMU) s plánovaným ukončením v roce 1992.

¹⁴⁴ Vláda se rovněž snažila snížit zemědělské tarify a zmírnit dopad evropské zemědělské politiky na domácí politiku, otevřít ES světovému obchodu, udržet nízké ceny potravin a pomáhat rozvojovým zemím.

¹⁴⁵ Například britský ministr zahraničí Douglas Hurd na začátku roku 1991 prohlásil, že Společenství by mělo získat bezpečnostní rozměr. S tímto návrhem většina členských států souhlasila, vzhledem k tehdejšímu mezinárodnímu událostem. Spojovacím článkem mezi ES a NATO se měla stát Západoevropská unie (ZEU).

přes to, že se většina britských vládních představitelů domnívala, že Německo včele s kancléřem Helmutem Kohlem bude vždy upřednostňovat své vztahy s Francií.¹⁴⁶

Vůči Evropě britská vláda stále zastávala minimalistický přístup. Ústřední orgány Společenství se snažila udržovat tak slabé, jak jen to bylo možné a nadále podporovala mezivládní spolupráci před nadnárodní. Na druhé straně se Británie snažila vyhnout vzniku dvourychlostní Evropy, kde by se některé členské státy mohly pohybovat vstříc hlubší integraci bez Británie a ohrozit princip subsidiarity. Právě princip subsidiarity¹⁴⁷, představený předsedou Komise Royem Jenkinsem, se stal jedním z klíčových bodů Majorovy evropské politiky. Británie se rovněž snažila omezit rozsah pravomocí EP a hlasování KV (QMV¹⁴⁸) a vyhnout se tak závazkům plynoucím ze Sociální charty. Stejně jako v domácí politice, se snažila bojovat proti korupci a uplatňovat tvrdá opatření vůči těm, kteří nedodržují zákony. Proto podporovala pravomoc Evropského parlamentu vyšetřovat podvody a následně tak umožnit Soudnímu dvoru pokutovat státy, které porušují zásady Společenství.¹⁴⁹ Při jednáních o novelizaci smluv podpořila Velká Británie společně s Francií lucemburský návrh, tzv. model chrámu¹⁵⁰, který byl následně schválen.¹⁵¹

V rámci jednání o SZBP byla Británie rovněž úspěšná. Země odmítala v této politice jakékoliv změny, které by mohly narušit britskou národní suverenitu. Většina členských států nakonec Británii v této oblasti podpořila. Státy si byly vědomy skutečnosti, že neúčast Británie na evropské zahraniční a obranné politice by nebudila ve světě důvěru. Proto následně Británie s Francií odmítly německý návrh na vytvoření jednotné SZBP v rámci EU a nadále preferovaly přesunutí SZBP do samostatného pilíře s mezivládním přístupem. Obě mezinárodní konference byly ukončeny návrhem Smlouvy o Evropské unii¹⁵² přijatém na summitu Evropské rady konaném 9. – 10. prosince 1991 v Maastrichtu.

¹⁴⁶ YOUNG, John W. *Britain and European unity, 1945-1999*. New York: St. Martin's Press, 2000, s. 150 – 174.

¹⁴⁷ Subsidiarita byla navržena, aby minimalizovala pravomoci evropských orgánů. Evropská komise neměla zastávat povinnosti, které mohly být splněny místní nebo národní vládou.

¹⁴⁸ Hlasování kvalifikovanou většinou (Qualified majority voting)

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 150 – 174.

¹⁵⁰ Jednotlivé agendy evropské politiky (soudní, vnitropolitické otázky a zahraničněpolitická spolupráce) rozčleněny do jednotlivých pilířů.

¹⁵¹ FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 128-141.

¹⁵² Smlouva byla podepsána 7. února 1992.s

4.2.1 Ratifikační proces Maastrichtské smlouvy ve Velké Británii

V období od listopadu 1990 do dubna 1992 se premiérovi Majorovi podařilo zlepšit postavení Konzervativní strany v očích veřejnosti a ve veřejných průzkumech byla kladně hodnocena. Potíže nastaly až v období spojeném s ratifikací Maastrichtské smlouvy, během níž se podařilo stranu vnitřně názorově roztržít. Již parlamentní volby v roce 1992 částečně narušily v Konzervativní straně rovnováhu moci a někteří poslanci začali postupně zastávat euroskeptické tendence. Většina konzervativců byla stále ovlivněna politikou Thatcherové, která se domnívala, že Smlouva o EU naruší principy, na nichž je založený jednotný trh. Aby mohla být Smlouva ratifikována, bylo zapotřebí schválení obou komor britského parlamentu. Premiér John Major pojal hlasování o Smlouvě v Dolní sněmovně zároveň i jako otázku důvěry. S konečnou podobou Maastrichtské smlouvy doplněnou o výjimky pro Británii (opt-outs) ze Sociální politiky a HMU, vláda víceméně souhlasila. Konkrétně výjimku ze Sociální kapitoly považoval za svůj diplomatický trumf, a proto se snažil před parlamentem vyjednané výjimky vyzdvihnout. Vyjednaná výjimka měla poskytnout britským zaměstnavatelům jistou výhodu nad ostatními členskými zeměmi. Británie se měla stát atraktivnější pro obchod, kvůli svému "flexibilnějšímu" trhu práce.¹⁵³

Druhé čtení o schválení smlouvy proběhlo v parlamentu 21. května 1992 a pouhých 22 poslanců z celkového počtu 244 hlasovalo proti. Poté ale nastala situace, kterou téměř nikdo nepředpokládal. Trvalo totiž více jak rok, než parlament přistoupil ke třetímu čtení a Smlouva tak mohla být definitivně ratifikována. Na celou situaci mělo významný vliv i Dánské referendum o Maastrichtské smlouvě z 2. června 1992, kdy více než polovina voličů hlasovala proti. Tato událost vzbudila u mnoha britských poslanců pochybnosti, zda by měla Británie k ratifikaci skutečně přistoupit. Obavy poslanců ale i široké veřejnosti spočívaly převážně v možné hrozbě navýšení britského příspěvku do rozpočtu EU o 2 mld. liber v době, kdy se země potýkala s hospodářskou recesí a vysokou nezaměstnaností až 2,6 mil. osob.

Třetí čtení bylo nakonec uskutečněno až 20. května 1993 a opět nastal moment překvapení. Při hlasování se totiž vyjádřilo 41 konzervativních poslanců proti a je proto

¹⁵³ O'MARA, Richard. Once again, treaty on European unity provokes a crisis in British politics. The Sun [online]. Jul 21, 1993, s. 4A. US Newsstream. ISSN 19308965.

pokládáno za největší parlamentní „vzpouru“ během Majorovy vlády.¹⁵⁴ Část Konzervativní strany patřící k euroskeptickému jádru, tzv. „*Tory rebels*“ argumentovala tím, že Británie nesmí smlouvu ratifikovat, protože britská vláda se nemůže vzdát své svrchované moci a formulovat zahraniční a obrannou politiku bez zvláštního parlamentního souhlasu. Někteří poslanci patřící do euroskeptické části proto podali stížnost až k Nejvyššímu soudu.¹⁵⁵ Další hlasování o přijetí proběhlo 22. července 1993. Maastrichtští rebelové („*Maastricht rebels*“), jak se těmto konzervativcům přezdívalo, se znovu postavili proti smlouvě z důvodu možného narušení národní suverenity.¹⁵⁶ Konzervativní vláda tak během závěrečného hlasování o Smlouvě v poslanecké sněmovně nezískala dostatečný počet hlasů pro ratifikaci, i přes to, že opoziční Labouristická strana podporovala přijetí Maastrichtské smlouvy, včetně Sociální kapitoly. John Smith, předseda Labouristické strany, se domníval, že by bylo lepší zapojit se do Sociální kapitoly a snažit se učinit případné změny v sociální politice zevnitř Společenství. Nesouhlasil s tím, že by Británie zůstala jediným odpůrcem Sociální kapitoly.¹⁵⁷

Dne 24. července proběhlo v Británii hlasování o důvěře, které vláda premiéra Majora ustála, a tím skončil téměř 19měsíční boj o ratifikaci Maastrichtské smlouvy. Pokud by vláda důvěru nezískala, porážka by znamenala uskutečnění nových národních voleb, kde by Konzervativci dle předpokladů pravděpodobně nezvítězili. Tím by byla ohrožena celá Smlouva, která vyžadovala jednomyslné schválení všemi zeměmi Společenství.¹⁵⁸ Nakonec Velká Británie ratifikovala Maastrichtskou smlouvu 2. srpna 1993 i přes nesouhlas „*Tory rebels*“ včele s konzervativním poslancem Williamem Cashem, podle něhož byla Smlouva i přes následnou ratifikaci odsouzena k zániku. Po ratifikaci Německem vstoupila Maastrichtská smlouva v platnost 1. listopadu 1993, tedy téměř rok po původním plánu.¹⁵⁹

Britský tisk během vyjednávání o Maastrichtské smlouvě často srovnával Majora s bývalým konzervativním premiérem Anthonym Edenem. Ten byl pokládán za

¹⁵⁴ DOREY, Peter. *Major Premiership, 1990–1997: Politics and Policies under John Major*. 1999, str. 3-14.

¹⁵⁵ O'MARA, Richard. Once again, treaty on European unity provokes a crisis in British politics. *The Sun* [online]. Jul 21, 1993, s. 4A. US Newsstream. ISSN 19308965.

¹⁵⁶ 324 poslanců hlasovalo proti přijetí smlouvy, 316 pro přijetí.

¹⁵⁷ THE, ASSOCIATED PRESS. Major Bets Future on Maastricht Vote. *Newsday* [online]. July 23, 1993, s. 07. US Newsstream.

¹⁵⁸ Confidence vote leaves Major at Britain's helm Maastricht treaty gets Commons' OK. *The Sun* [online]. Jul 24, 1993, s. 4A. US Newsstream. ISSN 19308965.

¹⁵⁹ BRAY, Nicholas. Britain Ratifies Maastricht as It Begins to Unravel. *Wall Street Journal* [online]. Aug 03, 1993, s. PAGE 2. ProQuest Central. ISSN 09219986.

renomovaného vládního ministra do doby, než se stal předsedou vlády a pro mnohé se stal zklamáním, když nenaplnil přehnaná očekávání veřejnosti. Podle deníku *The Daily telegraph* začala podobně i Majorova popularita během vyjednávání o Maastrichtské smlouvě rychle klesat. Vládnoucí Konzervativní stranu téma Evropy během tohoto období zcela rozdělilo a oslabilo tak autoritu celé vlády.¹⁶⁰

4.2.2 Britské výjimky (opt-outs) z Maastrichtské smlouvy

Británie byla při vyjednávání v opozici vůči téměř každému projednávanému bodu v Maastrichtské smlouvě. Souhlasila pouze s posílením pravomocí Evropského soudu, za předpokladu slabé společné zahraničně-bezpečnostní politiky, vyzývala k větší subsidiaritě a podporovala nezávislou Evropskou centrální banku. Tento negativní přístup může být podle Moravcsika vysvětlen z geopolitického hlediska vyplývajícího z ideologické opozice vůči evropskému federalismu, hojně podporované i nacionalisticky zaměřenou Margaret Thatcherovou. Jak bylo již řečeno, Británie byla při jednáních o Maastrichtské smlouvě striktně proti rozšiřování třech evropských politik - měnové, sociální a zahraničně-bezpečnostní (SZBP)¹⁶¹. Británie se zpočátku příliš nebránila vstupu do EMS¹⁶², který tolik neohrožoval britskou suverenitu, avšak HMU už nebyla pro Británii akceptovatelná za žádných okolností.¹⁶³ Na druhou stranu si ale byla vědoma, že pro odvětví finančních služeb v Londýně může být neúčast v HMU značně nákladná. Přesto se Británie nakonec rozhodla plánované třetí fáze HMU v roce 1999 neúčastnit a premiérovi Majorovi se podařilo získat výjimku s možností připojit se k HMU později (stejně tak i k Sociální kapitole). Vyjednání výjimek (opt-outs) během Maastrichtských jednání se tak stalo velkým úspěchem Majorovy evropské politiky.¹⁶⁴

Jak bylo zmíněno výše, ke kapitole o Sociální politice zastávala Británie od počátku spíše skeptický postoj, proto se rozhodla požádat o udělení výjimky. Britský

¹⁶⁰ DROHAN, Madelaine. Major, Maastricht in jeopardy Confidence vote called as renegade Tories block ratifying treaty. *The Globe and Mail* [online]. Jul 23. 1993 Canadian Newsstream. ISSN 03190714.

¹⁶¹ Británie například nikdy nepřistoupila na úplné odstranění hraničních kontrol, stejně jako Irsko. Schengenské dohody byly začleněny do Amsterdamské smlouvy v roce 1997. Velká Británie a Irsko si ale vyžádaly již zmíněnou výjimku o provádění kontrol na hranicích, protože nedisponovali vnitrostátními průkazy totožnosti. Obě země se přesto v roce 2000 rozhodli podílet na policejní a soudní spolupráci, boji proti drogám a zapojili se do Schengenského informačního systému.

¹⁶² Evropský měnový systém vznikl v roce 1979, kdy se členské státy dohodly, že na sebe navzájem naváží kurzy svých měn, aby předešly kurzovým fluktuacím.

¹⁶³ Británie také od začátku nesohlasila s Maastrichtskými konvergenčními kritérii, zejména s omezením fiskálního deficitu.

¹⁶⁴ MORAVCSIK, Andrew. *The choice for Europe: social purpose and state power from Messina to Maastricht*. 1998, str. 417-431

premiér požadoval zpočátku zachovat v agendě Sociální politiky jednomyslné hlasování, s čímž ale nesouhlasil německý kancléř Helmut Kohl. Premiér společně s vládou tedy definitivně odmítl začlenění kapitoly o Sociální politice do Maastrichtské smlouvy. Kapitola o sociální politice totiž ve svém znění odkazovala na Sociální chartu základních sociálních práv pracovníků (Komunitární charta)¹⁶⁵. Sociální chartu však premiérka Margaret Thatcherová a její vláda odmítla v roce 1989 podepsat. Proto byl učiněn kompromis, v rámci něhož bylo ustanovení týkající se sociální politiky zachováno a k Maastrichtské smlouvě se pouze připojil Protokol o sociální politice (Social policy protocol). Protokol podepsalo všech tehdejších 11 členských zemí (v roce 1995 i nové členské státy Finsko, Rakousko a Švédsko), kromě Velké Británie. Ta získala požadovanou výjimku¹⁶⁶ a účastnila se Sociální politiky pouze prostřednictvím Úmluvy o sociální politice (Social policy agreement), která se stala součástí Protokolu¹⁶⁷. Úmluva byla postavena na podpoře zaměstnanosti, zlepšování pracovních a životních podmínek či rozvoji lidských zdrojů a vycházela z původní Sociální charty. Kvůli tomuto kroku měli ale v následujícím období britští podnikatelé nárok na mnohem nižší sociální standardy než většina členských států.¹⁶⁸

Jako druhou podmínku pro přijetí Maastrichtské smlouvy si Británie stanovila výjimku (opt-out) ze třetí kapitoly evropské Hospodářské a měnové unie. Podle této výjimky mělo Spojené království v dalších letech následovat nezávislou měnovou politiku a udržovat britskou libru pod režimem volně pohyblivého kurzu vůči euru. S tím souviselo i rozhodnutí britské vlády vystoupit z ERM, jež učinila dne 16. září 1992. Major a jeho kancléř státní pokladny Norman Lamont byli zpočátku odhodláni udržet libru v ERM s ostatními evropskými měnami. Nakonec se ale odchod stal nevyhnutelným, protože libra klesla pod dohodnutou dolní hranici. Do britské historie vstoupilo pod názvem „černá středa“ („Black Wednesday“). Ten den vláda oznámila pokles základní úrokové sazby

¹⁶⁵ Charta základních sociálních práv pracujících byla vydána v roce 1989 zaručující stejné příležitosti a zacházení v zaměstnání občanům Společenství. Chartu podepsalo všech 11 členských zemí Evropského společenství až na Velkou Británii.

¹⁶⁶ V oblasti Sociální politiky Británie později požadovala výjimku i ze směrnice přijaté Komisí v roce 1993 o úpravě pracovní doby. Směrnice stanovila maximální pracovní dobu na 48 hodin týdně, ale s možností individuální odchylky z průměrné délky pracovní doby. Britské vnitrostátní předpisy proto tuto odchylku využily. Přesto překročení 48 hodinové pracovní doby bylo možné pouze tehdy, pokud s tím zaměstnanec souhlasil (za případné odmítnutí nemohl být postihován).

¹⁶⁷ Protokol zanikl až v roce 1997, kdy Británie za vlády premiéra Tonyho Blaira podepsala Úmluvu o sociální politice, která byla následně včleněna do Smlouvy o založení EU.

¹⁶⁸ Sociální politika v Evropské unii. In: *Businessinfo* [online]. Praha: BusinessInfo.cz, 2009 [cit. 2018-01-21]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/socialni-politika-v-evropske-unii-5149.html>

z 12% na 10 %, avšak s příslibem, že v průběhu dne postupně zvýší základní sazbu opět na 15 %. Přesto byla libra navzdory vládnímu příslibu následující den stále na 10%. Majorově vládě bylo doporučeno, aby následně přistoupila k devalvaci libry (dosud byl tento finanční krok spojený pouze s Labouristickou vládou).¹⁶⁹

Podle britského novináře a politického komentátora Huga Younga i dalších odborníků se britský odchod z ERM stal pro Majora a jeho vládu politickou katastrofou, z níž se mu již nepodařilo, až do konce vládního období v roce 1997, vzpamatovat.¹⁷⁰ Major se společně s Normanem Lamontem krátce po vystoupení z ERM snažili vinit německou Bundesbanku¹⁷¹ včetně samotné německé vlády. Toto osočení se osobně dotklo německého kancléře Kohla i prezidenta Bundesbanky Helmuta Schlesingera¹⁷², kteří se ospravedlňovali tím, že německá banka naopak sama vynaložila obrovské sumy, aby libru posílila. Majorovo rozhodnutí vystoupit z ERM a následné osočování německé banky vedlo k silnému ochlazení vzájemných britsko-německých vztahů na několik budoucích let. Dalším z negativních důsledků plynoucích z opuštění ERM byla nutnost zvýšit daně. Tím vládnoucí Konzervativní strana de facto porušila sliby, které při volbách v roce 1992 dala veřejnosti. Již britský vstup do ERM byl podle mnohých odborníků odpovědný za prodloužení ekonomické recese v zemi a ekonomické selhání a byl proto často kritizován. Proto byl odchod z ERM o dva roky později veřejností vnímán jako den, kdy vláda opustila svoji ekonomickou strategii. Velká část voličů následně ztratila důvěru v Konzervativní stranu a její kompetence.¹⁷³ Major společně s vládou ale stále trvali na tom, že ekonomická situace (recese) nebyla odpovědností vlády, ale důsledkem globálních sil mimo politickou kontrolu. Major se hájil tím, že dlouhodobě varoval před poruchami v celém systému. Přestože s ním většina odborníků nesouhlasila a někteří se mu dokonce vysmívali s tvrzením, že porucha leží především v britské politice. Major byl ale přesvědčený, že zmíněné „chyby“ v politice byly problémem celé Evropy a ERM jako celek je pouze zhoršil. Problémy v ERM tak byly pouze předzvěstí budoucích potíží při přechodu k úplné měnové unii, a proto se Británie v dohledné budoucnosti do mechanismu

¹⁶⁹ LEFTLY, Mark. The six men behind Black Wednesday. In: *Independent.co.uk* [online]. London: Independent, 2012 [cit. 2018-01-21]. Dostupné z: <http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/the-six-men-behind-black-wednesday-8142455.html>

¹⁷⁰ Britské členství v ERM je také často uváděno jako jednou z příčin, proč se ve všeobecných volbách v květnu 1997 nepodařilo premiéru Majorovi získat podporu pro další volební období.

¹⁷¹ Německá centrální banka (Deutsche Bundesbank).

¹⁷² Helmut Schlesinger (*1924) je německý ekonom a bývalý prezident Bundesbanky v období 1991 – 1993.

¹⁷³ YOUNG, John W. *Britain and European unity, 1945-1999*. 2nd ed. New York: St. Martin's Press, 2000, s. 175 – 183.

směnných kurzů neplánovala vrátit. Major se domníval, že hospodářská a měnová unie za stávajících podmínek není uskutečnitelná.¹⁷⁴

Ačkoli je pravda, že podmínky domácí ekonomiky se po odchodu z ERM výrazně zhoršily (například poklesla výroba, stoupaly bankroty a rostla chronická nezaměstnanost), přesto vystoupení z ERM přineslo i mnohé ekonomické benefity. Libra byla stabilnější než kdykoliv v předcházejícím desetiletí, inflace byla obecně nižší než 3 % i úrokové sazby začaly v dalších letech klesat (z 15% na 10 %). HDP se počátkem roku 1996 zvýšilo o 2 %, nezaměstnanost klesala každý měsíc a průměrné výdělky rostly a vedly k souběžnému nárůstu spotřebitelských výdajů. Ostatní členské státy se však v tomto období potýkaly s ekonomickou depresí. Major a jeho ministři proto začali očekávat ekonomické zotavení i úspěch v dalších parlamentních volbách. Přesto byla až do roku 1997 reputace Konzervativců z hlediska hospodářské kompetence nenávratně poškozena a strana se začala v průzkumech veřejného mínění propadat.¹⁷⁵

4.2.3 „Major on Europe: Raise your eyes, there is a land beyond“

Ráda bych v této části kapitoly podrobněji analyzovala Majorův často citovaný článek „*Major on Europe: Raise your eyes, there is a land beyond*“, který vyšel v září 1993 v deníku The Economist. Britský premiér v tomto článku popisuje svůj vztah k Evropské unii a vyjadřuje se k problémům způsobeným ekonomickou depresí a kolapsem ERM. Věnuje se i politickým pochybnostem spjatými s Maastrichtskou smlouvou, která podle něho téměř rozdělila Společenství. Článek je rozvržen do třech kapitol: „Potřeba nové agendy“, „Širší Evropa“ a „Evropa národních států“. Nadále se distancuje od předpokladu, že pouze plná federace je velkolepou vizí budoucnosti, kolem níž se veřejnost může spojit. Znovu tak projevuje svůj nesouhlas s federálním uspořádáním Evropské unie, což projevil již během jednání o Maastrichtské smlouvě, kdy bylo na jeho žádost z preambule odstraněno: „...*směřovat k federálnímu uspořádání Evropy*“. Z článku je patrné, že pro Británii je proto velmi důležitý princip subsidiarity, a proto se snažila úspěšně využít Maastrichtská jednání k upevnění autority národních vlád. Společenství by mělo zůstat unií suverénních národních států a „*rozhodovat prostřednictvím svých parlamentů*“. Pro britské občany je důležité ochránit způsob života, kulturní rozdíly a

¹⁷⁴ MAJOR, John. Major on europe: Raise your eyes, there is a land beyond [online]. London: The Economist Intelligence Unit N. A., Incorporated, 1993. 27-29 s. Název - EC; European Community; Copyright - Copyright Economist Newspaper Group, Incorporated Sep 25, 1993

¹⁷⁵ DOREY, Peter. *Major Premiership, 1990–1997: Politics and Policies under John Major*. London: Palgrave Macmillan 1999, s. 240 – 249.

národní tradice, které jsou pro ně velmi důležité. Proto se Major snažil, aby nebylo přijato žádné rozhodnutí, které je možné přijmout na vnitrostátní nebo místní úrovni: „*to je zásada subsidiarity, kterou všichni podpořili a kterou musíme rozvíjet*“. Majorova „vysněná“ Evropská unie by měla podporovat bezpečnost, volný obchod a nově vznikající demokracie a řídit se instinkty svobodných lidí ve svobodných národech.¹⁷⁶

Z článku je zřejmé, že Major vnímá Společenství spíše jako prostředek pro zlepšení bezpečnosti a prosperity evropských občanů. Proto také podporoval další rozšiřování Unie. Byl si vědom toho, že prostřednictvím Společenství mohou evropské státy upevňovat demokracii a již zmíněnou prosperitu, což potvrdil i výrokem: „*pokud nedokážeme přivést demokratické země ve střední a východní Evropě do našeho Společenství, riskujeme, že se v Evropě znovu rozdělíme – mezi ty co mají a ty, co nemají.*“¹⁷⁷ Státy by jinak mohli riskovat nepokoje mezi sousedy ve východní a střední Evropě a ohrozit tak vlastní dlouhodobou prosperitu a stabilitu. Společenství rovněž Británii umožňuje prosadit politické a komerční zájmy v Evropě. Majorova vláda vnímá Společenství jako způsob zajištění míru, stability a navýšení životní úrovně. Ideální vizi Evropy je pro Majora „*Společenství, které přestane státům ubírat z národní svobody a tak vzbudí nadšení svých členských států. Takové Společenství by představovalo opravdovou a trvalejší Evropskou unii, než jakou máme teď.*“¹⁷⁸

4.3 Druhá polovina vlády premiéra Johna Majora (1994 – 1997)

V roce 1994 se konaly volby do Evropského parlamentu. Major v rámci své kampaně prosazoval euro-realistický postoj jako střední cestu mezi euro-skepticismem a euro-entusiasmem. V tomto období se britská vláda rozhodla nepoužívat slovo „svrchovanost“ a soustředit se mnohem více na (často poněkud nejasné) tvrzení „*prosazovat v Evropě nezávislost a význam národního státu*“. Británie nechtěla být vedena z ideologických důvodů k další centralizaci. Například v předmluvě v manifestu Konzervativní strany pro volby do EP nezaznělo ani jednou slovo suverenity: „*Budeme bojovat za takovou Evropu, kterou chceme: nikoliv evropský superstát, ale Evropu národních států pracujících společně. Domníváme se, že je na národech samotných, aby budovaly Evropu, nikoliv aby se Evropa pokoušela nahradit národy.*“ Majorova

¹⁷⁶ MAJOR, John. Major on europe: Raise your eyes, there is a land beyond [online]. London: The Economist Intelligence Unit N. A., Incorporated, 1993. 27-29 s. Název - EC; European Community; Copyright - Copyright Economist Newspaper Group, Incorporated Sep 25, 1993

¹⁷⁷ Tamtéž, str. 27-29.

¹⁷⁸ Tamtéž, str. 27-29.

předvolební kampaň se ale ukázala jako neúspěšná. Konzervativní strana získala pouhých 18 křesel (od minulých voleb se tak jejich počet snížil o 16 míst (28 %)). Absolutními vítězi voleb se stala Labouristická strana, jež získala 62 křesel (44 %). I přes viditelný neúspěch Major situaci okomentoval slovy: „Říkám a dělám přesně to, co si myslím, že je pro Evropu správné. Ve vztahu k Evropě existuje praktická, střední cesta a v tu já věřím.“¹⁷⁹

Z Majorových projevů vztahujících se k Evropě je patrné, že byl zastáncem decentralizovaného systému, zatímco uplatňoval britské veto vůči jakýmkoliv změnám ve vývoji. Ve své řeči v závěru své kampaně 31. května 1994 v Ellesmere port obhajoval „vícerychlostní Evropu“ („a multi-speed“, „multi-track“ and „multi-layered Europe“), v níž by si země vybraly a zvolily oblasti spolupráce, kterým by se chtěly věnovat. Britský tisk ale reagoval na Majorův projev převážně negativně a většina médií se shodla, že Konzervativci definitivně ztratili kontrolu nad evropskými záležitostmi - „pod vedením Johna Majora se Konzervativci stavějí ve vztahu k Evropě do pozice my a oni.“ Majorova představa vícerychlostní Evropy se také lišila od představ ostatních států. Část evropských států se totiž domnívala, že hlubší integrace je možná pouze bez Británie a dalších euro-skeptiků. Dvoustupňová Evropa, kterou prosazovalo především Německo, však Británii mohla odsunout na vedlejší kolej.¹⁸⁰ Místy si ale Major spíše protiřečil. Na jedné straně se snažil minimalizovat zapojení Británie do EU, a na straně druhé se bránil tomu, aby byla Británie odsunuta na vedlejší kolej a vyloučena z hlubší integrace.¹⁸¹ Majorův počáteční pokus zařadit Británii do evropského projektu „*Británie v srdci Evropy*“ tak pomalu ustoupil k vlastnímu vyloučení z Evropy.

Major se snažil podporovat flexibilní unii, která by posilovala rozmanitost, namísto rigidního přizpůsobení se. Členské státy by neměly uplatňovat nárok na privilegované postavení v některých společných politikách a neměly by zastávat „rovnější“ postavení než jiné státy. Ostře se vymezoval vůči vzniku exkluzivního tvrdého jádra vybraných zemí nebo politik. Státy by měly naopak vzájemně spolupracovat na různých aspektech společného zájmu. V Leidenském projevu v září roku 1994 proto řekl: „Rozmanitost není slabost, kterou je třeba potlačit, je to síla, kterou lze využít.“¹⁸²

¹⁷⁹ WEBSTER, Philip. Defiant Major sticks to his guns; John Major. The Times [online]. Jun 14, 1994 ProQuest Central. ISSN 01400460.

¹⁸⁰ KETTLE, Martin. Europe: Commentary: Wanted: anyone with vision. The Guardian (Pre-1997 Fulltext) [online]. Jun 04, 1994 ProQuest Central. ISSN 02613077.

¹⁸¹ YOUNG, John W. *Britain and European unity, 1945-1992*. 1993, s. 175 – 183.

¹⁸² WHITE, Michael. Major warns of dangers of 'hard-core' Europe. The Guardian (Pre-1997 Fulltext) [online]. Sep 08, 1994 ProQuest Central. ISSN 02613077.

Podporoval vazbu mezi vnitrostátními parlamenty a Evropským parlamentem, protože členské státy získávají svoji základní demokratickou legitimitu právě prostřednictvím národních parlamentů. Podstatu národního státu vnímala Británie jako základní politickou jednotku Evropy.¹⁸³

Majorova popularita v očích britské veřejnosti ale nadále klesala a důvěru v Konzervativní stranu se rovněž nepodařilo obnovit. Téměř o rok později, 22. června 1995, se po opakovaných stranických sporech Major rozhodl rezignovat na post předsedy Konzervativní strany. Přesto byl ale následně ve vnitrostranických volbách 218 hlasy znovu zvolen. V prosinci téhož roku deklaroval, že budoucí politické prohlášení Konzervativní strany před volbami nevyloučí možnost účastnit se společné měny a vláda později dokonce přislíbila, že před přijetím společné měny uspořádá referendum. Kancléř státní pokladny Kenneth Clarke se snažil, aby Británie splnila Maastrichtská kritéria. Sám byl podporovatelem zapojení do měnové unie a domníval se, že by se tímto způsobem mohlo zapříčinit obávané uspořádání „dvoustupňové Evropy“. Zároveň by přijetí společné měny mohlo přinést několik ekonomických zisků ve formě stabilní měny a nízké inflace. Opozice naopak upozorňovala na ztrátu národní měny (libry), nebezpečí nízkého růstu ekonomiky a naopak vysokého růstu nezaměstnanosti, jak se stalo v Německu a Francii. Veřejnost se ke společné měně stavěla spíše skepticky.¹⁸⁴

4.3.1 Velká Británie a „hovězí válka“ s Evropskou unií

Po ratifikaci Maastrichtské smlouvy se Evropská unie dohodla na nutnosti revize SEU a uspořádání konference, která by se zaměřila na změny, kde bylo nutné uskutečnit.¹⁸⁵ Britská vláda proto v Bílé knize nazvané "Partnerství národů" vysvětlila svůj postoj vůči konané ICG: „*Společné evropské rozhodování, na rozdíl od spolupráce, může být opodstatněné pouze tehdy, pokud přináší výhody pro britskou bezpečnost, prosperitu a kvalitu života, které jsou tak významné, že ospravedlňují určitou ztrátu neomezené vnitrostátní kontroly nad rozhodováním v dotyčné oblasti nebo kde společná akce umožňuje národním státům vykonávat společnou kontrolu, která jim není individuálně*

¹⁸³ Mr Major's Speech in Leiden. In: *Johnmajor.co.uk* [online]. London, 1994, 1994 [cit. 2018-03-16]. Dostupné z: <http://www.johnmajor.co.uk/page1123.html>

¹⁸⁴ YOUNG, John W. *Britain and European unity, 1945-1999*. 2nd ed. New York: St. Martin's Press, 2000, s. 175 – 183.

¹⁸⁵ Třetí fáze HMU, vlastní příjmy Společenství, plánované ukončení ZEU v roce 1998 a další institucionální změny, které bylo nutné přijmout před plánovaným rozšířením EU.

přístupná. “ Vláda svým prohlášením chtěla poukázat na skutečnost, že svrchovanost států není omezena v oblasti ústavy, daňových otázek, SZBP a Spravedlnosti a vnitřních věcí.¹⁸⁶

Mezivládní konference byla zahájena 29. března 1996. Majorova vláda se ale musela vypořádat s nečekanou krizí týkající se vývozu britského hovězího masa. Dne 20. března odborníci potvrdili možnou spojitost mezi epidemií BSE¹⁸⁷ a jeho lidským ekvivalentem, CJD¹⁸⁸. Proto následně Spojené státy a bývalá britská kolonie Hongkong zakázali dovoz britského hovězí na svá území. Dne 27. března vydala Evropská unie oficiální nařízení, které zabránilo vývozu hovězího masa z Velké Británie na kontinent. Britští politici s tímto přístupem striktně nesouhlasili, a proto se Major snažil během jednání s Komisí zastávat tvrdý postoj. Na summitu Evropské rady v Turíně konané dne 29. března Major zdůraznil, že podle britských vědců je hovězí maso zcela bezpečné, a proto je nutné znovu obnovit důvěru spotřebitelů, která byla narušena kolektivní hysterií napříč Evropou. Zdůraznil, že je spokojený s prohlášením Komise, že záležitost britského hovězího masa není problémem pouze Spojeného království, ale celé Evropy. Na tiskové konferenci dále uvedl, že jedná s Komisí o přijetí souboru opatření, která by Komisi umožnila co nejdříve zrušit zákaz vývozu masa. Předtím je však nutné, aby Zemědělský a Veterinární výbor daná opatření následující týden potvrdil a schválil. Major se při rozhovoru s novináři snažil vyvarovat přímému nesouhlasu s nařízením Komise, ale zmínil, že bylo možné předejít kolektivní hysterií rozumným úsudkem a vhodnými opatřeními.¹⁸⁹

Přesto se zákaz zmírnit nepodařilo a 21. květen 1996 je tak pokládán za počátek tzv. „Hovězí války“ („*a beef war*“). Majorova vláda se rozhodla v reakci na evropský zákaz vývozu britského hovězího masa vetovat všechna rozhodnutí vyžadující jednomyslnou podporu. Británie tak začala uplatňovat při jednání v rámci mezinárodních konferencí tzv. zdržovací taktiku či taktiku nespolupráce („*the non-cooperation policy*“). Do opozice se stavěla zejména v oblasti rybářské, zemědělské a sociální politiky. Jacques Santer, předseda Evropské komise, následně obvinil Majora ze špatného řízení politiky a

¹⁸⁶ NUGENT, Neill. Sovereignty and Britain's membership of the European Union. *Public Policy and Administration* [online]. 2016, **11**(2), 3-18 [cit. 2018-03-01]. DOI: 10.1177/095207679601100202. ISSN 0952-0767. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/095207679601100202>

¹⁸⁷ Bovinní spongiformní encefalopatie, tzv. Nemoc šílených krav.

¹⁸⁸ Creutzfeldt-Jakobova choroba; eurodegenerativní onemocnění mozku patřící mezi tzv. spongiformní encefalopatie.

¹⁸⁹ YOUNG, John W. *Britain and European unity, 1945-1999*. 2nd ed. New York: St. Martin's Press, 2000, s. 175 – 183.

vyvolání krize v Evropě. Předseda Komise varoval Británii, že pokud bude nadále uplatňovat taktiku nespolutráce, může ji to zcela izolovat od Evropy. Členské státy nebo Komise nemají povinnost stanovit časový harmonogram na zrušení dovozu hovězího na kontinent, což byl klíčový požadavek britské vlády. Upozorňoval tak na skutečnost, že většina států se odmítla dohodnout na časovém harmonogramu na uvolnění zákazu vývozu hovězího masa.¹⁹⁰ Major použití taktiky zdůvodnil tím, že se snažil s evropskými partnery najít společnou dohodu, kterou se ale stále nedařilo naplnit. Ani po 8 týdnech se nepodařilo vypracovat dohodu na zrušení zákazu na vývoz masa. Proto musela vláda přistoupit na tvrdší opatření. Ostatní členské státy stále hlasovaly proti přijetí návrhů Komise a odborníků.

„Hovězí válka“ se v britském tisku po celou dobu trvání objevovala na titulních stránkách většiny britských deníků. Přetrvával ale značně sarkastický nádech a celá situace byla médií spíše zlehčována, například deník *The Independent* napsal: „*Winston Churchill měl druhou světovou válku. Margaret Thatcherová měla válku na Falklandských ostrovech. A předseda vlády John Major má "hovězí válku", aby se mohl stát potenciálním hrdinou pro britský lid.*“¹⁹¹ „Hovězí válku“ se podařilo ukončit až 21. června na summitu ve Florencii. Major zde přislíbil, že ukončí obstrukční politiku výměnou za usnesení, které postupně uvolní zákaz vývozu masa.¹⁹² I přes ukončení hovězí války, nebyl uveden žádný pevně stanovený termín pro opětovný prodej britského hovězího masa na evropský trh¹⁹³. Tuto skutečnost proto britský tisk společně s opozičním lídrem Labouristické strany Tony Blairem silně kritizoval. Summit ve Florencii byl chápán pouze jako ústupek ze strany Evropské unie. Strategie britské vlády byla pokládána za váhavou a nedostatečnou. Major proto po summitu tvrdil, že ve skutečnosti bylo cílem přijmout pouze rámcový plán, nikoliv přesný časový harmonogram. Hovězí válka se tedy stala dalším pomyslným hřebíčkem do rakve již tak pošramocené pověsti Konzervativní strany v očích britské veřejnosti.¹⁹⁴ Většinu otázek, týkajících se revize SEU, se proto podařilo úspěšně vyřešit až

¹⁹⁰ Major's double blow in Euro war. Daily Mirror [online]. May 27, 1996, s. 2. ProQuest Central. ISSN: 0307-0204

¹⁹¹ KINGTON, Miles. We're at war, it doesn't matter with whom. The Independent[online]. May 27, 1996, s. 14. ProQuest Central. ISSN 09519467.

¹⁹² YOUNG, John W. *Britain and European unity, 1945-1999*. 2nd ed. New York: St. Martin's Press, 2000, s. 175 – 183.

¹⁹³ Britská vláda tvrdila, že mezi dva hlavní cíle během „války“ patřilo zrušit zákaz derivátů a vypracovat časový harmonogram na zrušení zákazu vývozu hovězího. Obojího se ale dosáhnout nepodařilo. Podařilo se splnit pouze první podmínku, druhá nebyla nikdy naplněna.

¹⁹⁴ Leading article: Eating humble beef John Major retreats from an unwinnable war. The Guardian (Pre-1997 Fulltext) [online]. Jun 25, 1996, s. 016. ProQuest Central. ISSN 02613077.

o rok později, v červnu roku 1997 na summitu v Amsterdamu. Britský přístup zůstával během dalších jednání podobný jako v minulosti. Země nadále podporovala silné národní státy, zdůrazňovala význam NATO, upřednostňovala mezivládní rozhodování a kooperaci v oblasti SZBP, vnitřních věcí a používání principu subsidiarity.

4.3.2 Konec vlády premiéra Johna Majora

Dne 1. května 1997 utrpěla Konzervativní strana ve všeobecných volbách porážku, při níž více jak polovina konzervativních poslanců přišla o svá místa v Dolní sněmovně. O den později, 2. května, premiér Major rezignoval na post premiéra. Vítěznou stranou se stala opoziční Labouristická strana a novým premiérem její předseda Tony Blair. Labouristé získali 418 křesel, Konzervativisté 165 a Liberální demokraté 46, jednalo se tak o nejnižší počet křesel, které kdy Konzervativní strana měla. Peter Dorey zmiňuje několik důvodů, kvůli kterým Konzervativní strana utrpěla po skoro 18 letech u moci takovou porážku. Jako první důvod uvádí ztrátu tradiční konzervativní podpory mezi voliči. Strana přišla během Majorovy vlády o většinu voličů ze střední a manažerské třídy, ale i dělnické. Jako druhou příčinu zmiňuje ztrátu hospodářské kompetence. Ještě na začátku roku 1992 byla Konzervativní strana vnímána jako ekonomicky důvěryhodnější a spolehlivější než Labouristická. Probíhající hospodářská recese byla dávana za vinu předchozí vládě. Odklon velké části voličů nastal až po „černé středě“¹⁹⁵, kdy Británie vystoupila z ERM¹⁹⁶. Dalším důvodem, kvůli němuž Konzervativní strana ve volbách propadla, patřila proměna v prioritách britské společnosti. Veřejnost začala klást větší důraz na zlepšení zdravotní péče, vzdělávání a důchodové politiky či boj s nezaměstnaností. To vše jim slibovala opoziční Labouristická strana.¹⁹⁷ Stěžejním tématem se v roce 1997 stala i otázka týkající se jednotné evropské měny, a zda má Británie společnou měnu přijmout.¹⁹⁸ Další příčinou pro následný propad Konzervativců

¹⁹⁵ Což potvrdil i průzkum BBC/NOP z 1. května 1997, kde až 44 % voličů začalo důvěřovat labouristické straně, že „prijme správná rozhodnutí o ekonomice“ (11% nárůst od roku 1992), ve srovnání se 42 %, kteří důvěřovali konzervativcům. Pouze 25 % voličů věřilo, že jejich životní úroveň se od roku 1992 zlepšila, zatímco 38 % se domnívalo, že se naopak zhoršila.

¹⁹⁶ Hlavním rysem ERM bylo, že zúčastněné vlády byly povinny udržovat hodnotu své měny v předem stanoveném rozsahu všech ostatních měn ERM, čímž podřídily klíčová rozhodnutí v oblasti hospodářské politiky udržování směnného kurzu. Mezi základní důvody, kvůli kterým se britská vláda rozhodla v roce 1990 vstoupit do ERM, bylo snížení inflace, snižování úrokových sazeb, oživení popularity vlády a přemístění odpovědnosti za ekonomickou strategii.

¹⁹⁷ DOREY, Peter. *Major Premiership, 1990–1997: Politics and Policies under John Major*. London: Palgrave Macmillan 1999, s. 240 – 249.

¹⁹⁸ Z průzkumů BBC/NOP dále vyplynulo, že 36 % respondentů se domnívalo, že Británie by neměla přijmout jednotnou měnu. Naopak 47 % dotázaných podpořilo postoj "čekat a vidět". Pouze 17 % respondentů se domnívalo, že nově zvolená vláda by měla okamžitě deklarovat, že se Británie připojí k

ve volbách byla změna ve veřejném vnímání vnitřní jednoty Konzervativní strany a "způsobilosti vládnout". Zejména po jednáních o Maastrichtské smlouvě se Konzervativní strana roztříštila na euroskeptickou (Michael Howard, Peter Lilley, Michael Portillo a John Redwood) a proevropskou část (Kenneth Clarke, Ted Heath, Michael Heseltine a Douglas Hurd). John Major začal být proto pokládán za slabého vůdce, který nedokázal udržet stranu jednotnou. Kritici dospěli k závěru, že britský premiér váhal tam, kde bylo zapotřebí pevné rozhodnutí a nadále vedl vládu, která nedokázala poskytnout nic jiného než levné slogany a politické skandály.¹⁹⁹

Je patrné, že premiér Major měl oproti svým předchůdcům či následovníkům velkou nevýhodu. Zejména v posledních třech letech svého premiérství vůči němu uplatňoval britský tisk spíše nepřátelské chování, které následně ovlivnilo vnímání britské veřejnosti. V denním tisku byl často popisován jako politik postrádající pevné zásady, neschopný sestavit jakoukoliv agendu a nemajíc dostatek schopností získat podporu pro to, co chce udělat. V průběhu Majorovy vlády probíhala od roku 1992 série politických skandálů konzervativních poslanců, v Británii známá jako „sleaze“. Stala se tak vděčným tématem pro britský tisk (zejména pro nejznámější tabloid – *The Sun*) na několik dalších let. Tzv. „anti – sleaze“ kampaň vedená proti některým obviněným konzervativním politikům vyvrcholila v období před volbami v roce 1997. Celá kampaň byla do detailu provedena a značně poškodila postavení celé vlády. Definitivně tak zabránila straně získat své páté po sobě jdoucí vítězství ve volbách.²⁰⁰ Deník *The Independent* se téměř vždy vyjadřoval k britskému premiérovi ostře, místy sarkasticky až výsměšně. Ostatní deníky, mezi něž patřil *The Times*, *The Daily Mail*, *The Telegraph* i *The Sun*, stály na začátku Majorovy vlády na jeho straně. Zdůrazňovali zejména jeho ochotu vzdát se premiérství kvůli prosazení ratifikace Maastrichtské smlouvy. Později ale začaly od jeho podpory spíše pouštět. Britský bulvární deník *The Sun* se k labouristům přiklonil až v době, kdy začali Konzervativci (*Toryové*) ztrácet preferenční hlasy ve volebních průzkumech. Na stranu Blaira se ale deník definitivně přidal až v den voleb s titulní stranou „*musí to být on*,

jednotné evropské měně. Překvapivě tedy pouze třetina voličů odporovala britskému členství v 3. fázi HMU a téměř polovina zaujala pragmatickou perspektivu.

¹⁹⁹ DOREY, Peter. *Major Premiership, 1990–1997: Politics and Policies under John Major*. London: Palgrave Macmillan 1999, s. 240 – 249.

²⁰⁰ HENCKE, David, David LEIGH a David PALLISTER. A liar and a cheat. In: *A liar and a cheat* [online]. London: A liar and a cheat, 1996 [cit. 2018-01-21].

Dostupné z: <https://www.theguardian.com/politics/1996/oct/01/conservatives.uk>

protože je tak zcela zjevné, že to bude on“ („it must be HIM, because it so obviously was going to be HIM“).

Je patrné, že se většina britského tisku po dobu Majorovy vlády zaměřovala spíše na premiérovy nezdary a selhání než na diplomatické úspěchy v Severním Irsku nebo při zajištění hospodářského oživení. Buď byly zcela ignorovány, nebo připsány faktorům, nad kterými Major stejně neměl kontrolu, a proto za jejich úspěch nemohl. Britská veřejnost si pravděpodobně bude premiéra Majora pamatovat jako starostlivého, ale slabého; upřímného, avšak nikoliv lídra; sympatického, ale nakonec neschopného sjednotit Konzervativní stranu či samotný národ. Britský historik Ben Pimlott jeho vládu označil za jednu z nejhorších v celém 20. století. Majora popsal jako „*Harolda Wilsona bez intelektu*“, který konzervativní vládě spíše uškodil, než pomohl.²⁰¹ I většina konzervativních voličů Majora pokládala za slabého a neefektivního politika, v porovnání s bývalou premiérkou Margaret Thatcherovou a jeho nástupcem Tony Blair.²⁰²

Závěrem je možné konstatovat, že premiér Major během svého premiérství bojoval na třech frontách. Celostátně s hospodářstvím v recesi, vnitřně ve straně s obrovskými rozkoly a politicky v Poslanecké sněmovně, kde jeho většina postupně klesala až do roku 1997. Problémy, které na Majora po volebním vítězství v roce 1990 čekaly, byly obrovské. V domácí politice bylo jeho základním úkolem zavést "Thatcherismus s lidskou tvář" a během toho znovu posílit britskou ekonomiku. Mnozí političtí odborníci proto Majora popisovali více jako politického manažera než lídra strany. Při stanovení dlouhodobých strategií a cílů selhával. Na druhou stranu si větší část z nich uvědomovala, že se během své vlády musel vypořádat s extrémně neloajálními kolegy (kauza „sleaze“). Kladně byly naopak hodnoceny jeho dobré vyjednávací schopnosti, které zúročil například během války v Perském zálivu, při vyjednávání výjimek pro Británii v Maastrichtu či v otázce Severního Irsku. Za jeho vlády se také zemi podařilo vymanit z hospodářské recese.²⁰³ Negativní obraz vytvořený v tisku se ale nevyhnutelně odrazil v konturách veřejného mínění a Majorovi se jej až do konce své vlády nepodařilo zvrátit.

²⁰¹ COCKETT, Richard. MAJOR: the verdict of history. The Independent [online]. May 11, 1997, s. 17. ProQuest Central. ISSN 09519467. <http://www.independent.co.uk/news/major-the-verdict-of-history-1260920.html>

²⁰² DOREY, Peter. *Major Premiership, 1990–1997: Politics and Policies under John Major*. London: Palgrave Macmillan 1999, s. 87.

²⁰³ COCKETT, Richard. MAJOR: the verdict of history. The Independent [online]. May 11, 1997, s. 17. ProQuest Central. ISSN 09519467. <http://www.independent.co.uk/news/major-the-verdict-of-history-1260920.html>

5. Přístupy k evropské integraci za vlády Tonyho Blaira (1997 – 2007)

Dne 2. května 1997 nahradil Johna Majora ve funkci premiéra předseda Labouristické strany Anthony (Tony) Blair²⁰⁴, labouristé se tak ujali vlády po 18 letech v opozici s 418 křesly. Krátce po svém zvolení britským premiérem Blair oznámil, že „*nová britská vláda sdílí cíl konstruktivního partnerství evropských národů*“. V dalším projevu pronesl, že „*Británie musí ukončit izolaci posledních dvaceti let a stát se čelním představitelům Evropské unie*“. Nový ministr zahraničí Robert Cook se rozhodl učinit „*Spojené království vedoucím hráčem nezávislých národních států v Evropě*“ a ministr financí Gordon Brown²⁰⁵ vyzval Británii, aby se stala „*jednou z vedoucích zemí Evropy*“. Zároveň ale zdůraznil, že cílem nové vlády nebude federální a regulační cesta. Otázkou ovšem zůstalo, jak se rozhodnutí nové vlády stát se vedoucím hráčem, v kombinaci s britskou nedůvěrou vůči nadnárodním institucím, vypořádá. Británii totiž následující rok v lednu čekalo předsednictví²⁰⁶ v Evropské unii.²⁰⁷

Jak jsem již uvedla v první kapitole, premiér Blair přivedl Británii blíže k víceúrovňovému vládnutí charakteristickému pro Evropskou unii a spojenému s procesem decentralizace státní moci na evropské instituce. Řada ústavních změn zavedených labouristickou vládou přiblížila Británii blíže ke kontinentálnímu systému správy. Změny se týkaly převážně přenosu pravomocí, ale i k nezávislosti pro rezervní anglickou banku²⁰⁸ (tím mimo jiné Spojené království splnilo požadavek na vstup do eurozóny), přijetí proporcionalního zastoupení při volbách do přenesených orgánů a Evropského parlamentu, začlenění Evropské úmluvy o lidských právech, zavedení zákona o svobodě informací, reforma Sněmovny lordů a modernizace Dolní sněmovny. Přesto členství v EU nebylo zlomovým bodem při procesu devoluce ve Spojeném království, i

²⁰⁴ Tony Blair (*1953) se stal předsedou Labouristické strany 21. července 1994, ve funkci předsedy strany setrval do 24. června 2007.

²⁰⁵ Gordon Brown (*1951), britský labouristický politik, ministr financí – Kancléř státní pokladny (1997 – 2007) a premiér v letech (2007-2010).

²⁰⁶ Vláda uvedla, že jejími prioritami během předsednictví bude práce, kriminalita a životní prostředí. Slíbila, že bude pracovat tak, aby zajistila kroky směrem k jednotné měně, zahájila jednání o rozšíření a soustředila se na dokončení jednotného trhu.

²⁰⁷ HUGHES, Kirsty, and SMITH, Edward, *New Labour-New Europe?* In: *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 74, No. 1 (Jan., 1998), pp. 93-103. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2624668>

²⁰⁸ Bank of England

když přispělo tím, že vytvářelo prostor pro vznik regionálních a národních zájmů a identit.²⁰⁹

Přestože tedy proces devoluce proběhl nezávisle na Evropské unii, pomohl dosáhnout užšího vztahu mezi systémem britského a evropského vládnutí, které podpořilo domácí preference v Evropské unii a zároveň umožnilo evropským politikám adaptovat se v britském systému. Devolucionalizace totiž vyžadovala kulturní posun ve formulaci britské evropské politiky, zejména tam, kde jsou britské decentralizované instituce odpovědné za implementaci politik. Podařilo se tak změnit „základní strukturu britského státu“, čímž vznikl potenciálně rozmanitější výklad „národních a evropských zájmů a cílů“. Labouristická vláda navíc podněcovala změny v domácí politice, aby vylepšila vnitřní koordinaci tvorby politik s cílem zvýšit schopnost Británie předkládat své preference v Evropské unii. Před rokem 1997 se britská vláda zaměřovala spíše na zpracování politik EU, než na jejich ovlivňování. Labouristé se naopak snažili centralizovat tvorbu evropské politiky, a to užší integrací Evropského sekretariátu Úřadu vlády a premiéra.²¹⁰

5.1 Vláda Tonyho Blaira (1997 – 2007)

Ještě jako vůdci opozice se Blairovi podařilo znovu definovat ideologii a politiku Labouristické strany. Posunul stranu od sociální demokracie, zestátnění, keynesiánství, sociálního státu až k neoliberalnímu a konzervativnímu programu. Zcela se také vymezil vůči ekonomickému individualismu, který upřednostňovala Konzervativní vláda. Pod Blairovým vedením²¹¹ si tzv. New Labour zachovala sociálně-demokratické zájmy, ale s konzervativnějším důrazem na odpovědnost a morální hodnoty.²¹² Ve vztahu k Evropě byli v minulosti labouristé spíše proti návrhům na bližší spolupráci s Evropským společenstvím. V roce 1983 před parlamentními volbami dokonce slibovali, že po svém zvolení vyjednejí vystoupení z Evropského společenství. Strana ale následně zaznamenala drtivou porážku, zejména právě kvůli své podpoře vystoupení z Evropského společenství. Labouristé se následně snažili provést několik stranických změn a reforem pod názorově umírněnějším vedením. Na konci 80. let strana prošla transformací pod vedením Neila

²⁰⁹ SELDON, Anthony. *Blair's Britain, 1997-2007*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, s. 529 – 550. ISBN 978-0-521-88293-4.

²¹⁰ Tamtéž, s. 529 – 550.

²¹¹ Labouristická strana se zavázala k volnému trhu, nízkým daním, reformě sociální péče a snížení inflace.

²¹² ECCLESHALL, Robert. a Graham S. WALKER. *Biographical dictionary of British prime ministers*. New York: Routledge, 1998, s. 392 – 399. ISBN 978-0415187213.

Kinnocka. Svůj názor ohledně členství²¹³ pozměnila a rozhodla se ho akceptovat jako součást britské politiky.²¹⁴ Vrcholným bodem transformace strany bylo ale zvolení Tonyho Blaira v roce 1994 předsedou strany. Pod Blairovým vedením přijala strana novou doktrínu tzv. „třetí cestu“ („third way“)²¹⁵ a snažila se znovu obnovit vztah s Evropskou unií. Británie se měla stát „*pomyslným mostem mezi Evropou a Amerikou*“.

Na začátku roku 1997 si byla většina evropských politiků vědoma nadcházejících britských parlamentních voleb a s tím i rostoucí šance na vítězství Labouristické strany, která se zdála být k Evropě mnohem otevřenější a přístupnější než vládnoucí Konzervativní strana.²¹⁶ Již před svým zvolením na post premiéra Tony Blair ve svých projevech často zdůrazňoval: „*Jsem přesvědčen, že směr ubírající se k izolaci v rámci Evropy je třeba zastavit a nahradit politikou konstruktivního se zapojení.*“ Dále podotýkal, že Británie měla tradičně na světové scéně vedoucí postavení a labouristé by tento směr měli zachovat. Blairova snaha více zapojit Británii do evropské problematiky, byla vnímána jako nový začátek pro obnovení vzájemného vztahu. Ten byl v minulosti narušen rozpory v Konzervativní straně, které vyvrcholily během Maastrichtských jednání a posílily už tak přetrvávající negativní a minimalistický vztah k EU.²¹⁷ Proto bylo následné vítězství Labouristické strany v parlamentních volbách a jmenování Tonyho Blaira premiérem v Evropské unii tak oslavováno.

Labouristé se ujali vlády se slibem, že jednou z hlavních priorit bude zlepšení vztahů Velké Británie a Evropské unie. Tzv. období „Blairismu“ bylo postavené na mottu „silnější Británie – silnější EU“. Důraz byl kladen na zlepšení ekonomické výkonnosti, sociální spravedlnosti a lepší vztazy s Evropskou unií a Spojenými státy. Jak bylo již zmíněno, labouristé zvítězili po dlouhých osmnácti letech strávených v opozici s kampaní „*New Labour, New Britain*“. Jedním z hlavních cílů labouristického prohlášení byl slib:

²¹³V první polovině 90. let během Maastrichtských jednání tak stáli labouristé v opozici vůči konzervativní vládě a stali se zastánci přijetí Sociální kapitoly do Maastrichtské smlouvy.

²¹⁴ YOUNG, John W. *Britain and European unity, 1945-1999*. 2nd ed. New York: St. Martin's Press, 2000, s. 175 – 183.

²¹⁵ Jedná se o politiku snažící se o kombinaci pravicového neoliberalismu a tradičního socialismu propagovanou britským sociologem Anthony Giddensem. Svoboda v tržním hospodářství propojená se sociální spravedlností.

²¹⁶ SELDON, Anthony. *Blair's Britain, 1997-2007*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, s. 1 – 15.

²¹⁷ SELDON, Anthony. A DENNIS. KAVANAGH. *The Blair effect 2001-5*. New York: Cambridge University Press, 2005, s. 362 – 383. ISBN 0-521-86142-X.

„Dáme Velké Británii vedoucí postavení v Evropě, které Británie a Evropa potřebuje“.²¹⁸ Tento závazek měl dvojitý význam. Za prvé, posílit vliv Velké Británie v rámci budoucího vývoje Evropské unie a za druhé, ukončit rozpolcenost integračního přístupu Británie k Unii a přimět britskou veřejnost k větší angažovanosti.²¹⁹ Podle labouristů spočívala vize Evropy v alianci nezávislých národů, které se rozhodly vzájemně spolupracovat při dosažení cílů, jež nemohou samy naplnit. Zároveň se ale nadále, podobně jako Konzervativní strana, striktně vymezovali vůči vzniku evropského federálního státu. Podle labouristů se měla Británie konečně stát jedním z předních lídrů Unie. Odchod z Evropské unie pokládali za katastrofu, spojenou s obavou o ztrátu milionů pracovních míst a zahraničních investic či narušením mezinárodních obchodních jednání. Labouristé proto kritizovali Konzervativní stranu, jejíž euroskeptická část začala od roku 1996 (po tzv. „Hovězí válce“) uvažovat o odchodu z Evropské unie.²²⁰

Avšak Blairova snaha se zdála od počátku obtížná, přestože se premiér během své vlády snažil v mnoha svých proslovech zdůraznit důležitost postavení Velké Británie v Unii a učinit z Británie jednu z vůdčích zemí v evropském procesu. Jedním z hlavních důvodů byl stále přetrvávající euro-skepticismus ze strany britské veřejnosti²²¹, který byl silně podporován médií.²²² Podobně jako u Blairova předchůdce Johna Majora, velká část britského tisku nesouhlasila s Blairovou veřejnou podporou některých evropských politik. Podle jejich názoru byl nově zvolený premiér příliš proevropský. Například britský diplomat a první náčelník štábu Jonathan Powell na konci Blairovy vlády litoval, že vláda nezaujala vůči tisku přísnější postoj: *"Měli jsme být odvážnější v konfrontaci s Murdochem a ostatními majiteli novin na téma Evropa"*. V pozdějším období své vlády se Blairovi podařilo proti sobě obrátit i druhý názorový tábor. A to sice poměrně malou, ale přesto dominantní skupinu silných proevropanů, kteří se domnívali, že je Blair zradil tím, že se i přes své sliby nakonec nepokusil připojit k jednotné měně. Mimo jiné se tak stalo

²¹⁸ KIMBER, Richard. New Labour because Britain deserves better: Britain will be better with new Labour. In: *Politicsresources.net* [online]. Great Britain, 1997 [cit. 2018-02-18]. Dostupné z: <http://www.politicsresources.net/area/uk/man/lab97.htm>

²¹⁹ SELDON, Anthony. Blair's Britain, 1997-2007. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, s. 529 – 550.

²²⁰ SELDON, Anthony a Dennis. KAVANAGH. *The Blair effect 2001-5*. New York: Cambridge University Press, 2005, s. 362 – 383.

²²¹ Podle průzkumu IPSOS/MORI z roku 1999, v případě, že by se konalo referendum o setrvání Británie v EU, odpovědělo 53 % respondentů, že by hlasovalo pro setrvání a 47 % pro vystoupení.

²²² Attitudes to Europe. In: *Ipsos.com* [online]. Europe, 1999 [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <https://www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/attitudes-europe>

pravděpodobně proto, že "Evropa" byla spolu s dalšími politickými otázkami po roce 2002 vytěsněna zaměřením se na válku v Iráku a podporu Spojeným státům.²²³

5.1.1 Velká Británie: Sociální charta, politika rozšíření EU, evropský jednotný trh

Labouristická strana během svého volebního období provedla několik významných kroků ve snaze přiblížit se Evropské unii a jejím jednotlivým institucím a politikám. Jedním z úspěchů bylo dosažení změny ve vnímání Británie ostatními členskými státy. Výrazně zmírnila svůj kritický přístup k některým klíčovými oblastem týkající se sociální politiky nebo vnitřní bezpečnosti. I za Blairovy vlády ale Spojené království nadále zastávalo intergovernmentální (mezivládní) integrační přístup namísto federálního. Vláda se proto snažila zaměřit na fungování Rady Evropské unie a prodloužit její předsednictví na dobu delší než 6 měsíců. Británie rovněž podporovala hlasování KV bez možnosti veta v oblasti azylu a přistěhovalectví, ale nikoliv v oblasti daní, sociální bezpečnosti, obrany a zahraniční politiky.²²⁴ Avšak k jednomu z nejvýznamnějších úspěchů bezesporu patřilo podepsání Sociální kapitoly. Labouristé tak ukončili britský opt-out (výjimku) týkající se kapitoly o Sociální politice vyjednané pro Británii za vlády premiéra Majora. Blairova vláda v roce 1997 přistoupila k Úmluvě o sociální politice, která byla následně začleněna do Amsterdamské smlouvy. Ratifikace smlouvy²²⁵ byla v Dolní sněmovně britského parlamentu schválena 19. ledna a ve Sněmovně lordů 11. června 1998. Původní Protokol o sociální politice byl zrušen.

Jedním z dalších politických úspěchů během Blairova premiérství byla bezesporu podpora politiky rozšiřování EU, o kterou se zasadil společně s ministrem zahraničí Robertem Cookem. Jednalo se zatím o nejdelší proces rozšíření Evropské unie, který se podařilo dokončit 1. května 2004, kdy se Evropská unie rozrostla o deset nových států ze Střední a Východní Evropy (SVE). Británie byla jedním z nejsilnějších obhájců procesu rychlého rozšíření o nové členy jak v Evropské radě, tak v Radě ministrů. Jedním z důvodů, proč tak výrazně podporovala rozšíření, byla myšlenka, že čím více bude Unie heterogenní, tím bude rozhodovací proces obtížnější. Británie se domnívala, že snahy

²²³ SELDON, Anthony. A Dennis. KAVANAGH. *The Blair effect 2001-5*. New York: Cambridge University Press, 2005. ISBN 05-216-7860-9. s. 362 - 383

²²⁴ SELDON, Anthony. *Blair's Britain, 1997-2007*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, s. 529 – 550.

²²⁵ Amsterdamská smlouva vstoupila v platnost 1. května 1999 a stala se tak součástí primárního práva EU (Smlouvy o založení EU).

některých členských států na vytvoření evropského federálního státu se tak stanou neuskutečnitelné. Dalším důvodem proč Spojené království podporovalo rozšiřování, byly ekonomické výhody, které mohly pro Británii plynout právě z rozsáhlejšího evropského trhu. Britská vláda se proto rozhodla přijmout exkluzivní opatření, umožňující všem pracovníkům z nových členských států SVE volný vstup do své země s heslem „*open not closed*“.²²⁶

Dalším vládním úspěchem byla prokazatelně vedoucí role Spojeného království v oblasti jednotného evropského trhu a snaha o prohloubení liberalizace i větší otevřenosti. V roce 2000 přispěla Blairova vláda ke vzniku Lisabonské strategie, kde se členské státy zavázaly přijmout konkrétní opatření, aby učinily do roku 2010 z evropské ekonomiky na nejvíce konkurenceschopnou ekonomiku světa. Blair také podepsal několik bilaterálních dohod, které měly uspišit přijetí reforem zahrnující institucionální změny pro zvýšení efektivity celého procesu. Přestože nakonec k naplnění většiny stanovených cílů do určeného období nedošlo, Blairova vláda učinila výrazné kroky v oblasti podpory hospodářské soutěže v sektoru veřejných služeb.²²⁷

5.1.2 Jednání o přijetí eura

Na začátku své vlády Blair doufal, že by se Británie mohla společně s Francií, Německem a dalšími členskými státy připojit ke společné evropské měně. Ve svém volebním manifestu z roku 1997 proto Labouristé slíbili vznik referenda o jednotné evropské měně, pokud vláda doporučí vstup do Evropského mechanismu směnných kurzů II (ERM II.). Britská veřejnost ale zastávala spíše negativní přístup ke členství Británie v EMU²²⁸, opět převážily obavy z možné ztráty národní suverenity.²²⁹

Krátce po svém zvolení Blair předal kontrolu nad ekonomickou politikou (např. právě zavedení eura) kancléři státní pokladny Gordonovi Brownovi. Brown spolu se svým spíše euroskeptickým ekonomickým poradcem Edem Ballsem závěrem roku 1997 navrhli pět ekonomických testů („*An assessment of the five economic tests*“), které měly sloužit jako kritéria pro posouzení britské připravenosti pro vstup do EMU. Pokud by byly

²²⁶ SELDON, Anthony. *Blair's Britain, 1997-2007*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, s. 529 – 550.

²²⁷ Tamtéž, s. 529 - 550.

²²⁸ Podle výsledků veřejného mínění (Ipsos MORI) z roku 1998, odpovědělo na otázku: „*pokud by se konalo referendum o tom, zda by Británie měla být součástí jednotné evropské měny, jak byste hlasovali?*“, 31 % ve prospěch eura, 54 % proti a 16 % si nebylo jistých. V roce 2000 se průzkum opakovat a rozdíl byl již zcela markantní, pouze 18 % dotázaných se vyslovilo pro přijetí a zbylých 71 % proti zavedení eura.

²²⁹ Tamtéž, s. 190 - 195.

uvedené ekonomické testy splněny, Blair znovu potvrdil, že vláda vyhlásí referendum o jednotné měně. Ke svolání referenda ale nakonec nedošlo. Oznámení pěti ekonomických testů bylo de facto ustanovením permanentního veta na britský vstup do EMU. Po vyhodnocení testů vláda stanovila uvedená kritéria (zejména konvergence a flexibility) za nesplněná. Následně se alespoň rozhodla přijmout reformy, které měly v budoucnosti přijetí eura umožnit. Ministerstvo financí se od počátku stavělo k členství Británie v EMU skepticky, domnívalo se, že Británie by si měla uchovat výsadní konkurenční postavení oproti novým regulacím.²³⁰

Po spuštění 3. stádia EMU v roce 1999 se Británie tedy členem nestala, a proto také nebyl ministr financí Brown přizván na jednání ministrů členských států EMU. Evropští státníci začali být poprvé skeptičtí vůči Blairovu do té doby proevropskému přístupu a stanoviskům. Vyhodnocení testů se následně opakovalo v roce 2003, ale vstup do EMU byl nakonec opět odložen, členství se Británii stále nezdálo výhodné.²³¹ Konečné stanovisko ministerstva financí bylo následující: *„VB od roku 1997 učinila celkově výrazný pokrok směrem ke splnění všech pěti ekonomických testů...Přesto, i přes rizika a náklady plynoucí z odložení vstupu do eurozóny, ...rozhodnutí o připojení v současnosti není v národním ekonomickém zájmu.“*²³²

O rok později britský premiér znovu potvrdil rozhodnutí ministerstva financí, že vstup do EMU není prozatím součástí britské agendy, a to zejména kvůli problémům evropských ekonomik. Z Blairova přístupu vyplývá, že vnímal vstup do eurozóny převážně z hlediska ekonomické otázky než jako posílení evropské integrace.²³³ Britští obyvatelé s rozhodnutím své vlády převážně souhlasili, což opět potvrdily výzkumy veřejného mínění.²³⁴ Na domácím poli tak vláda slavila úspěch, avšak pozice Británie v Evropě byla narušena. Je patrné, že rozhodnutí nevstoupit do eurozóny nenávratně poškodilo Blairovu počáteční snahu učinit z Británie evropského lídra. Britský politický vliv v Evropské unii

²³⁰ UK Membership of the single currency, An assessment of the five economic tests. In: *Webarchive.nationalarchives.gov.uk* [online]. London, 2008 [cit. 2018-02-18]. Dostupné z: http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+/http://www.hm-treasury.gov.uk/documents/international_issues/the_euro/assessment/report/euro_assess03_repintro.cfm

²³¹ Británie vykazovala vyšší míru cyklické konvergence než některé členské státy eurozóny.

²³² TREASURY, H. M. *UK membership of the single currency: an assessment of the five economic tests*. 2003. London: Stationery Off, 2003.

²³³ SELDON, Anthony. A Dennis. KAVANAGH. *The Blair effect 2001-5*. New York: Cambridge University Press, 2005, s. 362 – 383.

²³⁴ V roce 2005 hlasovalo v anketě IPSOS/MORI 57 % obyvatel proti jednotné měně a 26 % ve prospěch.

tak dále klesal a z velké části na to měla svůj vliv právě neúčast Británie v této klíčové politice.²³⁵

5.1.3 Velká Británie a Smlouva o Ústavě pro Evropu

Během Blairovy vlády se uskutečnilo několik reformních kol, na kterých se britská vláda podílela. Vláda podporovala reformní proces unijních smluv, avšak spíše jako soubor několika různých smluv a zákonů než jednotnou ústavu.²³⁶ Konvent o budoucnosti Evropy²³⁷ zahájil svou činnost 28. února 2002, s plánovaným koncem v roce 2003. Snahou konventu bylo zjistit, „co očekávají Evropané od Evropy na začátku 21. století“. Britská vláda patřila na jednání k aktivním členům a dokonce předložila i vlastní návrh Ústavy. Peter Hain, labouristický Ministr pro Evropu, kladl důraz na nezávislost národních států jako základ Evropské unie a zdůrazňoval, že „EU je primárně unií členských států“. Krátce po zahájení Konventu se Hain na březnovém setkání zmínil, že je potřeba učinit několik reforem - posílit Evropskou radu a zajistit stálejší předsednictví. Proto navrhl nahradit stávající rotující systém týmem předsednictví (*team presidencies*) nebo alespoň stanovit stálé předsednictví v Radě. Dalším požadavkem bylo omezit pravomoci Komise. Proto Blair už v roce 2000 na setkání ve Varšavě předložil návrh na vytvoření druhé komory v parlamentu, skládající se z reprezentantů národních vlád, mimo jiné i v souvislosti se zajištěním efektivní kontroly dodržování principu subsidiarity. Výsledkem konventu byl Návrh smlouvy o Ústavě pro Evropu²³⁸, který byl přijat dne 18. července 2003. Smlouva zakládající Ústavu pro Evropu²³⁹ se měla stát jednotícím dokumentem primárního práva.²⁴⁰

Avšak od roku 2003 se začala Blairova vláda postupně izolovat od vytváření návrhu Smlouvy, a to zejména kvůli nejednotnému postoji v Labouristické straně a negativnímu přístupu Konzervativní strany. Přesto je možné říci, že byla nakonec Británie

²³⁵ SELDON, Anthony. Blair's Britain, 1997-2007. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, s. 529 – 550.

²³⁶ SELDON, Anthony a Dennis KAVANAGH. The Blair effect 2001-5. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, s. 362 – 383.

²³⁷ Předsedou se stal V. Giscard d' Estaigne, konvent se scházel dvakrát měsíčně na plenárních zasedáních a třikrát na schůzích předsednictva.

²³⁸ První „ústavní“ část definovala Unii a její cíle, hodnoty a pravomoci (výlučné, sdílené a doplňkové), spolu s pravomocemi členských států, instituce EU, legislativní a finanční rámec; druhá část tvořila Charta základních práv občanů EU, třetí část se věnovala jednotlivým politikám a fungování EU a čtvrtá obecným a závěrečným ustanovením.

²³⁹ Po vstupu v platnost měla nahradit Maastrichtskou smlouvu a Smlouvu o založení Evropského společenství.

²⁴⁰ SELDON, Anthony. Blair's Britain, 1997-2007. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, s. 529 – 550.

s výsledným zpracováním Ústavní smlouvy spokojená. Vláda nicméně stanovila několik sporných bodů, které požadovala znovu detailněji projednat. Jednalo se zejména o hlasování KV v nových oblastech, otázka přeshraničních daní a záležitosti týkajících se sociálního zabezpečení a trestního práva. Obavy měla britská vláda i ohledně postu stálého představitele pro SZBP, který měl být zároveň i místopředsdou Komise. Británie si nebyla jistá, zda by byla v této oblasti zaručena dostatečná kontrola ze strany členských států. Zemi se dále podařilo zajistit post stálého předsedy Evropské rady na dva a půl roku s možností jednoho znovuzvolení. V oblasti suverenity, jež byla pro Británii vždy stěžejním tématem, se státy měly nově vyjadřovat k legislativním návrhům Komise. Tím měla být zajištěna větší kontrola ze strany členských států.²⁴¹ Spojené království bylo přehlasováno pouze v otázce týkající se začlenění Listiny základních práv a svobod do Ústavy. Státy se ale nakonec dohodly, že Charta bude aplikována pouze na evropské právo.²⁴² Smlouva zakládající Ústavu pro Evropu byla podepsána 29. října 2004 v Římě, poté následoval ratifikační proces 25 členských zemí.²⁴³ Ve Velké Británii měl o přijetí rozhodnout parlament i referendum.²⁴⁴ Referendum bylo plánováno na rok 2006, ale bylo nakonec zrušeno a ratifikační proces v parlamentu byl 6. června 2005 pozastaven.²⁴⁵

V konečném výsledku je tedy hlavním znakem Ústavní smlouvy spíše anglický pragmatismus než francouzský konstitucionalismus. Smlouva byla založena především na neo-liberální bázi, se kterou se Blairova vláda ztotožňovala, než na sociálním modelu, který preferovala francouzská vláda. Je možné, že právě z tohoto důvodu byla následně smlouva ve francouzském referendu v květnu 2005 zamítnuta a o týden později i v dánském. Francouzské odmítnutí návrhu Ústavy pro Evropu bylo částečně připisováno konkurenčním představám o evropském hospodářském prostoru. To obnovilo debatu o tom, že budoucnost "Evropy" se stala bojem proti opozičním formám mezinárodní

²⁴¹ V oblasti „Svobody, bezpečnosti a práva“ mělo dojít ke zrušení třetího pilíře, o záležitostech týkajících se Spravedlnosti a vnitřních věcí (JHA) se mělo nově rozhodovat prostřednictvím KV, což Británie uvítávala.

²⁴² MENON, Anand. "Britain and the Convention on the Future of Europe." *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-) 79, no. 5 (2003): 963-78. <http://www.jstor.org/stable/3568947>

²⁴³ Ratifikaci Smlouvy odmítli v roce 2005 v referendu občané Francie a Nizozemska. V Německu sice parlament ratifikaci schválil, ale německý prezident Horst Köhler se ji rozhodl nepotvrdit, dokud Spolkový ústavní soud neurčí, že je Smlouva v souladu s ústavou SRN.

²⁴⁴ V roce 2005 uspořádala britská agentura IPSOS-MORI průzkum týkající se schválení evropské Ústavy. Z toho 72 % respondentů bylo proti schválení a pouze 28 % pro schválení.

²⁴⁵ Závěrem roku 2006 ratifikovalo Smlouvu prostřednictvím referenda či hlasováním v národním parlamentu pouze 16 z 25 členských států. Proto bylo následně zahájeno období reflexe, kde mělo být rozhodnuto o dalším vývoji dokumentu. Z textu neschválené ústavní smlouvy byly odstraněny kontroverzní body a ponechán původní rámec Smlouvy o EU a Smlouvy o založení ES. Lisabonská smlouva byla oficiálně podepsána 13. prosince 2007 a následována ratifikačním procesem ve členských státech.

politické ekonomiky, a to jak v celé Evropě, tak v rámci jejích jednotlivých států. Blair se k odmítnutí návrhu Ústavy postavil se slovy: „*jedná se o problém pro Ústavu a Evropu, nikoliv pro samotné voliče.*“²⁴⁶ Přesto se britská účast při tvorbě, i když značně kontroverzní Ústavní smlouvy pro Evropu, stala jedním z hlavních úspěchů dosažených během Blairova předsednictví.²⁴⁷

5.1.4 Velká Británie a vztahy s ostatními členskými státy Evropské unie

Z pohledu pozice britské vlády v Evropské unii, nebyl Blair prvním premiérem, který se snažil z Británie učinit jednu z vůdčích zemí evropské integrace. Tohoto cíle se snažili dosáhnout téměř všichni britští premiéři od vstupu Velké Británie do Unie. Od založení Evropského společenství v 50. letech patřily mezi hlavní hnací síly evropského integračního procesu Německo a Francie. Jejich vztah byl založen na dobře zavedených pracovních, ale i osobních vztazích mezi oběma zeměmi a jejich státníky. Blair se během své vlády snažil do francouzsko – německé aliance proniknout, ale příliš se mu to nedařilo. Zásadní podíl na tom měla také neúčast Velké Británie na společné měně. I přesto se britský premiér nadále snažil o posílení vztahů s politickými představiteli obou zemí.²⁴⁸

Evropské státy si po válce v Bosně a Hercegovině uvědomily, že nemají dostatek vojenských kapacit, aby se mohly zúčastnit vojenské intervence bez podpory NATO. V roce 1998 proto stáli Blair společně s francouzským prezidentem Jacquesem Chiracem za vznikem anglicko-francouzské iniciativy k evropské obraně, čímž přispěli ke vzniku Společné evropské obranné a bezpečnostní politiky (SOBP). Dohoda podepsaná na summitu ve francouzském Saint Malo byla postavená na společném názoru, že Unie by měla vytvořit vlastní dimenzi obranné politiky.²⁴⁹ Na summitu proto Blair zdůraznil: „*Evropská unie potřebuje kapacitu pro autonomní akci, podpořenou věrohodnou vojenskou silou, možností rozhodnout o jejím použití a být připravena ji použít v reakci na mezinárodní krizi*“. Blairova vláda ukázala, že je ochotná v určité míře a v některých

²⁴⁶ SHERRINGTON, Philippa. Confronting Europe: UK Political Parties and the EU 2000–2005. *The British Journal of Politics and International Relations* [online]. 2016, 8(1), 69-78 [cit. 2018-03-01]. DOI: 10.1111/j.1467-856x.2006.00226. x. ISSN 1369-1481.

Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1111/j.1467-856x.2006.00226. x>

²⁴⁷ SELDON, Anthony. *Blair's Britain, 1997-2007*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, s. 529 – 550.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 529 – 550.

²⁴⁹ Evropské státy se budou účastnit pouze těch akcí, v nichž se Spojené státy rozhodnou neangažovat, aby nedocházelo ke vzniku duplicitních akcí.

oblastech omezit národní suverenitu, ovšem za předpokladu, že to bude v britském národním zájmu.²⁵⁰

Přesto znovuoobnovení přátelských vztahů mezi oběma zeměmi netrvalo dlouho. Krátce po podepsání smlouvy Francie zpochybnila vážnost britského závazku z důvodu spoluúčasti Británie na útocích v Iráku vedených Spojenými státy v prosinci roku 1998, se kterými nesouhlasila.²⁵¹ Britský premiér se snažil i o posílení vztahů s Německem, převážně v oblasti ekonomických reforem. Proto s německým spolkovým kancléřem Gerhardem Schröderem vydali společné prohlášení (tzv. „joint paper“) „Europe: The third way/Die Neue Mitte“²⁵². Hlavním cílem byly ekonomické reformy prostřednictvím změn v oblasti daní a systému benefitů, které se vztahovaly k podpoře konkurenceschopnosti na trhu a aktivní politice zaměstnanosti. Zmíněný návrh byl však následně odmítnut francouzskými socialisty pod vedením premiéra Lionela Jospina. Zamítnutí a kritika společného prohlášení nakonec přiměla německého kancléře se od společného dokumentu distancovat. Blairovi se i přes svoji snahu nepodařilo zvrátit mocenskou rovnováhu mezi Francií a Německem, které se stále domnívaly, že Británie bude vždy upřednostňovat závazky vůči Spojeným státům na úkor těch evropských. Britský premiér si tak znovu uvědomil, že se nemůže spoléhat pouze na Francii a Německo. Proto se pokusil o budování přátelských vztahů i s dalšími evropskými představiteli. Mezi ně patřil například španělský premiér José María Aznar, s nímž se sblížil v případě ustanovení jednání Evropské rady ohledně Lisabonské agendy nebo s italským premiérem Silvio Berlusconi.²⁵³

5.2 Konec vlády Tonyho Blaira

Jak bylo již zmíněno, zlepšit vztahy s Evropskou unií bylo jednou z hlavních priorit Blairovy vlády. Britský premiér se od svého zvolení na post premiéra snažil zmírnit přetrvávající spíše chladný vztah a určitou izolaci od unijních záležitostí, podporovanou předchozími vládami. Proto se snažil rozvíjet vztahy s ostatními evropskými státníky a účastnit se společných reformních iniciativ. I když se Blair zpočátku pokoušel umístit

²⁵⁰ SELDON, Anthony. Blair's Britain, 1997-2007. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, s. 529 – 550.

²⁵¹ U.S., Britain end airstrikes in Iraq: Clinton: 'Saddam's days of cheat and repeat over'. In: *CNN.com*[online]. Washington, 1998 [cit. 2018-02-18]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/WORLD/meast/9812/19/iraq.strike.06/>

²⁵² Jedná se o politiku snažící se o kombinaci pravicového neoliberalismu a tradičního socialismu.

²⁵³ SELDON, Anthony a Dennis KAVANAGH. The Blair effect 2001-5. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, s. 362 – 383.

Evropskou unii do popředí politických priorit, výsledná realita byla jiná. To ostatně potvrzuje i odložení vstupu do eurozóny, při čemž hlavní rozhodnutí ponechal britský premiér na Ministerstvu financí. Pokud měla mít Evropa vždy přednost, jak na počátku své vlády Blair tvrdil, měl se pokusit ministerstvu vzepřít a zvrátit jeho euroskeptické rozhodnutí. Avšak po útocích z 11. září 2001 britský premiér definitivně upřednostnil vztahy s Washingtonem před těmi evropskými. Obával se zejména možného ohrožení atlantické aliance se Spojenými státy. Svůj proamerický postoj následně potvrdil i spoluúčastí na válce v Iráku. Tím definitivně ztratil důvěru ostatních evropských představitelů a naději na to učinit z Británie jednoho z „tahounů“ evropského integračního procesu. Přestože byl Blair nazýván jedním z nejvíce proevropsky orientovaných politiků od dob Edwarda Heatha, ani jeho vládě se nakonec nepodařilo zvrátit britský odstup a rezervovanost k evropským záležitostem.²⁵⁴

Blair se domníval, že by se země měla plně a bezvýhradně zapojit do integračního procesu v boji proti zločinu a nelegálnímu přistěhovalectví, v rámci reformy hospodářství a v posílení obranné a bezpečnostní politiky. Podobně jako jeho předchůdci se vymezoval vůči Evropě jako federálnímu superstátu, což nepovažoval pouze za britskou „posedlost“. Ve skutečnosti podle něho tento názor zastávala většina členských států včetně svých občanů. Blair se domníval, že každý národ je úzce spjatý se svými vlastními vládami, nikoliv s evropskými institucemi v Bruselu. Je zde opět patrný britský „odpor“ vůči všemu federálnímu.²⁵⁵ Z Blairova přístupu k evropské integraci je patrné, že by Británie neměla využít mezivládní politiku jako zbraň proti evropským institucím, ale spíše uznat, že Evropa je a měla by zůstat aliancí evropské a národní vlády.

Podobně, jako jeho předchůdce John Major, i Tony Blair ve svém článku z roku 2007 „*What I've learned*“ pro „*The Economist*“, rekapituluje své desetileté premiérské období.²⁵⁶ Z článku je patrné, že si uvědomoval stále rostoucí euroskeptický přístup, jak v médiích, tak v politice. Britští euroskeptici by uvítali, aby Británie svoji zahraniční politiku vztahovala převážně ke Spojeným státům. Je zřejmé, že i přes sliby dané na začátku své vlády ohledně zlepšení vzájemného vztahu mezi Británií a Evropou, zůstal i za Blairovy vlády ten transatlantický nadále na prvním místě, a to i přesto, že Blair se po dobu

²⁵⁴ SELDON, Anthony a Dennis KAVANAGH. *The Blair effect 2001-5*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, s. 362 – 383.

²⁵⁵ SELDON, Anthony. *Blair's Britain, 1997-2007*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, s. 529 – 550.

²⁵⁶ BLAIR, Tony. *What I've learned*. *The Economist*. 2007, **383**(8531), 26-28. ISSN 0013-0613.

své vlády snažil usilovat o udržení "zvláštního vztahu" se Spojenými státy, v kombinaci se snahou dodržet závazky vůči EU. Uvědomoval si, že Evropa a Amerika sdílejí stále podobné hodnoty, a proto by měly držet pospolu. Avšak slabá Evropa je pro Ameriku špatným spojencem. A proto bylo pro fungování transatlantické aliance zapotřebí silné, efektivní a schopné EU a užší spolupráce mezi členskými státy a evropskými institucemi. Přesto právě britská podpora Spojených států, konkrétně během války v Iráku, nakonec způsobila vážné oslabení Británie jako klíčového hráče v EU. Pozice Británie jako pomyslného „mostu mezi Evropou a Amerikou“ byla téměř zničena. Po skočení války v Iráku bylo Spojené království definitivně považováno ostatními členskými státy za proatlantické. K tomu přispěla i Blairova snaha udržovat spojenectví s evropskými politiky jako byl Berlusconi a Aznar. Ti byli vnímáni rovněž jako proameričtí politici, což se v Evropě následně setkalo mezi ostatními státy s nedůvěrou. I v domácí politice začaly později některé veřejné a politické instituce zpochybňovat původní základy Blairovy proevropské zahraniční politiky.

Na druhou stranu je nutné poznamenat, že za Blairovy vlády se Británie stala vedoucím hráčem ve vývoji několika evropských politik (podepsání deklarace v Saint Malo s ohledem na bezpečnostní a obrannou politiku, vedoucí role v podpoře Lisabonského procesu a politice konkurenceschopnosti, účast na reformě zakládajících smluv a jednáních o Ústavní smlouvě či podpora politiky rozšíření). Euroskeptické názory většiny britské společnosti se mu ale přesvědčit nepodařilo, což potvrzuje i britská profesorka Evropské mezinárodní politiky Anne Deighton: *„Ani Tonyemu Blairovi se nepodařilo přes osobní popularitu zvrátit přetrvávající skeptické mínění veřejnosti o ekonomické a monetární unii, rozšíření či jakousi lhostejnost vůči Unii, která ve společnosti i nadále dominovala.“*²⁵⁷

²⁵⁷ SELDON, Anthony. *The Blair effect: The Blair Government 1997-2001*. London: Little, Brown, 2001, s. 307 – 331. ISBN 978-0316856362.

6. Přístupy k evropské integraci za vlády Davida Camerona – „Brexit“ (2010 – 2016)

David Cameron²⁵⁸ se stal britským premiérem 11. května 2010 po vítězství Konzervativní strany v parlamentních volbách. Ve funkci nahradil labouristického politika Gordona Browna²⁵⁹, a Konzervativní strana tak opět stanula v čele vlády. Cameron se od začátku snažil být konzervativním premiérem, jehož funkční období nebude nerušeno vnitrostranickými spory týkajícími se Evropy, jak se to stalo jeho předchůdcům. Již v roce 2006 během projevu po zvolení předsedou konzervativců řekl: „*Strana se voličům odcizila tím, že vybuchla na problematice ohledně Evropy a daňových škrtech*“.²⁶⁰ Doufal, že společná koalice s Liberálními demokraty sníží sílu euroskeptických poslanců a sám se tak bude moci soustředit na reformu domácí agendy. Avšak i přes Cameronovu snahu o sjednocení strany v evropské otázce, zůstali konzervativci rozdělení. Jedna část strany souhlasila s novým vyjednáváním o členství s EU, naopak druhá byla pro definitivní odchod.

Tak se začala pomalu utvářet cesta k britskému vystoupení z Evropské unie. Osudným se stal projev v sídle společnosti Bloomberg v Londýně dne 22. ledna 2013, který je v současnosti pokládán za začátek konce premiéra Davida Camerona. V dlouho očekávaném projevu Cameron řekl, že pokud konzervativci vyhrají nadcházející parlamentní volby, bude se vláda snažit vyjednat nové podmínky pro Spojené království v EU. Britové se poté budou moci v referendu rozhodnout, zda zůstat v EU za nově vyjednaných podmínek nebo ji opustit.²⁶¹ Dalším Cameronovým příslibem byla reforma dosavadního způsobu evropské integrace²⁶², přenesení některých oblastí zpět na národní úroveň a vyjednání nové smlouvy mezi Británií a Evropskou unií. Avšak samotné

²⁵⁸ David Cameron (*1966), britský politik, předseda Konzervativní strany (2005 – 2016) a premiér Spojeného království (11. 5. 2010 – 13. července 2016).

²⁵⁹ Gordon Brown (*1951), britský politik, předseda Labouristické strany (2007 - 2010), premiér Spojeného království (27. 6.2007 – 11. 5. 2010) a ministr financí za vlády Tonyho Blaira (1997 – 2007).

²⁶⁰ Cameron places focus on optimism. In: *Bbc.com* [online]. London, 2006 [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/5396358.stm

²⁶¹ Britský premiér zde představil svoji vizi „Británie v reformované Evropě“...*Ti, kteří odmítnou poradit se s britskými občany, mohou podle mého názoru zapříčinit náš eventuální odchod. Jednoduše žádat britské občany, aby nadále akceptovali evropskou dohodu, když mají tak málo na výběr, je cestou jak zajistit (...), že Britové EU pravděpodobně odmítnou. Z toho důvodu jsem nakloněn referendu. Věřím v konfrontaci s touto otázkou, která formuje a vede debatu. Prostě pouze nedoufám, že tato obtížná situace jen tak zmizí (...)* řešení je proto uspořádat přímé referendum o setrvání.“

²⁶² 1. opt-out z podmínky "stále užšího svazku", aby se zabránilo další politické integraci; 2. omezení sociálních benefitů pro imigranty 3. větší pravomoc pro národní parlamenty zablokovat právní předpisy EU 4. nediskriminační status mezi členy a nečleny eurozóny.

rozhodnutí uspořádat referendum o vystoupení z EU následně šokovalo jak média, tak politickou třídu a vrhlo zemi do ústavní krize, kterou nikdo nepředpokládal. Britský premiér se domníval, že: „*občané mají pocit, že se Evropská unie ubírá směrem, ke kterému se nikdy nezavázali. Cítí odpor vůči narušování národního života tím, co považují pouze za zbytečná pravidla a regulace. A přemýšlejí, jaké to má celé význam.*“²⁶³

Jak bylo již uvedeno, konání referenda bylo podmíněno setrváním konzervativců ve vládě i po parlamentních volbách v roce 2015.²⁶⁴ V průběhu roku 2013 si byla Cameronova vláda téměř jistá, že nemá šanci v nadcházejících volbách získat většinu a bude tak zapotřebí opět vládní koalice. Cameron rovněž předpokládal, že labouristé s předsedou Edem Milibandem ani Liberální demokraté návrh na referendum nepodpoří. Proto se domníval, že se referendum nakonec stejně konat nebude. Jeho riskování mělo ale katastrofální následky. Je možné konstatovat, že rozhodnutí o uspořádání referenda bylo především hazardem, který se zrodil ze strachu z dalších volebních zisků Strany nezávislosti Spojeného království (UKIP)²⁶⁵. Cameronův proslov se objevil na pozadí průzkumů veřejného mínění, které naznačovaly podporu UKIP okolo 10%. Cameronova vláda rovněž podcenila stále rostoucí nespokojenost veřejnosti, způsobenou zatím největší příchozí vlnou evropských migrantů do země, od tzv. „východního rozšíření“ z roku 2004. Toho naopak využila populistická a nacionalistická UKIP v čele s Nigelem Farage, která začala stavět svoji kampaň právě na protiimigrační rétorice. Další podíl na celé situaci měla i finanční krize z roku 2008 spojená s poklesem životní úrovně některých občanů, na níž všechny tři hlavní strany příliš pomalu zareagovaly. Euroskepticismus se v britské politice rozvíjel po dlouhý čas. Jedním z hlavních momentů byl ale bezesporu právě vznik UKIP v roce 1993, která přijala silnou euroskeptickou doktrínu. Její preference postupem času úspěšně narůstaly. Ještě v parlamentních volbách v roce 2010 měla ve volebních průzkumech asi 3 %. O dva roky později ale jejich preference vystoupaly až na 15 %, což potvrzují i postupné volební úspěchy. V roce 2004 získala UKIP třetí místo v evropských volbách, v roce 2009 druhé a v roce 2014 dokonce první místo. Kontroverzní, ale

²⁶³ WRIGHT, Oliver a Charlie COOPER. The speech that was the start of the end of David Cameron. In: *Independent.co.uk* [online]. London, 2016 [cit. 2018-03-09]. Dostupné z: <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/brexit-eu-referendum-david-cameron-resignation-announcement-2013-a7101281.html>

²⁶⁴ MACKIE, Sarah. Brexit and the Trouble with an Uncodified Constitution: *R (Miller) v. Secretary of State for Exiting the European Union*. *Vermont law review* [online]. 2018, 2018, 42(2), 297 - 343 [cit. 2018-03-07]. Dostupné z: <http://lawreview.vermontlaw.edu/wp-content/uploads/2018/02/05-Mackie.pdf>

²⁶⁵ United Kingdom Independence party; euroskeptická, konzervativní a nacionalistická parlamentní strana ve Velké Británii, jejímž předsedou byl v letech 2010 – 2016 britský europoslanec Nigel Farage.

charismatický vůdce Nigel Farage dokázal postavit UKIP na úroveň, která začala ohrožovat Cameronovu Konzervativní stranu. Konzervatisté se tak začali strachovat nikoliv pouze o parlamentní místa, ale i toho, že jim ve volbách UKIP může ubrat potencionální hlasy, čímž by mohlo následně dojít k vítězství labouristů.

Proto bylo pro všechny překvapením, když konzervativci skutečně v parlamentních volbách v květnu 2015 zvítězili. Tento nečekaný úspěch byl ale draze vykoupený Cameronovým slibem, který dal voličům před dvěma lety. Přestože podobný výsledek vůbec neočekával, začal se domnívat, že referendum může nakonec vyřešit některé stávající problémy. Hlasování by mohlo stabilizovat situaci s UKIP a zároveň urovnat spory ohledně členství v Konzervativní straně. Jeho hlavní snahou však bylo vznést požadavky na již zmíněnou reformu vztahu Velké Británie a Evropské unie, kterou následně přednesl v listopadu roku 2015. Mezi hlavní body například patřilo omezení volného pohybu osob uvnitř EU a snížení sociálních dávek pro unijní občany pracující v Británii.²⁶⁶ Dne 2. února 2016 byl vydán návrh nového reformního balíčku upravujícího navrhované změny.²⁶⁷ Požadavky byly projednány na zasedání Evropské rady 19. února. David Cameron následně uzavřel se zástupci ostatních členských států dohodu o nové reformě EU²⁶⁸, která měla vstoupit v platnost, pokud by Velká Británie v Evropské unii po referendu zůstala, což Cameron předpokládal.²⁶⁹ Dne 20. února britský premiér oficiálně oznámil, že referendum o vystoupení/setrvání Spojeného království v Evropské unii se bude konat 23. června.

6.1 Referendum o členství Spojeného království v Evropské unii - Brexit

Dne 23. června si občané Spojeného království položili otázku: „*Má Spojené království zůstat členem Evropské unie nebo ji opustit?*“. Jak již v současné době víme, rok

²⁶⁶ Election 2015: How David Cameron's Conservatives won. In: *The Telegraph* [online]. London, 2015 [cit. 2018-03-30]. Dostupné z: <https://www.telegraph.co.uk/news/general-election-2015/11592230/Election-2015-How-David-Camersons-Conservatives-won.html>

²⁶⁷ EU referendum timeline: Countdown to the vote. In: *Bbc.com* [online]. 2016 [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-33141819>

²⁶⁸ Reforma se týkala omezení volného pohybu osob a snížení sociálních dávek pracovníkům z jiných zemí EU. Dále se zabývala suverenitou - pokud se sejde určitý počet národních parlamentů odmítající některou evropskou legislativu, ostatní členské státy se jí budou muset přestat zabývat. Vyjednání nových podmínek se zabíralo i ekonomikou. Nečlenské státy eurozóny by měly mít stejná práva jako její členové (možnost prozkoumat legislativní návrhy eurozóny na úrovni ER). Rovněž se kladl důraz na podporu konkurenceschopnosti v závislosti na snížení administrativních překážek.

²⁶⁹ EU summit: Cameron secures deal and starts campaign to keep Britain in – as it happened. In: *The Guardian* [online]. London, 2016 [cit. 2018-03-30]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/live/2016/feb/19/eu-summit-all-night-negotiations-deal-cameron-live>

2016 se stal pro Velkou Británii v historii jejího členství v evropském integračním procesu zlomovým. Jedná se o rok, v němž občané Velké Británie rozhodli v referendu většinou 51, 9% hlasů²⁷⁰ o vystoupení Británie z Evropské unie tzv. Brexitu, jako vůbec první člen osmadvacítky členských států Evropské unie. A jaký je přesný význam slova Brexit? Brexit znamená podle Oxfordského slovníku: „*Odchod Spojeného Království z Evropské unie*“. „Brexit“ neboli „Brixit“ (poslední verze termínu) je spojení slov „britský“ (Britové, Británie) a „odchod“ (pravděpodobně po vzoru Grexit - možný odchod Řecka z eurozóny nebo dokonce z EU, v důsledku nepříznivých dopadů finanční krize).²⁷¹ Termín „Brexit“ byl poprvé použit 15. května 2012 Peterem Wildingem v příspěvku na blogu Euractiv: „*Pokud nebude dostatečně zřejmé, že Británie musí zůstat včele Evropy, aby alespoň docílila dokončení jednotného trhu, tak může být Grexit následován dalším smutným slovem, Brexit.*“.²⁷² Referendum o „Brexitu“ a rozsáhlé kampaně, které mu předcházely, se tak staly jednou z nejsledovanějších událostí roku 2016.

Na základě zveřejnění zprávy o vzniku referenda se na britské politické scéně objevily dvě hlavní kampaně. Kampaň „Remain“ („setrvat; zůstat“) neboli „Britain Stronger in Europe“ („Británie silnější v Evropě“) a kampaň „Leave“ („odejít“) neboli „Vote leave, take control“ („Převzít zpět kontrolu“). Kampaň pro setrvání v EU byla podporována většinou významných stran i velkými podniky. Zaměřila se především na nepříznivé ekonomické důsledky, které by nastaly, pokud se Británie rozhodne EU opustit. Předsedou „Remain“ byl Lord Stuart Rose, kampaně se dále zúčastnili i klíčoví představitelé Konzervativní strany včetně premiéra Davida Camerona a kancléře George Osborna. Ze strany labouristů byli podporovateli předseda Jeremy Corbyn a Alan Johnson, kteří zároveň vedli vlastní kampaň „Labour For Britain“. Pro setrvání byli dále rovněž Liberální demokraté či SDLP²⁷³ v Severním Irsku. SNP²⁷⁴ provozovala vlastní kampaň ve Skotsku, protože nechtěla sdílet platformu s konzervativci. Kampaň pro setrvání v EU se zaměřila převážně na tato témata: (1) Zdravotní systém – „Členství v EU dělá britskou ekonomiku silnější, což znamená více peněz pro veřejné služby včetně lepšího vzdělávání

²⁷⁰ Anglie hlasovala pro Brexit 53,4 %, zbylých 46,6 % bylo proti. Wales také hlasoval pro Brexit s 52,5 %, zatímco 47,5 % proti. Naopak Skotsko a Severní Irsko podpořilo setrvání v EU. Skotsko hlasovalo pro setrvání 62 %, zbylých 38 % bylo pro odchod. V Severním Irsku hlasovalo pro setrvání 8 % a 44,2 % pro odchod.

²⁷¹ Brexit. In: *En.oxforddictionaries.com* [online]. 2012 [cit. 2018-03-07].

Dostupné z: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/brexit>

²⁷² WILDING, Peter. Britain, a referendum and an ever-closer reckoning. In: *Blogactiv.eu* [online]. 2012 [cit. 2018-03-07]. Dostupné z: <http://blogactiv.eu/blog/2012/05/15/stumbling-towards-the-brexit/>

²⁷³ Sociálnědemokratická a labouristická strana

²⁷⁴ Skotská národní strana

a zdravotní péče“, (2) Pracovní příležitosti – „Díky tomu, že je Británie schopna volně obchodovat v celé EU, pomáhá tak britským firmám růst a vytvářet tím nová pracovní místa – obchod s EU představuje 44% britského exportu“, (3) „Být součástí EU poskytuje Británii silnější roli ve světě a účast na globálních rozhodnutích“, (4) „Členství v EU poskytuje levnější ceny potravin a pohonných hmot“, (5) Členství v EU posiluje hospodářství – podle guvernéra Anglické banky by Brexit vedl k ekonomickému šoku - dramatické škrty veřejných výdajů a ztráty pracovních míst.“²⁷⁵

Kampaň „Leave“ s heslem „Vote leave take control“, které v tomto kontextu znamenalo „opětovné získání suverenity“ v oblastech, kde byla vlivem EU snížena či zcela odebrána - od rybolovu až po zemědělství. Mezi důvody, proč by mělo Spojené království opustit Evropskou unii, patřily podle „Leave“ zejména: (1) „Evropský soudní dvůr bude mít nadále na starost naše hranice, imigraci, azylovou politiku i zpravodajskou službu – proto musíme znovu převzít kontrolu nad našimi hranicemi („we decide who can come here“); (2) „Pokud převezmeme zpět kontrolu, můžeme utratit naše peníze na vlastních prioritách“ („our money, our priorities“); (3) „Imigrace bude nadále pokračovat, bude mimo naši kontrolu a zatěžovat tak veřejné služby a státní správu“; (4) „EU nás stojí 350 milionů liber týdně, což je asi 20 bilionů liber ročně“; (5) „Dohoda, kterou vyjednal David Cameron, bude EU nadále umožňovat kontrolu nad těmi samými oblastmi jako dosud – v roce 2020 zaplatíme EU týdně až 400 milionů liber“; (6) „Pokud zůstaneme v EU, ohrozíme tak naši bezpečnost a zaměstnání“, (7) „Převezmeme zpět naši kontrolu nad obchodem a ekonomikou“.²⁷⁶ Kampaň „Leave“ měla podporu vedoucích konzervativců, jako byl Michael Gove a Boris Johnson, stranu dále podpořilo i několik labouristických poslanců a členů UKIP či DUP²⁷⁷ v Severním Irsku. Předseda UKIP Nigel Farage nebyl součástí kampaně „Leave“, jeho strana vedla vlastní kampaň „Leave.EU“. Poprvé v historii britských voleb byla vytvořena i interaktivní mobilní aplikace, navržena právě kampaní „Leave“, kterou si stáhlo tisíce občanů. Aplikace byla zaměřena na potenciální voliče „Brexitu“ a umožňovala šířit klíčové informace kampaně pro odchod.

²⁷⁵Get the facts. In: *Strongerin.co.uk* [online]. 2016 [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: https://www.strongerin.co.uk/get_the_facts#v1JGiz7Vd8MpHo2z.97

²⁷⁶About the campaign. In: *Voteleavetakecontrol.org* [online]. 2016 [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: <http://www.voteleavetakecontrol.org/campaign.html>

²⁷⁷Demokratická unionistická strana

6.1.1 Analýza kampaně „Remain“ a „Leave“

V této podkapitole bych ráda analyzovala kampaně („Remain“ a „Leave“) probíhající ve Velké Británii před referendem o Brexitu a nabídla odpovědi na výzkumné otázky, jež jsem si položila v úvodu práce, vztahující se právě k tématu Brexitu. „Brexít“ bezesporu rozdělil politické elity a občany na dva názorové tábory. Každý z nich se snažil posílit svůj názor tím, že argumentoval buď ve prospěch či proti „Brexitu“. Skutečností je, že Evropská unie nikdy nebyla u běžných obyvatel Spojeného království (zvláště v Anglii) příliš „populární“. Strana „Leave“ tak měla v mnoha průzkumech veřejného mínění vždy nepatrný náskok před stranou „Remain“. Finanční trhy i někteří političtí komentátoři však přesto předpokládali, že na poslední chvíli zvítězí obezřetnost spojená s možným rizikem z vystoupení a hlasy voličů půjdou nakonec ve prospěch strany „Remain“. Proto byl pro všechny šok, když se stal Brexit skutečností. Nejjednodušším způsobem, jak pochopit, co se vlastně stalo, je podívat se podrobně na hlasování. S výjimkou anglického Londýna, Skotska a Severního Irska, každý hlavní region ve Spojeném království hlasoval pro odchod z EU. Voliči „Remain“ byli zvláště oslabeni ve West Midlands a na severovýchodě Anglie (obě oblasti byly těžce postiženy deindustrializací). Ale i v poměrně prosperujícím jihovýchodě země, pokud se odečte od výsledků Londýn, hlasovala většina lidí pro odchod.²⁷⁸

Dle tabulek a grafů s podrobným popisem demografického členění sestavených deníkem *The Guardian*²⁷⁹ je patrné, že jedním z nejlepších ukazatelů toho, jak lidé hlasovali, byla jejich úroveň vzdělání. Vysokoškolsky vzdělaní lidé ve většině případů volili setrvání v EU, zatímco lidé s nižším vzděláním hlasovali pro odchod. Dalšími indikátory byly věk a výše příjmu. Čím byli obyvatelé obecně starší a měli menší příjem, tím byla větší pravděpodobnost, že budou volit odchod z Unie. Naopak mladší obyvatelé s vyššími příjmy hlasovali pro setrvání v EU. Z výše uvedených údajů vyplývá, že kromě Skotska a Severního Irska, hlasovala de facto celá britská dělnická třída a nižší střední třída žijící na anglickém venkově, proti setrvání. Výjimku tvořil pouze Londýn, centrum vládnoucí politické třídy, v němž naopak většina obyvatel hlasovala pro setrvání v EU.

²⁷⁸ CASSIDY, John. Why the Remain Campaign Lost the Brexit Vote. In: *New Yorker* [online]. New York, 2016 [cit. 2018-03-16]. Dostupné z: <https://www.newyorker.com/news/john-cassidy/why-the-remain-campaign-lost-the-brexit-vote>

²⁷⁹ EU referendum: full results and analysis. In: *The Guardian* [online]. London, 2016 [cit. 2018-03-16]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/politics/ng-interactive/2016/jun/23/eu-referendum-live-results-and-analysis>

Čím ale může být tato vzpoura proti elitám vysvětlena? Rozhodně je možné říci, že desetiletí globalizace, deregulace a politických změn, jež upřednostňovaly spíše vyšší střední třídu a bohaté, zanechaly Británii s obrovskými regionálními rozdíly, které následně zapříčinily změny ve volebních vzorcích. Jedna z teorií poukazuje i na rasismus a nativismus, který byl viditelný právě v protievropské kampani. Kampaň "Leave" se dostala do středu veřejného dění poté, co se jí podařilo posunout přetrvávající diskusi o ekonomickém dopadu Brexitu na problematiku přistěhovalců a národní suverenity. Přestože velká část imigrantů přicházejících do Velké Británie pochází z území mimo Evropskou unii, kampaň "Leave" soustředila svoji pozornost pouze na „svobodu pohybu pracovníků z Evropy“ jako jeden ze základních principů EU. V uplynulém desetiletí totiž přišlo do Británie mnoho imigrantů z Polska, Rumunska a dalších zemí východní Evropy. Ve Spojeném království, zejména v regionech s vyšším zastoupením dělnické třídy, tak byli nově příchozí považováni za konkurenty na pracovním trhu a vládou poskytovaných službách (vzdělávání, zdravotní a sociální péče). Většina obyvatel se domnívala, že počet imigrantů je již příliš vysoký a odchod z EU by ho mohl snížit. Proto tyto narůstající ekonomické obavy a nespokojenost obyvatel předseda UKIP Nigel Farage obratně využil ve své kampani namířené vůči imigrantům a dalším snadným cílům.²⁸⁰

Další teorie se domnívá, že kampaň "Leave" byla postavená na národních a kulturních hodnotách britské společnosti. Eric Kaufmann, britský profesor politologie, tvrdí, že při hlasování v referendu byly hlavními ukazateli věk, vzdělání, národní identita a etnická příslušnost spíše, než ekonomická nerovnost. Voliči byli motivováni identitami, nikoliv ekonomikou. Podle Kaufmanna právě geny, přísné rodičovství a nepříznivé okolnosti přispívají k averzi lidí vůči odlišnostem ve společnosti, které se následně propojí s jejich osobností. Proto lidé, kteří jsou otevření rozmanitosti ve společnosti, hlasovali spíše pro "Remain". Naopak lidé, kteří mají strach z cizího a neznámého, hlasovali pro odchod.²⁸¹ Jak jsem již zmínila, nejvíce dominantním tématem pro stranu „Leave“ však bylo přistěhovalectví.²⁸² Příznivci odchodu z EU zastávali konzistentní poselství postavené na heslu "převzít zpět kontrolu", a to právě nad přistěhovalcům, obchodními dohodami

²⁸⁰ CASSIDY, John. Why the Remain Campaign Lost the Brexit Vote. In: *New Yorker* [online]. New York, 2016 [cit. 2018-03-16]. Dostupné z: <https://www.newyorker.com/news/john-cassidy/why-the-remain-campaign-lost-the-brexit-vote>

²⁸¹ KAUFMANN, Eric. It's NOT the economy, stupid: Brexit as a story of personal values. In: *Blogs.lse.ac.uk* [online]. London, 2016 [cit. 2018-03-16].

Dostupné z: <http://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/personal-values-brexit-vote/>

²⁸² Kampaň „Leave“ přispěla k tématu imigrace 25 diskuzními tématy, kampaň Remain pouze 12.

či legislativou. Členové kampaně „Leave“ zdůrazňovali v kontextu imigrace i další subtémata (například imigranti navyšují konkurenci na pracovním trhu, snižují životní úroveň a vytvářejí tlak na služby a bydlení), avšak zároveň zmínili potřebu znovu posílit vazby se zeměmi Commonwealthu, nikoliv s EU. Kampaň "Remain" naopak imigraci nepokládala za negativní jev a zdůrazňovala, že Spojené království má sice problémy, ale ty nejsou způsobeny pouze imigranty a odchod z EU nevyřeší problém s kontrolou přistěhovalců. Její představitelé se rovněž snažili zdůraznit, že většina přistěhovalců naopak pozitivně přispívá Velké Británii. Strana "Remain" se také zpočátku kampaně snažila zvýšit znalosti a povědomí o EU a jejich zásluhách. Jinými slovy, snažili se poskytnout důkazy založené na skutečnostech, například do jaké míry přistěhovalci přispívají příznivě k hospodářství. V průběhu kampaně však byla Cameronova vláda obviněna veřejností, že ve skutečnosti nemá žádné prostředky, pomocí nichž může snížit počet imigrantů, kteří přijdou do Británie podle pravidel EU pro volný pohyb pracovníků. Během kampaně byla imigrační úroveň prezentována na 333 000 osob. Konzervativní vláda tak podle většiny obyvatel nedokázala splnit svůj závazek snížit úroveň imigrace na desítky tisíc ročně, který slíbila na začátku své vlády. Problematika přistěhovalců se proto stala nejen pro Konzervativní stranu, ale i pro příznivce setrvání v EU osudnou.

V kampani "Remain" byl stěžejním tématem nepříznivý ekonomický dopad na celé Spojené království, který zemi postihne, pokud voliči zvolí odchod. Kampaň "Leave" se naopak ekonomickému vlivu Brexitu spíše vyhýbala, a diskusi se snažila odklonit na další témata spojená s hospodářstvím (*„ekonomika Spojeného království je dostatečně silná, aby byla úspěšná i bez členství v EU, a proto také britští podnikatelé z velké části podporují odchod“*). Kampaň pro odchod se tedy rozhodla nezabývat jedním z hlavních témat kampaně "Remain" – ekonomikou. Tím zabránila tomu, aby se musela v této diskusi více angažovat a poukázat tak na své slabiny. V této oblasti totiž nedisponovala příliš přesvědčivými argumenty.²⁸³ Straně „Remain“ během kampaně bohužel uškodilo i nepřesné citování předsedy Lorda Rose, kdy se měl údajně v jednom z rozhovorů vyjádřit, že: *„mzdy se zvýší, pokud Británie odejde z EU“*. Ve skutečnosti však řekl, že: *„se platy naopak sníží, když voliči zvolí Brexit“*. Avšak tato poznámka, opakovaně citovaná současným ministrem zahraničí a bývalým starostou Londýna Borisem Johnsonem,

²⁸³ SHAW, Duncan, Chris M. SMITH a Judy SCULLY. Why did Brexit happen? Using causal mapping to analyse secondary, longitudinal data. *European Journal of Operational Research* [online]. 2017, 263(3), 1019-1032 [cit. 2018-03-16]. DOI: 10.1016/j.ejor.2017.05.051. ISSN 03772217. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0377221717305155>

ostatními podporovateli odchodu z EU i britským tiskem, straně „Remain“ hned na počátku kampaně při debatě o Brexitu silně uškodila.²⁸⁴ Předseda kampaně byl následně v médiích pod silným drobnohledem a jeho výroky některými britskými médii až zesměšňovány, proto se rozhodl kampaň podporovat jen „zpovzdálí“.²⁸⁵

Při porovnání obou kampaní lze říci, že obě strany de facto diskutovaly o stejných tématech, avšak z protichůdných pozic. V závěru se obě strany snažily zasáhnout emoce voličů a nebály se osočit jedna druhou. Strana „Remain“ zdůrazňovala, že jejich kampaň disponuje argumenty založenými na faktech, které potvrzují odborníci, na rozdíl od kampaně pro odchod, která je postavená na šíření poplašných a nepravdivých zpráv. Strana „Leave“ naopak zase prohlašovala, že kampaň pro setrvání úmyslně zastrašuje voliče, protože vyjádření expertů nemusí být vždy směrodatná a mohou se mýlit. Dále tvrdila, že odborníci, na které se strana "Remain" odkazuje, nemusejí být důvěryhodní a nezávislí. Příznivci setrvání se však bránili slovy, že "Leave" na experty neodkazuje, protože nikdo z nich odchod nepodporuje.²⁸⁶

Pokud by se straně „Remain“ podařilo během probíhající kampaně přesvědčit alespoň dva váhající voliče ze sta, zvítězila by, avšak zpočátku svoji kampaň silně podcenila. Steve Hilton, bývalý poradce Camerona, podotkl, že kampaň pro setrvání byla opačným táborem voličů oprávněna nazývána jako „strach z projektu“ („project fear“): „*Spíše než aby kampaň získala voliče, mnohé naopak odradila*“. Premiér David Cameron a kancléř státní pokladny George Osborne se měli raději snažit zdůrazňovat pozitiva plynoucí ze členství v EU, než hned zpočátku vystrašit voliče argumenty, že hlasováním pro odchod uvrhnou ekonomiku Spojeného království do recese a náklady na průměrnou domácnost se rapidně zvýší. I přesto, že měla podporu odborníků (například Institut pro daňové studie), kteří jejich varování na prudké snížení britské ekonomiky po vystoupení potvrzovali. Na tyto prognózy však politik Nigel Farage reagoval slovy, že je Institut přece

²⁸⁴ MASON, Rowena. Lord Stuart Rose 'misquoted' on post-Brexit wage increases. In: *The Guardian* [online]. London, 2016 [cit. 2018-03-29].

Dostupné z: <https://www.theguardian.com/politics/2016/jun/14/lord-stuart-rose-misquoted-post-eu-brexit-wage-increases>

²⁸⁵ DEACON, Michael. EU referendum: Lord Rose makes his most remarkable blunder yet. In: *The Telegraph* [online]. London, 2016 [cit. 2018-03-29].

Dostupné z: <https://www.telegraph.co.uk/news/newstopics/eureferendum/12180580/EU-referendum-Lord-Rose-makes-his-most-remarkable-blunder-yet.html>

²⁸⁶ SHAW, Duncan, Chris M. SMITH a Judy SCULLY. Why did Brexit happen? Using causal mapping to analyse secondary, longitudinal data. *European Journal of Operational Research* [online]. 2017, **263**(3), 1019-1032 [cit. 2018-03-16]. DOI: 10.1016/j.ejor.2017.05.051. ISSN 03772217.

Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0377221717305155>

částečně financován Evropskou unií, a proto nemůže být objektivní. Příznivci setrvání tak v podstatě po celou dobu kampaně argumentovali tím, že zatímco Unie sice není „skvělá“, Británii bude bez ní ještě hůře.²⁸⁷ Strana „Remain“ tak založila většinu svých argumentů nikoliv na zdůrazňování hodnot a ctností evropského partnerství, ale na tom, co by se mohlo stát, pokud země zvolí Brexit. Kampaň se raději měla více zaměřit na pozitiva, která zajímají mladé britské voliče (výhody spojené s cestováním, studium či práce v Evropě).²⁸⁸ Další problém rovněž spočíval v euroskeptické části Konzervativní strany, která se rozhodla podpořit odchod z EU. Vládnoucí straně tak během kampaně chyběl jednotný a silný proevropský hlas.²⁸⁹ Například konzervativní poslanec a bývalý starosta Londýna Boris Johnson své rozhodnutí přidat se na stranu „Leave“ zdůvodnil slovy, že preferuje vztah založený na obchodu a spolupráci, než na nadnárodním prvku. Tím, že se Johnson rozhodl podpořit kampaň pro Brexit, tak kampaň „Remain“ zároveň přišla i o podporu jednoho z nejoblíbenějších britských politiků.²⁹⁰

Klíčovou roli během probíhajících kampaní však hrál britský tisk. Tiskové zprávy měly nezanedbatelný vliv na rozhodnutí voličů a následně na konečný výsledek referenda. Novinářská opozice vůči evropské integraci je v Británii dlouhodobým jevem. Vztah mezi Británií a EU byl v britském tisku často popisován spíše jako konfliktní než přátelský a vřelý. Většina britských novinářů své konání vysvětlovala nedostatečnou informovaností o fungování EU, která byla podle mnohých zapříčiněna neochotou britských úředníků v Bruselu poskytovat domácímu tisku aktuálně projednávaná témata. Čtenáři většiny britských deníků tak byli po celou dobu členství vystaveni spíše argumentům proti EU. Občané tak proto měli po celou dobu členství pocit, že disponují pouze omezenou možností přímo se angažovat v EU. V průběhu let tak mezi britskými občany tyto přetrvávající vzorce navyšovaly nedůvěru a euroskepticismus. Mezi podporovatele odchodu z EU během kampaně patřily převážně bulvární britské deníky (The Sun, The

²⁸⁷ CASSIDY, John. Why the Remain Campaign Lost the Brexit Vote. In: *New Yorker* [online]. New York, 2016 [cit. 2018-03-16]. Dostupné z: <https://www.newyorker.com/news/john-cassidy/why-the-remain-campaign-lost-the-brexit-vote>

²⁸⁸ LANE, Anthony. Britain Votes to Stand Alone. In: *New Yorker* [online]. New York, 2016 [cit. 2018-03-16]. Dostupné z: <https://www.newyorker.com/news/news-desk/britain-votes-maybe-for-the-last-time-on-whether-to-stand-alone>

²⁸⁹ GLENCROSS, Andrew. The EU referendum campaign. *Why the UK voted for Brexit: David Cameron's great miscalculation*. 1. London: Palgrave Macmillan, 2016, s. 35-47. Palgrave studies in European Union politics. ISBN 978-1137590008.

²⁹⁰ WATT, Nicholas. Boris Johnson joins campaign to leave EU. In: *The Guardian* [online]. London, 2016 [cit. 2018-03-29]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/politics/2016/feb/21/boris-johnson-joins-campaign-to-leave-eu>

Daily Mail, The Daily Star, The Daily Express a The Daily (Sunday) Telegraph), které cílily převážně na čtenáře z dělnické třídy. Během kampaně tak články na titulních stranách uvedených deníků často začínaly sloganem „převzít zpět kontrolu“ zejména nad přistěhovalectvím. Zprávy o migraci tak měly tendenci být během kampaně extrémně negativní a zdůrazňující, že přistěhovalci pouze zneužívají britský štědrý sociální stát. Mezi deníky podporující setrvání v EU patřil serióznější The Guardian, The Financial Times, The Times (The Daily) Mirror či The Independent. Přesto se deníkům podporujícím setrvání nepodařilo zvrátit rozhodnutí obyvatel opustit členství v EU a média podporující odchod z EU zůstala ve své propagaci mnohem dominantnější a hlasitější.²⁹¹

Nakonec vyčerpaná britská veřejnost při hlasování odmítla jak premiéra, kancléře státní pokladny, guvernéra Anglické banky, arcibiskupa z Canterbury, vůdce labouristické strany, vůdce liberálních demokratů, amerického prezidenta Baracka Obamu, šéfa Mezinárodního měnového fondu, tak mnoho dalších významných ekonomů a vedoucích pracovníků a zvolila Brexit. Vítězství kampaně „Leave“ se samozřejmě neobešlo bez politických důsledků. David Cameron odstoupil z funkce předsedy Konzervativní strany během několika hodin. Rozhodnutí delegovat zodpovědnost na britské občany ho nakonec stálo i místo. Na premiérském postu ho nahradila 13. července 2016 současná britská premiérka Theresa May.²⁹² I předseda labouristů Jeremy Corbyn byl po výsledcích hlasování některými svými spolustraníky obviněn, že během kampaně před referendem dostatečně nepodporoval tábor „Remain“. Několik let předtím, než se stal předsedou strany, byl totiž sám stoupencem odchodu Británie z EU. Jedině představitelé Skotské národní strany a většina strany DUP²⁹³ se snažili po celou dobu podporovat setrvání, přesto nakonec zůstali v menšině.²⁹⁴

V případě referenda o „Brexitu“ bylo zapotřebí, aby konzervativní vláda přišla s více pádnými důvody, proč se britským občanům vyplatí setrvat v EU. Většina občanů

²⁹¹FIRMSTONE, Julie. Newspapers' editorial opinions during the referendum campaign. In: *Referendum analysis* [online]. London, 2016 [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: <https://www.referendumanalysis.eu/eu-referendum-analysis-2016/section-3-news/newspapers-editorial-opinions-during-the-referendum-campaign/>

²⁹² Theresa May dne 18. dubna 2017 oznámila uskutečnění předčasných parlamentních voleb ještě téhož roku (3. června). Své konání odůvodnila slovy, že chce zintenzivnit svoji moc při jednáních o Brexitu s evropskými představiteli. Byla si vědoma toho, že labouristé, SNP a další opoziční strany i členové Sněmovny lordů se pokusí její strategii zablokovat a zmařit. Britská premiérka však nakonec po volbách počet míst ve sněmovně nenavýšila a skončila oslabená. Konzervativci získali pouze 317 míst, pro získání většiny bylo však potřeba 326 míst. May se tak musela spolehnout na podporu deseti poslanců z Demokratické unionistické strany Severního Irsku.

²⁹³ Democratic Unionist party

²⁹⁴ HUNT, Alex a Brian WHEELER. Brexit: All you need to know about the UK leaving the EU. In: *Bbc.com* [online]. 2018 [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887>

chtěla slyšet, jakými způsoby se vláda vyrovná s imigrací, a že jí mohou v této otázce důvěřovat, to jim proevropská strana neposkytla. A to na rozdíl od strany UKIP, která své nepřátelství vůči EU a antiimigrační postoj dávala hlasitě po celou dobu své kampaně najevo. Současná premiérka Theresa May proto po svém zvolení prohlásila, že jedním z hlavních poselství z výsledků referenda pro ni je, že hlavním přáním většiny britských občanů je snížit přistěhovalectví. Proto se bude po dobu své vlády snažit, aby se imigrace stala ústředním tématem probíhajících jednání o Brexitu a dostala se tak na "udržitelnou" úroveň 100 000 nově příchozích ročně.

6.2 Dopady Brexitu

Červnové referendum, při němž se britští voliči rozhodli opustit Evropskou unii, je pokládáno za politickou a ústavní revoluci. Účinky hlasování mohou být dalekosáhlé, a to jak pro Spojené království, tak EU. Británie, Evropa ani Spojené státy americké nebudou mít prospěch z toho, že bude Evropská unie menší a roztržitější. Šok, který následoval po rozhodnutí je stále přítomný - ústavně, politicky a ekonomicky. Avšak to, co někteří vidí jako katastrofu pro Británii a pro EU, naopak jiní vnímají jako příležitost začít znovu. Velká Británie vystoupila z Evropské unie po 43 letech členství a rok 2016 se do budoucna už navždy zapíše jako rok „Brexitu“. Jedná se o bezprecedentní událost pro Evropskou unii od jejího vzniku až po současnost. Dne 29. března 2017 premiérka Theresa May oficiálně oznámila předsedovi Evropské rady Donaldovi Tuskovi záměr vystoupit z EU dle čl. 50 Smlouvy o Evropské unii (SEU)²⁹⁵. Podle článku 50 Lisabonské smlouvy musí Británie během dvou let, konkrétně do 29. března 2019, vyjednat podmínky pro vystoupení z EU. Celkově by měly být do té doby podepsány dvě dohody - dohoda o podmínkách vystoupení a dohoda o rámci budoucích vztahů. Odchod členského státu z EU, o němž jsme nikdy nevěřili, že ho budeme svědky, ale přesto jsme se jimi nakonec stali. Dne 29. března 2019 přestane být Velká Británie oficiálně členem Evropské unie. Fenomén „Brexit“ a způsob, jakým bude v roce 2019 dokončen, bude mít významný dopad na budoucnost celé Evropské unie. Mezitím musí ještě tento rok proběhnout v britském parlamentu hlasování o brexitové dohodě.

²⁹⁵ Členský stát, který se rozhodne vystoupit z EU, oznámí své rozhodnutí Evropské radě, s přihlédnutím k pokynům sjedná ER se státem dohodu o podmínkách jejího vystoupení a budoucího vztahu s Unii. Zástupce vystupujícího státu v Evropské radě nebo Radě se dále neúčastní jednání ani rozhodnutí ER či Rady. Dohodu o vystoupení uzavře Rada prostřednictvím KV po obdržení souhlasu EP. Smlouvy přestanou být pro daný stát platné poté, co dohoda vstoupí v platnost nebo pokud se tak neuskuteční do dvou let po oznámení.

Jak bylo již řečeno, britské referendum mělo vážný dopad na ekonomickou sféru jak pro Spojené království, tak pro EU i světovou ekonomiku. V oblasti hospodářství přicházely předpovědi s katastrofickými scénáři, které měly nastat po vystoupení Británie z EU. Například guvernér anglické banky, Paul Carney, se již během kampaně před referendem snažil upozorňovat na nepříznivé ekonomické důsledky, které nastanou, pokud si voliči zvolí „Brexit“. I zpráva Světového hospodářského fóra o globální agendě Rady Evropy předpověděla, že „Brexit“ může mít značný vliv na systémovou úroveň celé EU, neboť představuje velké riziko a hrozby zejména na regionální úrovni, a to jak na hospodářský růst, pracovní místa tak i na investice v celé Evropě. Mezi nejčastější předpovědi také patřilo vypuknutí okamžité hospodářské krize. Den po referendu britská libra skutečně na devizových trzích klesla na nejnižší úroveň za posledních 30 let, avšak krátce poté svoji ztrátu opět vyrovnala. V roce 2017, rok po referendu, pokračovala ekonomika Spojeného království v růstu téměř stejným tempem jako v roce 2016 před referendem. Inlace se od června roku 2016 sice zvýšila na 3 %, ale naopak nezaměstnanost nadále klesla až na 4,4 %.²⁹⁶ Dalším předvídaným důsledkem Brexitu byla možnost uskutečnění druhého referenda o nezávislosti Skotska. „*Lidé ve Skotsku vidí svou budoucnost jako součást Evropské unie,*“ řekla Nicola Sturgeonová, první ministryně Skotska a předsedkyně SNP krátce poté, co dorazily „Brexitové“ výsledky.²⁹⁷ Tato předpověď se však zatím nenaplnila.

Další možné důsledky Brexitu se týkají i stále nevyjasněného postavení skoro tři milionů pracovníků z Evropy žijících ve Spojeném království, kteří pokládali výsledek hlasování za určitou zradu a zároveň se začali obávat o svůj budoucí život a práci. EU proto v současné době musí najít koherentní a pozitivní vizi sebe sama, aby přežila krizi, v níž se ocitá v důsledku kombinace Brexitu, problémů eurozóny a přílivu uprchlíků. Šance na konání druhého referenda, při němž by občané znovu hlasovali o členství v EU, je v současné době už téměř nulová. Objevily se také návrhy, aby angličtina přestala být dominantním jazykem v EU, což by se ale pravděpodobně prokázalo v masivním anglofonním globálním obchodním prostředí jako kontraproduktivní. Je však zcela zřejmé, že ztráta britského vlivu při rozhodování bude mít hluboký dopad na kulturu a procesy v EU. Bude rovněž záležet, zda se Velká Británie dohodne s EU na "měkkém Brexitu" („soft

²⁹⁶ HUNT, Alex a Brian WHEELER. Brexit: All you need to know about the UK leaving the EU. In: *Bbc.com* [online]. 2018 [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887>

²⁹⁷ Brexit: Nicola Sturgeon says second Scottish independence vote 'highly likely'. In: *BBC* [online]. London, 2016 [cit. 2018-03-30]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-36621030>

Brexit“), při němž Británie opustí EU, ale stále bude mít přístup na společný trh, výměnou za to, že umožní volný pohyb pracovníků EU do země. Tuto cestu by rádi uvítali opoziční labouristé. Anebo naopak zvolí "tvrdý Brexit" („hard Brexit“), preferovaný britskou premiérkou, při němž Spojené království zcela opustí společný trh a bude separátně uzavírat obchodní dohody s ostatními státy. I ostatní členské země se krátce po referendu začaly obávat, že jejich občané budou také požadovat konání referenda o členství v EU. Obdobná situace ale zatím v žádném dalším členském státě nenastala.²⁹⁸ Dne 19. března 2018 se Spojené království dohodlo s Evropskou unií na přechodném období, které bude trvat od 29. března 2019 do 31. prosince 2020. Občané EU, kteří přijdou do Spojeného království mezi těmito dvěma daty, budou mít stejná práva a záruky jako ti, kteří do země přišli před Brexitem. Spojené království bude moci během přechodného období vyjednávat, podepisovat a ratifikovat vlastní obchodní dohody, avšak bude nadále součástí stávajících obchodních dohod EU s ostatními zeměmi. Bude se moci také účastnit společné rybářské politiky až do konce roku 2020. Severní Irsko bude nadále součástí jednotného trhu a celní unie, aby se zabránilo tzv. tvrdé hranici s Irskem. Spojené království ještě musí do příštího roku uzavřít dohodu o rámci budoucích vztahů s EU, zejména o obchodních vztazích.

Vzhledem k výše zmíněné diskusi lze však konstatovat, že Brexit je výzvou nejen pro Spojené království, ale i pro Evropskou unii. Pro Unii bude odchod Spojeného království citelnou ztrátou, protože Británie se i přes svůj spíše euroskeptický přístup snažila během svého členství podílet na reformě EU a podporovat otevřený trh. Všechny výše zmíněné predikce tak mohou v nadcházejících letech omezit schopnost EU dále utvářet svoji politiku. Absence Británie může Unii vystavit situaci, kdy bude státní intervence a protekcionismus ovlivňovat hospodářskou politiku. Podobně jako Spojené království (pokud bude provádět politiku protekcionismu, xenofobie a izolace), může v budoucnu čelit ekonomickému selhání. Pokud však Spojené království zavede politiku volného obchodu, ambiciózní deregulaci a vyvážený přístup k ekonomické migraci, mohlo by to být přínosnější pro všechny zúčastněné, ať už uvnitř EU nebo mimo ni. Příjemné je, že EU podporuje svobodu prostřednictvím volného pohybu zboží, služeb, lidí a kapitálu, avšak už spíše s nepříjemnými omezeními a předpisy. Spojené království by proto mělo

²⁹⁸ GILMARTIN, Thomas. Brexit and the European Union: Causes and consequences. *MultiLingual: Oct/Nov2016* [online]. 2016, 27(7), 58-64 [cit. 2018-03-02]. ISSN 1523-0309. Dostupné z: search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bth&AN=118546276&lang=cs&site=ehost-live.

přijmout preventivní opatření ještě předtím, než opustí Unii, podobně jako EU, která musí provést ve svých politikách určité reformy, neboť obě strany se pravděpodobně budou potýkat se situací, která je může ohrozit.²⁹⁹

²⁹⁹ BUKHARI, Syed Shahid Hussain, Syed Mussawar Hussain BUKHARI a Yasmin ROOFI. Brexit: A Challenge for United Kingdom and European Union. *Pakistan Journal of Social Sciences (PJSS)* [online]. 2016, **36**(2), 665-674 [cit. 2018-03-18]. ISSN 2074-2061. Dostupné z: <http://bzu.edu.pk/research.asp>

Závěr

V úvodu práce jsem si stanovila hypotézu, že Velká Británie v průběhu svého členství v Evropské unii ve zkoumaném časovém období (1993 – 2016) neměla jednotnou a dlouhodobou koncepci evropské politiky a jednotlivé vlády (Major, Blair, Cameron) zastávaly rozdílné přístupy vztahující se k evropské integraci. Domnívám se, že provedená analýza jednotlivých přístupů britských premiérů a jejich vlád moji hypotézu z velké části potvrdila. Od vstupu do Společenství (Evropské unie) až do současnosti se u moci vystřídal obě nejsilnější politické strany a celkem devět premiérů se širokou škálou přístupů k domácí a mezinárodní (evropské) politice. Přesto lze říci, že minimálně jeden společný znak vlády sdílely, ať už byly jejich počáteční postoje a záměry jakkoliv proevropské, koncem jejich působení premiéři projevovali známky podezřívavosti a určitého nepřátelství vůči nadnárodní integraci. To se pochopitelně projevilo na celkovém přístupu Británie vůči Evropské unii. Jako příklad mohou být uvedeny některé události z historie, které bezesporu vzájemný vztah s Evropou ovlivnily. Patří sem například opětovné projednání podmínek přistoupení, referendum o členství v roce 1975, nesouhlas s příspěvkem do rozpočtu, odmítnutí podepsat Sociální chartu a později její začlenění do SEU, pozdní vstup a předčasný odchod z mechanismu směnných kurzů v 90. letech, vyjednané výjimky při ratifikaci Maastrichtské smlouvy, krize BSE, problémy při ratifikaci návrhu Ústavní smlouvy a referendum o Brexitu v roce 2016, při němž se Britové rozhodli vystoupit z Evropské unie.³⁰⁰

Dospěla jsem k názoru, že obavy o zachování svrchovanosti hrály při formování britských postojů k evropskému integračnímu procesu vždy klíčovou roli. Jednotlivé vlády se samozřejmě lišily v důrazu, jaký kladly na svrchovanost, ale nikdo nikdy nezpochybnil její význam a důležitost. Ochota spolupracovat na mezivládním, ale nikoliv na nadnárodním základě, charakterizovala britskou politiku až do prvního pokusu o členství ve Společenství v roce 1961. Tato politika je patrná už v odmítnutí zapojit se na počátku padesátých let do plánů na vznik ESUO a později se v období 1955-57 účastnit jednání o založení EHS a Euratom. Na druhou stranu se Británie snažila aktivně podporovat formování Západoevropské unie (ZEU)³⁰¹ a Evropské sdružení volného obchodu (ESVO).

³⁰⁰ ASPINWALL, Mark. Structuring Europe: Powersharing Institutions and British Preferences on European Integration. *Political Studies* [online]. 2016, 48(3), 415-442 [cit. 2018-03-01]. DOI: 10.1111/1467-9248.00268. ISSN 0032-3217. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1111/1467-9248.00268>

³⁰¹ Západoevropská unie (1954), mezivládní a obranná vojenská organizace se sídlem v Bruselu, která zanikla v roce 2011.

Suverenita neboli svrchovanost je v Británii citlivým pojmem spojeným s mocí, autoritou, nezávislostí a výkonem vůle.³⁰² V Británii se svrchovanost tradičně používá ve třech hlavních směrech. Za první, tzv. populární suverenita, při níž autorita rozhodovacích orgánů a zákonů, které učiní, pochází směrem od občanů. Za druhé, parlamentní svrchovanost, která odkazuje na dlouhou tradici parlamentní nadřazenosti a přesvědčení, že žádný zákon ani jiný nástroj nebrání Parlamentu, aby činil cokoli, co si přeje. A to buď formou nových zákonů, nebo zrušením těch stávajících. Za třetí, národní či státní suverenita, jež odkazuje na právní způsobilost rozhodovacích činitelů přijímat rozhodnutí o britských zákonech a politikách, aniž by podléhala vnějším omezením. Po vstupu Británie do Společenství však došlo k postupnému omezení části svrchovanosti. Svrcovanost byla ve velmi krátkém čase přímo a vážně ohrožena formálním převedením rozhodovacích pravomocí na evropskou úroveň. Británie samozřejmě není jedinou zemí EU, která vyjádřila obavy o ztrátu své národní svrchovanosti, měla je například Francie za vlády Charlese de Gaulla v 60. letech či Dánsko při referendu o přijetí Maastrichtské smlouvy v roce 1992. Ale v žádném jiném státě EU nebyly obavy o ztrátu svrchovanosti tak silné, nebo se otázka suverenity nestala trvalou záležitostí projednávající se v politických debatách. Obava z narušení národní suverenity po vstupu Velké Británie do Společenství vyvolala živou veřejnou diskusi a sehrála významnou roli při formování postojů britských vlád a politických stran vůči Společenství (EU).³⁰³

Hlavní aspekty přístupu jednotlivých britských premiérů a jejich vlád k národní suverenitě v kontextu Evropské unie/integrace lze popsat následovně. Za první, rozsah ztráty svrchovanosti vyplývající z členství byl značný a její dynamika se od poloviny 80. let výrazně zvyšovala. Za druhé, bez ohledu na rozdíly mezi přístupy jednotlivých vlád k otázce svrchovanosti a různými názorovými postoji uvnitř politických stran, panovala většinu času mezi oběma stranami určitá míra konzistence postojů týkajících se suverenity. Za třetí, labouristé a konzervativci se však tradičně lišili jak v rozsahu, tak v povaze svých obav o ztrátu suverenity. Povaha těchto rozdílů prošla od poloviny 80. let výraznou změnou, přičemž postoje obou stran se v některých ohledech zcela proměnily. Labouristická strana začala podporovat principy kolektivního rozhodování v Unii, zatímco

³⁰² ASPINWALL, Mark. Structuring Europe: Powersharing Institutions and British Preferences on European Integration. *Political Studies* [online]. 2016, 48(3), 415-442 [cit. 2018-03-01]. DOI: 10.1111/1467-9248.00268. ISSN 0032-3217. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1111/1467-9248.00268>

³⁰³ NUGENT, Neill. Sovereignty and Britain's membership of the European Union. *Public Policy and Administration* [online]. 2016, 11(2), 3-18 [cit. 2018-03-01]. DOI: 10.1177/095207679601100202. ISSN 0952-0767. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/095207679601100202>

Konzervativní strana se naopak začala znepokojovat ústředními rysy celého integracionistického pojetí integrace.³⁰⁴

Jak bylo již nastíněno, otázka týkající se národní suverenity rozdělila i dvě nejvýznamnější britské politické strany, Konzervativní a Labouristickou, vzájemně se střídající u moci, a stala se předmětem přetrvávající politické diskuse. Až do poloviny 80. let měla Labouristická strana mnohem větší potřebu vyjadřovat se k nutnosti ochrany národní svrchovanosti než Konzervativní strana. Přestože konzervativci byli vždy vnímáni více jako nacionalistická strana, od 60. let začali podporovat členství ve Společenství a dřívější předsudky odsunuli do pozadí. Začali si totiž uvědomovat politické a ekonomické vyhlídky, které členství britskému hospodářství a podnikání přinese. Naopak labouristé měli v tomto období problémy se zaváděním socialistického programu, který se příliš neshodoval s principy Společenství. Členství ve Společenství považovali za neslučitelné s národní strategií státní modernizace průmyslu, kterou levice podporovala. Porážka labouristů v nadcházejícím referendu o setrvání Británie v ES v roce 1974 rychle vedla k tomu, že vláda premiéra Wilsona opustila průmyslovou strategii.³⁰⁵

V důsledku toho začala být Konzervativní strana vnímána jako strana proevropská, jež se snažila, aby bylo členství v zemi obecně akceptováno. A to alespoň částečně, na úrovni vládního kabinetu, parlamentu a aktivistů. Kvůli tomuto přístupu měli konzervativci tendenci potlačovat a zlehčovat problematiku národní suverenity. Naopak labouristé byli až do svého „obnovení“, zahájeném pod vedením předsedy Neila Kinnocka po porážce ve všeobecných volbách v roce 1983, mnohem opatrnější ke členství Británie ve Společenství. Proto se více obávali ztráty národní suverenity než konzervativci. Stranická politika labouristů oscilovala mezi neochotným přijetím principů ES (1964-70), následně hlubokým skepticismem ohledně členství (1974-79) a na počátku 80. let silnou opozicí vůči samotnému pojetí členství. Labouristé zdůrazňovali a obhajovali důležitost zachování svrchovanosti, protože ji považovali za důležitou samu o sobě jako součást podstaty a struktury národnosti. Je ale také nutné zdůraznit, že labouristé se k ochraně

³⁰⁴ NUGENT, Neill. Sovereignty and Britain's membership of the European Union. *Public Policy and Administration* [online]. 2016, **11**(2), 3-18 [cit. 2018-03-01]. DOI: 10.1177/095207679601100202. ISSN 0952-0767. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/095207679601100202>

³⁰⁵ RADICE, Hugo. Britain and Europe: Class, state and the politics of integration. *Capital & Class* 93 [online]. 2016, **31**(3), 27-46 [cit. 2018-03-01]. DOI: 10.1177/030981680709300103. ISSN 0309-8168. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/030981680709300103>

státní suverenity často upínali v okamžiku, kdy potřebovali uskutečnit změny v socialistické politice nebo pokud byla strana zrovna v opozici vůči vládnoucí straně.³⁰⁶

Avšak poté, co konzervativci v roce 1979 převzali vládní úřad, některé ztráty svrchovanosti byly přijaty jako nevyhnutelné. Zejména dva vzájemně v praxi propojené procesy vedly k tomu, že rozsahu a povaze možné ztráty suverenity začala být mezi konzervativci věnována zvýšená pozornost. Prvním procesem bylo rozsáhlé institucionální a politické prohloubení integrace, k němuž došlo v polovině 80. let a ke kterému přispěla i premiérka Margaret Thatcherová podpisem Jednotného evropského aktu. Druhým procesem byl nárůst euroskeptických názorů v řadách Konzervativní strany, který byl paralelní s pokrokem integračního prohlubování (viz jednání o Maastrichtské smlouvě na počátku 90. let). Vláda se snažila zajistit, aby se na nadnárodní úrovni zabývala Evropská unie pouze společným trhem a co nejméně zasahovala do dalších klíčových politik. V průběhu 80. let se tak situace obrátila. Konzervativní strana se začala více zabývat ochranou národní suverenity na rozdíl od Labouristické strany, která tyto obavy naopak přestala pokládat za klíčové. Labouristé si začali uvědomovat, že pokud chtějí obecně ve volbách mezi voliči uspět, musí zmírnit přetrvávající skepticismus/nepřátelství vůči členství v EU.³⁰⁷

Labouristická strana následně zaznamenala posun od kolektivistického socialismu k sociální demokracii a jejich volební program se tak stal plně kompatibilní s principy EU. Konzervativci naopak začali rozšiřovat svou vazbu na neintervenci, volnou tržní ekonomiku a stále častěji ji spojovali s tvrzeními o významu národního sebeurčení a minimální politické intervenci zvenčí. Příliš velké omezování suverenity tak začalo být považováno za nevídané. V oblasti liberalizace ekonomiky se od vlády Margaret Thatcherové stalo hlavním cílem deregulované hospodářství, soukromý sektor a trh práce. Právě v 80. letech byla Velká Británie jedním z tahounů Společenství v oblasti již zmíněné ekonomické liberalizace a deregulace. Uvedené politiky byly nakonec ostatními členskými státy přijaty a staly se hlavními cíli Evropské komise.³⁰⁸ Avšak vliv EU se začal rozšiřovat i do dalších politických oblastí, zejména do rozvoje v sociální oblasti. Konzervativci začali

³⁰⁶ NUGENT, Neill. Sovereignty and Britain's membership of the European Union. *Public Policy and Administration* [online]. 2016, **11**(2), 3-18 [cit. 2018-03-01]. DOI: 10.1177/095207679601100202. ISSN 0952-0767. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/095207679601100202>

³⁰⁷ Tamtéž

³⁰⁸ VÁŠKA, Jan a Zuzana KASÁKOVÁ. Velká Británie a EU: váhavý člen i efektivní administrátor. Evropská unie v členských státech a členské státy v Evropské unii: europeizace vybraných zemí EU. Praha: Eurolex Bohemia; VIP Books, 2007, 168-200.

být proto značně nejistí a domnívali se, že agenda sociální politiky by neměla být součástí té evropské. Tento postoj se následně projevil v minimalistickém přístupu vlády k politickému a institucionálnímu prohloubení na mezivládních konferencích v letech 1990-91 a později v roce 1996 před první revizí Smlouvy o EU.

Maastrichtská smlouva dojednaná na mezivládní konferenci v roce 1991 viditelně napomohla k rozšíření evropského procesu. Důkazem byl vznik společné Hospodářské a měnové unie (HMU), který postupně vedl k vytvoření jednotné evropské měny. Smlouva o EU se ale snažila učinit změny i v oblasti Společné bezpečnostní a obranné politiky (SBOP) a poskytnout tak Unii větší roli v oblasti obrany a zahraničních vztahů. A to především prostřednictvím užší kooperace mezi členskými státy v oblasti azylu a ilegální imigrace či organizovaného zločinu.³⁰⁹ S tím ale Velká Británie nesouhlasila, a proto se na summitu v Maastrichtu v roce 1991 premiér John Major snažil o zpomalení komunitarizace Společenství, zejména v oblasti zahraničních a vnitřních věcí. Mezi nejvýznamnější kroky, které vláda učinila v úsilí o ochranu svrchovanosti během Maastrichtských jednání, patřil bezesporu vyjednaný opt-out z HMU a ze Sociální kapitoly. Později si Británie vyjednala výjimku i v oblasti Schengenského prostoru. Naopak labouristé začali kvůli rozvoji sociální politiky Unii vnímat více jako svého ideologického přítele než nepřítele. Je proto možné tvrdit, že labouristé postupně nahradili konzervativce na postu „proevropské“ strany, přestože se zcela neodvrátili od představy nezávislých států.

Nakonec však obavy o zachování suverenity převládly, a proto se na mezivládní konferenci v roce 1996 konzervativní vláda Johna Majora postavila proti návrhům na začlenění mezivládního pilíře SZBP a SVV do nadnárodního pilíře EU. Rovněž otázka týkající se společné měny vyvolala v Británii dlouholetou debatu. Zejména proto, že HMU byla považována za příliš omezující a nepružnou, podobně jako byla sociální politika pokládána za škodlivou pro hospodářskou konkurenceschopnost. Labouristický premiér Tony Blair, který nahradil ve vládě konzervativního premiéra Majora, vnímal svrchovanost nejen jako schopnost jedné země říkat „ne“, ale jako sílu maximalizovat národní sílu a

³⁰⁹ DOREY, Peter. *Policy making in Britain: an introduction*. Second edition. Los Angeles: SAGE, c2014, s. 208-230.

schopnost v oblasti podnikání, obchodu, zahraniční politiky, obrany a boje proti zločinu. Svrchovanost měla být využita jako určitá národní výhoda.³¹⁰

Ráda bych nyní potvrdila či vyvrátila i druhou hypotézu, kterou jsem si na začátku práce stanovila. Pokud by kampaň „Remain“ (Setrvání) lépe informovala britské občany o kladných přínosech plynoucích ze členství v EU, vyjma těch ekonomických, a snažila se vyvrátit nepravdivé informace prezentované kampaní „Leave“ (Odchod), Británie by zůstala v Evropské unii. Domnívám se, že analýza a komparace obou probíhajících kampaní potvrdily i druhou hypotézu. Podle mého názoru vysílala kampaň „Leave“ k voličům více konzistentní zprávy. I když se soustředila na méně témat, zaměřila se zejména na ta klíčová (imigrace), která zajímala většinu voličů, a budovala argumenty prostřednictvím hojně navštěvovaných televizních debat. „Remain“ byla v podstatě založena pouze na transakčních výhodách plynoucích ze členství Británie v EU a značné ekonomické nejistotě, která by následovala po odchodu z EU. Podobné argumenty použila Cameronova vláda i v roce 2014 během referenda o nezávislosti Skotska, kde byly nakonec zúročeny (Skotsko se rozhodlo zůstat součástí Spojeného království). V rámci referenda o Brexitu, se však zdůrazňování pouze ekonomických výhod členství ukázalo jako nedostatečný argument pro přesvědčení tak velké části euroskeptických voličů. Kampaň „Vote leave, take control“ naopak přesně poukázala na skutečnosti, které britským občanům ve vztahu k Evropské unii vadily, a proto se u veřejnosti setkala s mnohem větším ohlasem. Kampaň byla postavena na úderných heslech, které reflektovaly náladu panující ve společnosti zasažené migrační krizí a s ní spojené obavy o ohrožení národní identity. Hlavním tématem kampaně pro odchod se proto stala imigrace, protože většina britských obyvatel již dlouhodobě požadovala snížit počet přistěhovalců. A to přestože disponovala nikoliv vždy pravdivými informacemi (zejména právě těmi týkajícími se imigrace).

Mezi argumenty podporující odchod, které strana „Leave“ ve své kampani voličům dále nabízela, patřilo, že Spojené království zaostává z důvodu příliš velkého množství pravidel, které EU ukládá podnikům, a zároveň stojí Británii miliardy liber za rok. Příznivci odchodu z Unie rovněž upozorňovali na zásadu „stále užší unie“, a zdůrazňovali, že se může jednat o krok k vytvoření tzv. „Spojených států Evropy“. Premiér

³¹⁰ NUGENT, Neill. Sovereignty and Britain's membership of the European Union. *Public Policy and Administration* [online]. 2016, **11**(2), 3-18 [cit. 2018-03-01]. DOI: 10.1177/095207679601100202. ISSN 0952-0767. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/095207679601100202>

Cameron se proto zpočátku snažil o vytvoření nových základů pro vztah mezi Velkou Británií a Evropskou unií. Sjednaná dohoda měla znovuobnovit svrchovanost Spojeného království tím, že se již dále nebude účastnit prohlubující se integrace. Přesto většinu obyvatel ani návrh nové dohody nepřesvědčil. Domnívali se, že po praktické stránce nebude mít žádný vliv na současný politický a ekonomický status Spojeného království v EU.

Britské referendum o EU se uskutečnilo 23. června 2016, pro setrvání v EU se vyslovilo 48 % voličů, pro odchod 52 %. Z toho Anglie (vyjma Londýna) hlasovala pro Brexit, naopak Skotsko a Severní Irsko pro setrvání. Samotné hlasování v referendu odhalilo výrazné rozdíly napříč jednotlivými regiony a generacemi obyvatel ve Spojeném království. V analýze a komparaci kampaně „Remain“ („setrvat“) a „Leave“ („odejít“) jsem prostřednictvím porovnání volebních výsledků dospěla k názoru, že pro regiony Spojeného království, v nichž je HDP na obyvatele nízké a je zde vyšší podíl osob s nízkým vzděláním a starších 65 let, bylo pravděpodobnější, že hlasovaly pro vystoupení z EU. Obecně je možné říci, že regiony, které se rozhodly zůstat, patřily mezi prosperující. Naopak regiony, kde zvítězila strana „Leave“, prošly za poslední desetiletí deindustrializací, spojenou s úbytkem pracovních míst a nižší životní úrovní obyvatel. Jejich obyvatelé se domnívali, že Spojené království nemůže z důvodu volného pohybu osob zabránit přistěhovalcům přicházejícím převážně z východní Evropy, které vnímali jako konkurenty na pracovním trhu. Pracovníci s nízkými příjmy na severu se tak mnohem více obávali imigrace, než pracovníci s vysokými příjmy v ekonomicky prosperujícím Londýně či na jihu Anglie.³¹¹ Kampaň „Leave“ tak své vítězství získala na základě názoru, že pravidla jednotného trhu příliš ohrožují svrchovanost a schopnost Spojeného království uspokojovat přání obyvatel, zejména právě pokud jde o přistěhovalce. V tomto kontextu se většina obyvatel anglických regionů rozhodla pro odchod z EU. Jejich rozhodnutí lze tedy vysvětlit tím, že tito občané měli silné obavy z přistěhovalců nebo čelili větší imigraci než jiné regiony.

Přestože je Brexit obtížným krokem, domnívám se, že Evropská unie bude pokračovat stejným směrem jako doposud a snažit se dále naplňovat své cíle v rámci prohlubování evropské integrace. Přestože v současnosti nelze přesně odhadnout, jak budou vypadat britsko-evropské vztahy i po roce 2019, věřím, že zvítězí společné

³¹¹ Arnorsson, Agust and Zoega, Gylfi, On the Causes of Brexit (August 23, 2016). CESifo Working Paper Series No. 6056. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2851396>

odhodlání obou partnerů udržovat prospěšnou spolupráci i v budoucnu. Do té doby však bude muset Velká Británie přijmout konkrétní vyjednávací pozice. Přesto se domnívám, že existuje společná vůle jak ze strany Velké Británie tak Evropské unie, aby se otázka vystoupení vyřešila co nejpřirozeněji a mezi oběma aktéry bylo do budoucna dosaženo co nejlepších vztahů a vzájemné spolupráce.

Summary

The aim of master's thesis "Attitudes to the UK membership in the European Union (1993-2016)" is to analyse the individual theoretical and political attitudes towards the UK membership in the European Union. In particular, the thesis focuses on the period after the adoption of the Maastricht Treaty in 1993, during the governments of Conservative Prime Minister John Major (1990-1997), Labour Prime Minister Tony Blair (1997-2005) and Conservative Prime Minister David Cameron (2010-2016), who called a referendum on "Brexit" in 2016. Because of the large number of approaches and theories related to European integration, the thesis will deal, in more detail, with the federalism theory, to which Great Britain has always strongly defined itself, in contrast to the model of multilevel governance that characterizes the current political system in Britain. The goal of the thesis is to define the relations between Great Britain and the EU by analysing individual attitudes and approaches of British Prime Ministers and their governments towards European integration. The main aspects of the approach of individual British Prime Ministers and their governments to national sovereignty in the context of the European Union / integration can be described as follows.

Firstly, the extent of the loss of sovereignty resulting from EU membership has been considerable and its dynamics has increased significantly since the mid-1980s. Secondly, irrespective of the differences between the governments regarding sovereignty as well as different views within political parties, most of the time, there was a (high) degree of consistency in the attitudes on sovereignty issues between the two parties. Thirdly, Labour and Conservatives have traditionally differed both in the extent and in the nature of their fears of losing sovereignty. The nature of these differences has undergone a significant change since the mid-1980s, when the attitudes of both sides completely changed in some respects. The Labour Party has begun to support the principles of collective decision-making in the Union, while the Conservative Party has begun to worry about the central features of the whole integrationist concept of the integration.

In order to identify the reasons that contributed to the British decision to leave the EU, the final part of the thesis deals with the comparison and analysis of the two ongoing "Leave" and "Remain" election campaigns preceding the 2016 „Brexit“ referendum. In my opinion, the "Leave" campaign has sent a more consistent message to voters. Even though focusing on fewer themes, the „Leave“ party mainly focused on the key topic

(immigration) that interested most voters as well as built arguments through widely-watched TV debates. "Remain" party's arguments were essentially based only on the transaction benefits of Britain's EU membership and considerable economic uncertainty that would follow when leaving the EU. However, emphasizing only the economic benefits of the membership, seems to be an insufficient argument for convincing so many Eurosceptic voters. On the other hand, the "Vote leave, take control" campaign has highlighted the fact that British citizens have frowned upon the European Union. That is why „Leave” party met with much greater public acceptance. The campaign was built on striking slogans that reflected the mood prevailing in the society affected by the migration crisis and its associated concerns regarding the threat to national identity. However, it has not always been true information (especially, when it comes to immigration).

Použitá literatura

Monografie

BACHE, Ian a Andrew JORDAN. Britain in Europe and Europe in Britain. *The Europeanization of British politics*. [New ed.]. New York: Palgrave Macmillan, 2006, s. 3 - 17. ISBN 14-039-9519-2.

BACHE, Ian. *Europeanization and multilevel governance: Cohesion policy in the European Union and Britain*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2008, str. 21 – 39. ISBN 978-0742541320.

BAUMAN, Zygmunt. *Myslet sociologicky: netradiční uvedení do sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1996. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), s. 43-46. ISBN 80-858-5014-1.

BURGESS, Michael. *Federalism and European union: the building of Europe, 1950-2000*. New York: Routledge, 2000. s. 23-54. ISBN 04-152-2647-3.

DOREY, Peter. *Major Premiership, 1990–1997: Politics and Policies under John Major*. London: Palgrave Macmillan 1999. ISBN 978-1349276073.

DOREY, Peter. *Policy making in Britain: an introduction*. Second edition. Los Angeles: SAGE, c2014, s. 208-230. ISBN 18-492-0848-4.

ECCLESHALL, Robert. a Graham S. WALKER. *Biographical dictionary of British prime ministers*. New York: Routledge, 1998, s. 392 – 399. ISBN 978-0415187213.

FIALA, Vlastimil, Pavel ŠARADÍN, Blanka ŘÍCHOVÁ, Markéta ŠŮSTKOVÁ, Jan OUTLÝ a Lenka ŠPIČANOVÁ. *Teoretické a metodologické problémy evropské integrace*. V Olomouci: Periplum, 2007, s. 31 – 61. Studie a analýzy. ISBN 978-80-86624-37-2.

FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. ISBN 978-80-7325-180-2.

FAJMON, Hynek. *Margaret Thatcherová a její politika*. 2., rozš. vyd. Brno: CDK, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010, s. 129-133. ISBN 978-80-7325-217-5.

GEDDES, Andrew. *The European Union and British politics*. [Repr.]. Basingstoke [u.a.]: Palgrave Macmillan, 2007, s. 1-32. ISBN 03-339-8121-9.

GLENCROSS, Andrew. *The EU referendum campaign. Why the UK voted for Brexit: David Cameron's great miscalculation*. 1. London: Palgrave Macmillan, 2016, s. 35-47. Palgrave studies in European Union politics. ISBN 978-1137590008.

HOOGE, Liesbet. a Gary MARKS. *Multi-level governance and European integration*. 1. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, c2001, s. 1 – 33. ISBN 978-0742510203.

HAAS, Ernst, B. *The uniting of Europe*. Reiss. Stanford, Calif: Univ. Pr, 1958, s. 16. ISBN 08-047-0515-1.

CHRYSSOCHOOU, Dimitris, N. *Theorizing European Integration*. 2nd ed. London: Sage Publications, 2000. ISBN 14-129-3165-7.

KING, Preston T. *Federalism and federation*. Baltimore, Md.: Johns Hopkins University Press, 1982, s. 17 – 56. ISBN 978-0801829239.

KRATOCHVÍL, Petr. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073674670.

MORAVCSIK, Andrew. *The choice for Europe: social purpose and state power from Messina to Maastricht*. Ithaca, N. Y.: Cornell University Press, 1998, s. 189 - 190. ISBN 978-0801485091.

PECKA, Emanuel. *Sociologie politiky*. Praha: Grada, 2010. Sociologie (Grada), s. 94 – 107. ISBN 978-80-247-2793-6.

PIATTONI, Simona. *The theory of multi-level governance: conceptual, empirical, and normative challenges*. New York, NY: Oxford University Press, 2010. ISBN 978-0199562923.

ROSAMOND, Ben. *Theories of european integration*. Basingstoke: Palgrave, 2000. European union series. ISBN 03-336-4717-3

SELDON, Anthony. *Blair's Britain, 1997-2007*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, s. 529 – 550. ISBN 978-0-521-88293-4.

SELDON, Anthony a Dennis KAVANAGH. *The Blair effect 2001-5*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, s. 362 – 383. ISBN 0-521-86142-X.

SELDON, Anthony. *The Blair effect: The Blair Government 1997-2001*. London: Little, Brown, 2001. ISBN 978-0316856362.

SCHWEIGER, C. *Britain, Germany and the future of the European Union*. New York: Palgrave Macmillan, 2007, s. 14 - 42. ISBN 0230008097.

SYCHRA, Zdeněk. (2003). První rozšíření: Velká Británie, Irsko, Dánsko. In: Fiala, P. a Pitrová M. *Rozšiřování ES/EU*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, s. 27 - 48. ISBN 80-210-3041-0.

THATCHEROVÁ, Margaret. *Roky na Downing Street*. Praha: Naše vojsko, 1996, s. 497 – 507. ISBN 9788020604712.

VÁŠKA, Jan a Zuzana KASÁKOVÁ. Velká Británie a EU: váhavý člen i efektivní administrátor. *Evropská unie v členských státech a členské státy v Evropské unii: europeizace vybraných zemí EU*. Praha: Eurolex Bohemia; VIP Books, 2007, 168-200. ISBN 978-80-87134-10-8.

WALLACE, William. *The dynamics of European integration*. [Paperback Ed.]. London: Pinter for the Royal Institute of International Affairs, 1992, s. 9. ISBN 978-185-5670-877.

WILKES, George. *Britain's failure to enter the European community, 1961-63: the enlargement negotiations and crises in European, Atlantic, and Commonwealth relations*. Portland, OR: Frank Cass, 1997. ISBN 978-0714642215.

YOUNG, John W. *Britain and European unity, 1945-1999*. 2nd ed. New York: St. Martin's Press, 2000. ISBN 978-0312231231.

Odborné články a studie

ANDERSON, Cameron, D. 'Responsibility Attributions, Accountability and Economic Voting: The effect of European Multi-level Governance in Britain', Conference Papers -- American Political Science Association, 2006, pp. 1-19, Political Science Complete, EBSCOhost, viewed 25 February 2018.

ARNORSSON, Agust and Zoega, GYLFI, *On the Causes of Brexit* (August 23, 2016). CESifo Working Paper Series No. 6056. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2851396>

ASPINWALL, Mark. Structuring Europe: Powersharing Institutions and British Preferences on European Integration. *Political Studies* [online]. 2016, **48**(3), 415-442 [cit. 2018-03-01]. DOI: 10.1111/1467-9248.00268. ISSN 0032-3217. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1111/1467-9248.00268>

BACHE, Ian. "Europeanization and Britain: Towards Multi-Level Governance?". In: *Pitt.edu: University of Pittsburgh* [online]. Austin, Texas: European Union Studies Association (EUSA), Biennial Conference (9th), 2005 [cit. 2018-02-27]. Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/id/eprint/3158>

BLAIR, Tony. What I've learned. *The Economist*. 2007, **383**(8531), 26-28. ISSN 0013-0613.

BRAY, Nicholas. Britain Ratifies Maastricht as It Begins to Unravel. *Wall Street Journal* [online]. Aug 03, 1993, s. PAGE 2. ProQuest Central. ISSN 09219986

BUKHARI, Syed Shahid Hussain, Syed Mussawar Hussain BUKHARI a Yasmin ROOFI. Brexit: A Challenge for United Kingdom and European Union. *Pakistan Journal of Social Sciences (PJSS)* [online]. 2016, **36**(2), 665-674 [cit. 2018-03-18]. ISSN 2074-2061. Dostupné z: <http://bzu.edu.pk/research.asp>

Confidence vote leaves Major at Britain's helm Maastricht treaty gets Commons' OK. *The Sun* [online]. Jul 24, 1993, s. 4A. US Newsstream. ISSN 19308965.

DADDOW, Oliver. Margaret Thatcher, Tony Blair and the Eurosceptic Tradition in Britain. *The British Journal of Politics and International Relations* [online]. 2012, **15**(2), 210-227 [cit. 2018-03-01]. DOI: 10.1111/j.1467-856X.2012.00534. x. ISSN 1369-1481. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1111/j.1467-856X.2012.00534.x>

DROHAN, Madelaine. Major, Maastricht in jeopardy Confidence vote called as renegade Tories block ratifying treaty. *The Globe and Mail* [online]. Jul 23. 1993 Canadian Newsstream. ISSN 03190714.

GILMARTIN, Thomas. Brexit a Evropská unie: příčiny a důsledky. Vícejazyčný: říjen / listopad 2016 [online]. 2016, 27 (7), 58-64 [cit. 2018-03-02]. ISSN 1523-0309. Dostupné z: search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bth&AN=118546276&lang=cs&site=ehost-live.

HIX, Simon a Klaus H. GOETZ. Introduction: European integration and national political systems. *West European Politics* [online]. 2000, 23(4), 1-26 [cit. 2018-03-01]. DOI: 10.1080/01402380008425398. ISSN 0140-2382. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01402380008425398>

HUBÁČEK, FILIP a LENKA ROVNÁ. "Westminsterský Model: Adaptace, či eroze?" ["The Westminster Model, Adaptation or Erosion?"]. *Mezinárodní Vztahy*, vol. 46, no. 1, Mar. 2011, pp. 91-110. EBSCOhost, search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&AuthType=ip,uid,url&db=poh&AN=59602186&lang=cs&site=ehost-live

HUGHES, Kirsty, and SMITH, Edward, *New Labour-New Europe?* In: *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, Vol. 74, No. 1 (Jan., 1998), pp. 93-103. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2624668>

IANOȘI, Anamaria Loredana. From Enlargement to Brexit. The road of Great Britain within the EU and the road of the EU without Great Britain. *On-line Journal Modelling the New Europe* [online]. 2018, 2017(24), 76-91 [cit. 2018-03-03]. DOI: 10.24193/OJMNE.2017.24.06. ISSN 22470514. Dostupné z: <http://neweurope.centre.ubbcluj.ro/wp-content/uploads/2018/01/FROM-ENLARGEMENT-TO-BREXIT..pdf>

KETTLE, Martin. Europe: Commentary: Wanted: anyone with vision. *The Guardian (Pre-1997 Fulltext)* [online]. Jun 04. 1994 ProQuest Central. ISSN 02613077.

KINGTON, Miles. We're at war, it doesn't matter with whom. *The Independent* [online]. May 27, 1996, s. 14. ProQuest Central. ISSN 09519467.

Leading article: Eating humble beef John Major retreats from an unwinnable war. *The Guardian (Pre-1997 Fulltext)* [online]. Jun 25, 1996, s. 016. ProQuest Central. ISSN 02613077. Eating humble beef John Major retreats from an unwinnable war

MACKIE, Sarah. Brexit and the Trouble with an Uncodified Constitution: *R (Miller) v. Secretary of State for Exiting the European Union*. *Vermont law review* [online]. 2018, 2018, 42(2), 297 - 343 [cit. 2018-03-07]. Dostupné z: <http://lawreview.vermontlaw.edu/wp-content/uploads/2018/02/05-Mackie.pdf>

Major's double blow in Euro war. *Daily Mirror* [online]. May 27, 1996, s. 2. ProQuest Central. ISSN: 0307-0204

MENON, Anand. „Britain and the Convention on the Future of Europe.“ *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)* 79, no. 5 (2003): 963-78. <http://www.jstor.org/stable/3568947>

NUGENT, Neill. Sovereignty and Britain's membership of the European Union. *Public Policy and Administration* [online]. 2016, **11**(2), 3-18 [cit. 2018-03-01]. DOI: 10.1177/095207679601100202. ISSN 0952-0767.

Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/095207679601100202>

O'MARA, Richard. Once again, treaty on European unity provokes a crisis in British politics. *The Sun* [online]. Jul 21, 1993, s. 4A. US Newsstream. ISSN 19308965

PINDER, John. European community and the Nation-state: A case for a neofederalism. *International Affairs*, Volume 62, Issue 1, 1 January 1985, Pages 41–54, <https://doi.org/10.2307/2618066>

PITROVÁ, Markéta. Teorie evropské integrace a politický vývoj Společenství. *Politologický časopis*, 2002, **2002** (4), 415-431.

RADICE, Hugo. Britain and Europe: Class, state and the politics of integration. *Capital & Class* 93 [online]. 2016, **31**(3), 27-46 [cit. 2018-03-01]. DOI: 10.1177/030981680709300103. ISSN 0309-8168.

Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/030981680709300103>

SHAW, Duncan, Chris M. SMITH a Judy SCULLY. Why did Brexit happen? Using causal mapping to analyse secondary, longitudinal data. *European Journal of Operational Research* [online]. 2017, **263**(3), 1019-1032 [cit. 2018-03-16]. DOI: 10.1016/j.ejor.2017.05.051. ISSN 03772217.

Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0377221717305155>

SHERRINGTON, Philippa. Confronting Europe: UK Political Parties and the EU 2000–2005. *The British Journal of Politics and International Relations* [online]. 2016, **8**(1), 69-78 [cit. 2018-03-01]. DOI: 10.1111/j.1467-856x.2006.00226. x. ISSN 1369-1481. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1111/j.1467-856x.2006.00226. x>

THE, ASSOCIATED PRESS. Major Bets Future on Maastricht Vote. *Newsday* [online]. July 23, 1993, s. 07. US Newsstream.

TREASURY, H. M. *Uk membership of the single currency: an assessment of the five economic tests*. 2003. London: Stationery Off, 2003.

WEBSTER, Philip. Defiant Major sticks to his guns; John Major. *The Times* [online]. Jun 14, 1994. ProQuest Central. ISSN 01400460.

WHITE, Michael. Major warns of dangers of 'hard-core' Europe. *The Guardian* (Pre-1997 Fulltext) [online]. Sep 08, 1994. ProQuest Central. ISSN 02613077.

Internetové zdroje

About the campaign. In: *Voteleavetakecontrol.org* [online]. 2016 [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: <http://www.voteleavetakecontrol.org/campaign.html>

Attitudes to Europe. In: *Ipsos.com* [online]. Europe, 1999 [cit. 2018-02-22]. Dostupné z: <https://www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/attitudes-europe>

Brexit. In: *En.oxforddictionaries.com* [online]. 2012 [cit. 2018-03-07]. Dostupné z: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/brexit>

Brexit: European Commission publishes draft Article 50 Withdrawal Agreement. In: *Europa.eu* [online]. Brusel, 2018 [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-1243_en.htm

Brexit: Nicola Sturgeon says second Scottish independence vote 'highly likely'. In: *BBC* [online]. London, 2016 [cit. 2018-03-30]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-36621030>

Cameron places focus on optimism. In: *Bbc.com* [online]. London, 2006 [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/5396358.stm

CASSIDY, John. Why the Remain Campaign Lost the Brexit Vote. In: *NewYorker* [online]. New York, 2016 [cit. 2018-03-16]. Dostupné z: <https://www.newyorker.com/news/john-cassidy/why-the-remain-campaign-lost-the-brexit-vote>

COCKETT, Richard. MAJOR: the verdict of history. *The Independent* [online]. May 11, 1997, s. 17. ProQuest Central. ISSN 09519467. <http://www.independent.co.uk/news/major-the-verdict-of-history-1260920.html>

David Cameron's EU speech in full. In: *The Telegraph* [online]. London, 2013 [cit. 2018-03-29]. Dostupné z: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/eu/9820230/David-Camerons-EU-speech-in-full.html>

DEACON, Michael. EU referendum: Lord Rose makes his most remarkable blunder yet. In: *The Telegraph* [online]. London, 2016 [cit. 2018-03-29]. Dostupné z: <https://www.telegraph.co.uk/news/newstopics/eureferendum/12180580/EU-referendum-Lord-Rose-makes-his-most-remarkable-blunder-yet.html>

Election 2015: How David Cameron's Conservatives won. In: *The Telegraph* [online]. London, 2015 [cit. 2018-03-30]. Dostupné z: <https://www.telegraph.co.uk/news/general-election-2015/11592230/Election-2015-How-David-Camerons-Conservatives-won.html>

EU referendum: full results and analysis. In: *The Guardian* [online]. London, 2016 [cit. 2018-03-16]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/politics/ng-interactive/2016/jun/23/eu-referendum-live-results-and-analysis>

EU referendum timeline: Countdown to the vote. In: *Bbc.com* [online]. 2016 [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-33141819>

EU summit: Cameron secures deal and starts campaign to keep Britain in – as it happened. In: *The Guardian* [online]. London, 2016 [cit. 2018-03-30]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/live/2016/feb/19/eu-summit-all-night-negotiations-deal-feron-live>

Europeanization is an incremental process reorienting the direction and shape of politics to the degree that EC political and economic dynamics become part of the organizational logic of national politics and policy-making. In: *Europeanization.wordpress.com* [online]. 2011 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z:

<https://europeanization.wordpress.com/2011/02/27/definitions-of-euroepanization/>

FIRMSTONE, Julie. Newspapers' editorial opinions during the referendum campaign. In: *Referendum analysis* [online]. London, 2016 [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: <https://www.referendumanalysis.eu/eu-referendum-analysis-2016/section-3-news/newspapers-editorial-opinions-during-the-referendum-campaign/>

Get the facts. In: *Strongerin.co.uk* [online]. 2016 [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: https://www.strongerin.co.uk/get_the_facts#v1JGiz7Vd8MpHo2z.97

HENCKE, David, David LEIGH a David PALLISTER. A liar and a cheat. In: *A liar and a cheat* [online]. London: A liar and a cheat, 1996 [cit. 2018-01-21]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/politics/1996/oct/01/conservatives.uk>

HUNT, Alex a Brian WHEELER. Brexit: All you need to know about the UK leaving the EU. In: *Bbc.com* [online]. 2018 [cit. 2018-03-13]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887>

KAUFMANN, Eric. It's NOT the economy, stupid: Brexit as a story of personal values. In: *Blogs.lse.ac.uk* [online]. London, 2016 [cit. 2018-03-16]. Dostupné z: <http://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/personal-values-brexit-vote/>

KIMBER, Richard. New Labour because Britain deserves better: Britain will be better with new Labour. In: *Politicsresources.net* [online]. Great Britain, 1997 [cit. 2018-02-18]. Dostupné z: <http://www.politicsresources.net/area/uk/man/lab97.htm>

LANE, Anthony. Britain Votes to Stand Alone. In: *Newyorker* [online]. New York, 2016 [cit. 2018-03-16]. Dostupné z: <https://www.newyorker.com/news/news-desk/britain-votes-maybe-for-the-last-time-on-whether-to-stand-alone>

LEFTLY, Mark. The six men behind Black Wednesday. In: *Independent.co.uk* [online]. London: Independent, 2012 [cit. 2018-01-21]. Dostupné z: <http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/the-six-men-behind-black-wednesday-8142455.html>

Major on Europe: Raise your eyes, there is a land beyond, Sep 25, 1993, <https://search-proquest-com.ezproxy.is.cuni.cz/docview/224159191?accountid=15618>, *The Economist*; London, volume 328, s. 27 – 29.

MASON, Rowena. Lord Stuart Rose 'misquoted' on post-Brexit wage increases. In: *The Guardian* [online]. London, 2016 [cit. 2018-03-29]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/politics/2016/jun/14/lord-stuart-rose-misquoted-post-eu-brexit-wage-increases>

Mr Major's Speech in Leiden. In: *Johnmajor.co.uk* [online]. London, 1994, 1994 [cit. 2018-03-16]. Dostupné z: <http://www.johnmajor.co.uk/page1123.html>

Sociální politika v Evropské unii. In: *Businessinfo* [online]. Praha: BusinessInfo.cz, 2009 [cit. 2018-01-21]. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/socialni-politika-v-evropske-unii-5149.html>

UK Membership of the single currency, An assessment of the five economic tests. In: *Webarchive.nationalarchives.gov.uk* [online]. London, 2008 [cit. 2018-02-18]. Dostupné z: http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.hm-treasury.gov.uk/documents/international_issues/the_euro/assessment/report/euro_assess03_repintro.cfm

U. S., Britain end airstrikes in Iraq: Clinton: 'Saddam's days of cheat and repeat over'. In: *CNN.com* [online]. Washington, 1998 [cit. 2018-02-18]. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/WORLD/meast/9812/19/iraq.strike.06/>

WATT, Nicholas. Boris Johnson joins campaign to leave EU. In: *The Guardian* [online]. London, 2016 [cit. 2018-03-29]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/politics/2016/feb/21/boris-johnson-joins-campaign-to-leave-eu>

WILDING, Peter. Britain, a referendum and an ever-closer reckoning. In: *Blogactiv.eu* [online]. 2012 [cit. 2018-03-07]. Dostupné z: <http://blogactiv.eu/blog/2012/05/15/stumbling-towards-the-brexite/>

WRIGHT, Oliver a Charlie COOPER. The speech that was the start of the end of David Cameron. In: *Independent.co.uk* [online]. London, 2016 [cit. 2018-03-09]. Dostupné z: <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/brexit-eu-referendum-david-cameron-resignation-announcement-2013-a7101281.html>

Teze diplomové práce

Univerzita Karlova
Fakulta sociálních věd
Institut Politologických studií

Projekt diplomové práce

Přístupy k členství Velké Británie v Evropské unii (1993-2016)
Attitudes to the UK membership in the European Union (1993-2016)

Jméno: Barbora Vavrušková

Vedoucí práce: PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.

Obor: Mezinárodní vztahy, Mgr.

Datum odevzdání projektu: 2016

Úvod do tématu a cíle práce

Rok 2016 se stal pro Velkou Británii v historii jejího členství v evropském integračním procesu zlomovým. Jedná se o rok, v němž občané Velké Británie rozhodli v referendu konaném 23. června většinou 51,9 % hlasů o vystoupení Británie z Evropské unie tzv. brexitu, jako vůbec první člen z osmadvacítky členských států Evropské unie. Referendum o „brexitu“ a rozsáhlé kampaně, které mu předcházely, se tak staly jednou nejsledovanějších událostí letošního roku.

Cesta k britskému vystoupení z Evropské unie se začala de facto utvářet již 23. ledna 2013, kdy David Cameron přislíbil britským občanům referendum o vystoupení z EU do roku 2017. Konání referenda bylo ale podmíněno setrváním konzervativců v parlamentu i po volbách v roce 2015. Dalším slibem byla reforma dosavadního způsobu evropské integrace, přenesení některých oblastí zpět na národní úroveň a vyjednání nové smlouvy mezi Británií a Evropskou unií. Požadavky na reformu premiér znovu přednesl v listopadu roku 2015. Mezi body jednání patřilo například omezení volného pohybu osob uvnitř EU a snížení sociálních dávek pro unijní občany pracující v Británii. Požadavky byly následně projednány na zasedání Evropské rady 19. února 2016. David Cameron uzavřel se zástupci ostatních členských států dohodu o nové reformě EU³¹², která měla vstoupit v platnost, pokud by Velká Británie v Evropské unii po referendu zůstala, což se ale nestalo.

Je důležité zmínit, že od počátku evropské integrace zastávala Velká Británie spíše skeptický přístup k hlubší integraci, obávala se především předávání pravomocí na nadnárodní úroveň a federativního uspořádání. Z toho důvodu založila vlastní uskupení EFTA³¹³ postavené na mezivládním principu. Británie měla mimo jiné stále závazky k Commonwealthu (Britské společenství národů) a Spojeným státům americkým. Proto byl pro ni hlavní prioritou spíše rozvoj obchodních vztahů a upevnění pozice v oblasti zahraničního obchodu se zámořskými státy než s kontinentální Evropou.³¹⁴ O členství

³¹² Reforma se týkala omezení volného pohybu osob a snížení sociálních dávek pracovníkům z jiných zemí EU. Dále se zabývala suverenitou - pokud se sejde určitý počet národních parlamentů odmítající některou evropskou legislativu, ostatní členské státy se jí budou muset přestat zabývat. Vyjednání nových podmínek se zabíralo i ekonomikou, nečlenské státy eurozóny by měly mít stejná práva jako její členové (možnost prozkoumat legislativní návrhy eurozóny na úrovni ER). Rovněž se kladl důraz na podporu konkurenceschopnosti v závislosti na snížení administrativních překážek.

³¹³ Evropské sdružení volného obchodu

³¹⁴ FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 16-44. ISBN 978-80-7325-180-2.

v EHS³¹⁵ začala Velká Británie usilovat až v 60. letech. V roce 1961 se Velká Británie za vlády konzervativce Harolda Macmillana rozhodla (spolu s Dánskem a Irskem) podat svoji první přihlášku do EHS. Hlavní motivy byly nejen ekonomické, ale i politické. Jedním z důvodů byla i postupná ztráta vlivu v Commonwealthu během probíhající dekolonizace, dále také vazby mezi členy EFTA a EHS, které se příliš uspokojivě nevyvíjely. Zóna volného obchodu nedokázala efektivně nahradit ztrátu některých obchodních vztahů, která se naplno projevila ve druhé polovině 60. let. Snaha o vstup do EHS byla rovněž podmíněna výzvou USA, které nabádaly Británii k navázání užších politických vztahů s kontinentální Evropou, zejména s Francií, a upevnění a posílení bezpečnostních vazeb jako ochranou před rostoucí sovětskou agresí. Jako problematické se však jevíly některé požadavky, kterými Británie podmínila svůj vstup.³¹⁶ Přístupová jednání nakonec nebyla úspěšně dokončena i přes snahu Macmillana dohodnout se s francouzským prezidentem Charlesem de Gaullem a podporu Komise. Podobně francouzský prezident vetoval i druhou přihlášku v roce 1967.³¹⁷

Úspěšnou se stala až třetí přihláška podaná v roce 1972 za vlády konzervativního premiéra Edwarda Heatha, který zahájil rozsáhlou vnitropolitickou kampaň pro vstup Británie do ES³¹⁸ na základě ekonomických výhod plynoucí pro Británii ze společného evropského trhu. Mezi hlavní body jednání patřila kontroverzní otázka britského zemědělství a roční příspěvek do rozpočtu ES. Přesto 13. července 1973 Dolní sněmovna parlamentu vstup Velké Británie schválila. Krátce poté, za vlády labouristického premiéra Harolda Wilsona, bylo v roce 1975 uspořádáno referendum o setrvání Británie v ES i k nově vyjednaným podmínkám britského členství, kde však Britové na rozdíl od referenda konaného letošního roku, hlasovali 67,2 % hlasů pro setrvání v ES. Hlavním důvodem, proč bylo referendum vyhlášeno, byla problematika výše britského příspěvku do rozpočtu, který činil 8,64 %, ale hrozilo jeho navýšení až na 18,92 %. Otázku britského příspěvku se podařilo vyřešit až za vlády Margaret Thatcherové na summitu ve Fontainebleau v rámci tzv. „britského rabatu“, který měl Británii navrátit do rozpočtu až 66 % příspěvku. Velká Británie vždy usilovala v rámci členství v Evropské unii o zachování některých svých kompetencí. Proto si v 90. letech po přijetí Maastrichtské smlouvy a později i Lisabonské

³¹⁵ Evropské hospodářské společenství

³¹⁶ Preferenční vztahů s Commonwealthem, respektování závazků s EFTA, britské zemědělství – VB nebude součástí SZP a nebude přispívat do společné pokladny neadekvátní částkou.

³¹⁷ FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 2., dopl. a aktualiz. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 16-44. ISBN 978-80-7325-180-2.

³¹⁸ Evropská společenství

smlouvy, vyjednala několik výjimek z práva EU, tzv. opt-out.³¹⁹ Cílem této diplomové práce bude analyzovat jednotlivé koncepce a politické přístupy ke členství Velké Británie v Evropské unii po přijetí Maastrichtské smlouvy v roce 1993, a to za vlády konzervativního premiéra J. Majora (1990 – 1997), labouristického premiéra Tonyho Blaira (1997 – 2005) a konzervativního premiéra Davida Camerona (2010 – 2016), za jehož předsednictví došlo ke konání referenda o vystoupení Velké Británie z Evropské unie („brexit“).

Práce se dále zaměří na analýzu a komparaci kampaní „Vote Leave“ (Hlasujte pro odchod)³²⁰ a „Remain“ („Setrvání“) probíhajících před konáním referenda o vystoupení Velké Británie z EU. Kampaně způsobily značný rozkol v tradičních britských politických stranách. Pravicová Konzervativní strana se rozdělila na dva protichůdné tábory, část strany v čele s Cameronem byla pro setrvání Velké Británie v Unii, stejně tak i 16 členů jeho vládního kabinetu. Druhá část strany reprezentovaná lord kancléřem Michaelem Govem a bývalým londýnským starostou Borisem Johnsonem naopak podporovala kampaň za odchod Velké Británie z EU („Vote leave“). I většina druhé největší strany v britském parlamentu, levicová Labouristická strana s předsedou Jeremym Corbynem, podporovala kampaň pro setrvání Velké Británie v Unii. K dalším podporovatelům patřila Skotská národní strana či Liberálně-demokratická strana. Nejvýraznější politickou stranou, která vedla rozsáhlou kampaň za odchod z EU, byla pravicová a euroskeptická Strana nezávislosti Spojeného království (UKIP) v čele s předsedou Nigelem Farageem. Mezi odpůrce setrvání v EU patřilo rovněž několik labouristických poslanců a členů severoirské strany DUP³²¹.

Probíhající kampaně rozdělily i renomovaná britská periodika. Většina respektovaných deníků, mezi něž patří „The Times“, „The Guardian“, „Financial times“ a magazín „The Economist“ nebo bulvárnější deník „Daily mirror“, se postavily na stranu kampaně pro setrvání. Naopak deníky „Daily mail“, „The Daily telegraph“ a bulvární „The Sun“ se oficiálně vyjádřily k podpoře vystoupení z Unie, tzv. „brexitu“.

³¹⁹ Neúčast v projektu společné měny euro; VB není členem Schengenského prostoru; užívá výjimek z některých prvků společné vizové, azylové a přistěhovalecké politiky EU; VB není signatářem Evropské charty základních lidských práv a svobod.

³²⁰ Kampaň „Vote Leave“ vznikla v roce 2015 jako kampaň sdružující členy napříč politickými stranami od konzervativců, liberálů až po členy UKIP a v dubnu 2016 se stala oficiální kampaní ve prospěch odchodu Británie z EU.

³²¹ Democratic Unionist Party (Demokratická unionistická strana)

Výzkumné otázky, hypotézy

Hypotézy

H1: „Velká Británie v průběhu svého členství v Evropské unii ve zkoumaném časovém období (1993 – 2016) neměla jednotnou a dlouhodobou koncepci evropské politiky a jednotlivé vlády (Major, Blair, Cameron) zastávaly rozdílné přístupy vztahující se k evropské integraci.“

H2: „Vítězná kampaň „Vote Leave“ (Hlasujte pro odchod) podporující vystoupení Velké Británie z Evropské unie („brexit“), byla vedena lépe než kampaň „Remain“ (Setrvání), která se dopustila několika závažných chyb, jež přispěly k její porážce.“

H3: „Pokud by premiér David Cameron v průběhu kampaně „Remain“ více zdůraznil výhody nově dojednaných podmínek unijního členství, které by britské ekonomice pomohly prosperovat, mohlo více občanů hlasovat pro setrvání v EU.“

Výzkumné otázky

(1.) „Převažoval v období 1993 – 2016 ve Velké Británii spíše prounijní či protiunijní přístup jednotlivých vlád?“, (2.) „Jaké přístupy dle teorií evropské integrace zastávala Velká Británie ve vztahu k Evropské unii?“, (3.) „Mohla lépe vedená kampaň „Remain“ (Setrvání) usilující o členství Velké Británie v Evropské unii změnit výsledky referenda ve prospěch setrvání Velké Británie v Evropské unii?“, (4.) „Pokud by kampaň „Remain“ (Setrvání) lépe informovala britské občany o kladných přínosech plynoucích ze členství v EU a snažila se vyvrátit nepravdivé informace týkající se Evropské unie, mohlo referendum dopadnout ve prospěch této kampaně?“, (5.) „Jaké byly hlavní důvody, kvůli kterým se Britové rozhodli v referendu vystoupit z Evropské unie?“, (6.) „Proč kampaň podporující odchod („Vote leave“) z Velké Británie měla větší úspěch než kampaň pro její setrvání („Remain“)?“, (7.) „Jaké byly hlavní rozdíly mezi oběma kampaněmi?“, (8.) „Bylo hlavním důvodem, proč Britové hlasovali pro odchod z Unie, navrácení suverenity nebo snaha o snížení přistěhovalectví?“, (9.) „Jaké politické a ekonomické dopady bude mít odchod Velké Británie z Evropské unie?“

Pojmy a koncepty

Ve své práci použiji základní teorie a modely (paradigmata) evropské integrace a s jejich využitím se budu snažit analyzovat přístupy k evropské integraci za vlády

konzervativního premiéra J. Majora (1990 – 1997), labouristického premiéra Tonyho Blaira (1997 – 2005) a konzervativního premiéra Davida Camerona (2010 – 2016).

Mezi dva hlavní modely (paradigmata) týkající se evropské integrace, rozhodování (decision-making) a míry autonomie nadnárodních institucí patří nadnárodní (supranacionální) a mezivládní (intergovernmentální) přístup. Supranacionální přístupy se shodují v definovaném cíli, kterým je politická nebo federální unie. Nadnárodní model předpokládá posilování kompetencí společných evropských orgánů na úkor členských zemí. Nadnárodní instituce jsou značně autonomní. Státy na základě demokratických procedur přenášejí část svých suverénních pravomocí na nadnárodní společné orgány, jejichž rozhodnutím se státy podřizují. V názorech na roli evropských institucí a pravomoci jim svěřených orgánům se v rámci supranacionálního přístupu jasně odlišují dvě hlavní teoretické koncepce: federalistická (federalism) a neofunkcionalistická (neofunctionalism). Dále se sem řadí racionalismus institucionální volby (rational choice institutionalism), či koncepty „za hranicí racionalismu“ („concepts beyond rationalism“) - konstruktivismus (constructivism) či víceúrovňové vládnutí (multilevel governance approaches).

Mezivládní přístup (intergovernmentalism) naopak usiluje o zachování suverenity spolupracujících států a vychází z předpokladu „nedotknutelnosti suverénního postavení národních států a jejich vlád (states - governments control)“. Intergovernmentální přístup dále předpokládá spolupráci postavenou na kooperaci jednotlivých států a usiluje o co nejmenší zásahy do zahraniční a obranné politiky státu. Mezi základní přístupy (koncepce) patří liberálně mezivládní přístup (liberal intergovernmentalism) či tradiční teorie MV - realismus. Integrační proces se však stále vyvíjí, proto dochází čím dál častěji k prolínání jednotlivých modelů integrace, společně s rostoucí provázaností evropských integračních přístupů s teoriemi mezinárodních vztahů.

Velká Británie se od počátku svého členství v Evropském společenství přikláněla spíše k mezivládnímu přístupu a obávala se přenesení pravomocí na nadnárodní orgány a federalizačním tendencím. Proto se například z důvodu nesouhlasu premiéra Johna Majora s federalizací Evropské unie v 90. letech na jednáních v Maastrichtu nevyskytuje ve znění preambule zakládajících smluv cíl směřovat k federálnímu uspořádání Evropy a užívá se pojem „proces vytváření stále užšího svazku mezi národy Evropy“.

Metodologie a operacionalizace

Předpokládanou metodou pro zhotovení práce bude jednoduchá komparativní analýza. Její pomocí se pokusím porovnat koncepce přístupů jednotlivých premiérů k evropské integraci po přijetí Maastrichtské smlouvy v letech 1993 – 2016 na základě teorií evropského integračního procesu. Součástí práce bude rozbor politik tří vlád Velké Británie v období 1993 – 2016, počínaje předsednictvím Johna Majora přes období vlády Tonyho Blaira a Davida Camerona. Téma práce bude vymezeno převážně analýzou sekundární literatury, ale využiji i publikované akty a dokumenty jednotlivých vlád, odborné vědecké publikace a články, vztahující se uvedeným vládám a jejich přístupu k problematice evropské integrace. Základní tezí práce bude prokázat, že Velká Británie v průběhu svého členství v Evropské unii ve zkoumaném časovém období (1993 – 2016) neměla jednotnou a dlouhodobou koncepci evropské politiky a jednotlivé vlády (Major, Blair, Cameron) zastávaly rozdílné přístupy vztahující se k evropské integraci.

Práce se dále zaměří na analýzu a komparaci kampaní „Vote Leave“ (Hlasujte pro odchod) a „Remain“ („Setrvání“) probíhajících před konáním referenda o vystoupení Velké Británie z EU. Analýza bude provedena prostřednictvím informací získaných z britského tisku (elektronické i tištěné verze), internetových stránek kampaní a z odborných článků či studií vztahujících se k tématu referenda. Dále bude hodnocen vliv a dopad kampaní na britské veřejné mínění a na konečný výsledek referenda.

Druhou tezí této práce bude snaha prokázat, že vítězná kampaň „Vote Leave“ (Hlasujte pro odchod) podporující vystoupení Velké Británie z Evropské unie („brexit“), byla vedena lépe než kampaň „Remain“ (Setrvání), která se dopustila několika závažných chyb, jež přispěly k její porážce.

Osnova

1. Úvod

2. Velká Británie a evropská integrace

2.1 Vstup Velké Británie do Evropského společenství (ES)

2.1.1 Velká Británie a evropská integrace za vlády Margaret Thatcher (1979 – 1990)

3. Přístupy k členství Velké Británie v Evropské unii (1993-2016)

3.1 Teorie a přístupy k evropské integraci

3.2 Přístupy k evropské integraci za vlády Johna Majora (1990 – 1997)

3.3 Přístupy k evropské integraci za vlády Tonyho Blaira (1997 – 2005)

3.4 Přístupy k evropské integraci za vlády Davida Camerona (2010 – 2016)

4. Brexit – referendum o vystoupení Velké Británie z Evropské unie

4.1 Komparativní analýza kampaní konaných před referendem

4.2 Důvody pro vystoupení Velké Británie z Evropské unie – diskuze

5. Závěr

Přehled literatury

Literatura týkající se Velké Británie a evropské integrace je velmi obsáhlá. Ze zahraničních autorů se zaměřím například na práci Andrew Geddes (Britain and the European Union; The European Union and British politics) nebo Davida Gowlanda. Dále využiji znalosti autorů zaměřujících se na europeizaci a Velkou Británii, mezi něž patří například Ian Bache, Andrew Jordan, Simon Bulmer nebo Martin Burch. Budu rovněž čerpat z práce českého odborníka Jana Vášky na vztahy týkající se Velké Británie a Evropské unie. Literatura týkající se integračních teorií je rovněž velmi rozsáhlá, z českých autorů budu vycházet zejména z knih Petra Kratochvíla (Teorie evropské integrace) či Vlastimila Fialy (Teoretické a metodologické problémy evropské integrace). Ze zahraničních autorů se zaměřím na práce odborníků na integrační teorie Bena Rosamonda, Dimitrise Chrysochoou či Antje Wiener a Thomase Dietze.

V případě zdrojů týkající se analýzy přístupů jednotlivých britských premiérů k evropské integraci mně bude nápomocna literatura zabývající se obdobím vlády jednotlivých politiků a jejich přístupů k evropské integraci (např. Dennis Kavanagh – British politics; Peter Dorey – The Major premiership: politics and policies under John Major, 1990 – 1997 a další), zprávy z britského tisku, odborné elektronické články, vládní dokumenty a prohlášení. V kapitole o britském referendu („brexit“) využiji především odborné elektronické články. Při komparaci kampaní před konáním referenda o vystoupení Velké Británie z Evropské unie bude mým hlavním zdrojem britský renomovaný tisk (noviny - The Guardian, The Daily Telegraph, The Financial Times, The Times, The Independent nebo magazíny – The Economist).

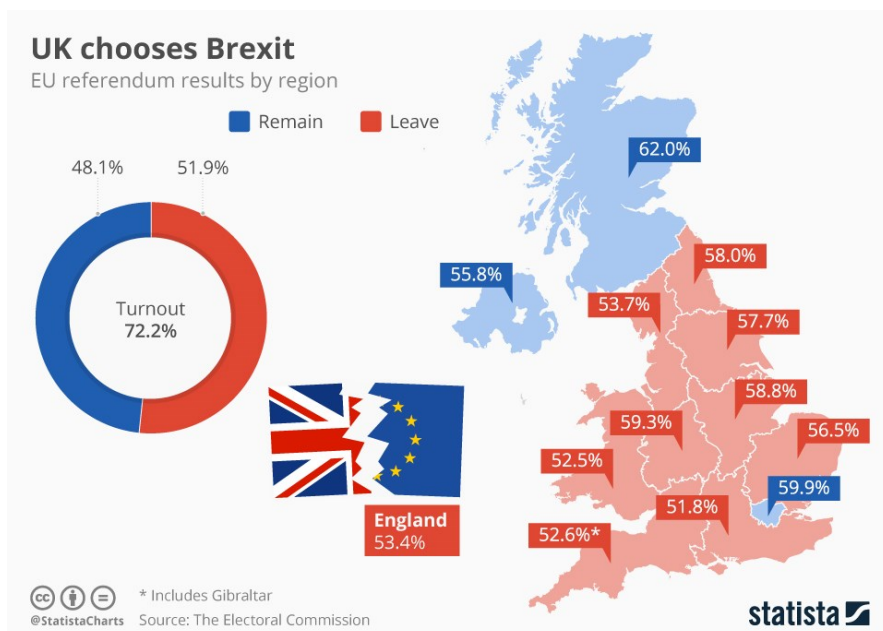
Seznam příloh

Příloha č. 1: Výsledky referenda o členství Spojeného království v EU podle jednotlivých regionů (graf)

Příloha č. 2: Národní vs. evropská identifikace 28 členských států EU v roce 2015 (graf)

Přílohy

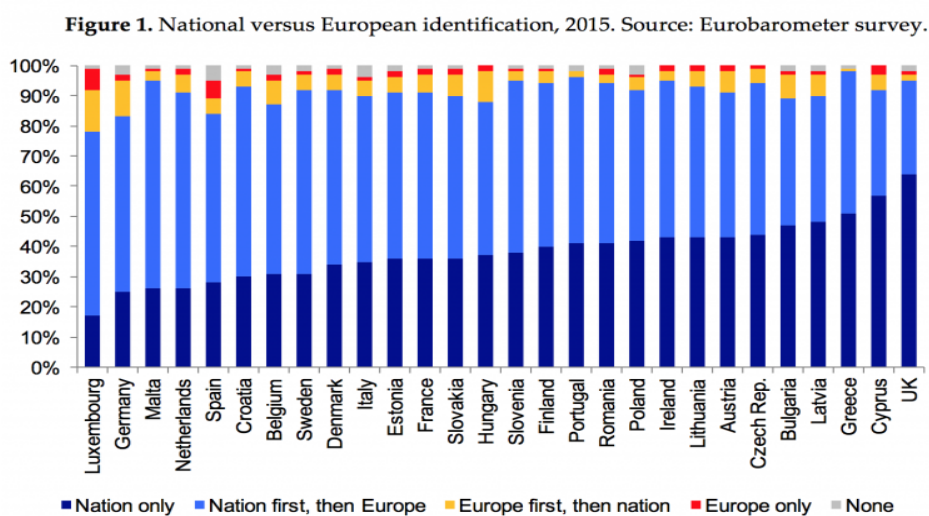
Příloha č. 1: Výsledky referenda o členství Spojeného království v EU podle jednotlivých regionů (graf)

Zdroj: The Statistics portal

Dostupné z: <https://www.statista.com/chart/5100/uk-chooses-brexit/>

Příloha č. 2: Národní vs. evropská identifikace 28 členských států EU v roce 2015 (graf)

Zdroj: Eurobarometer survey

Dostupné z: <http://blogs.lse.ac.uk/brexit/2016/07/21/xenophobia-austerity-and-dissatisfaction-with-politics-may-have-contributed-to-the-brexit-vote/>